PAULI VOET, Gisb. F.
Juris in Acad. Ultraject. Antecessoris,
& Vianensis Cameræ Senatoris,

De

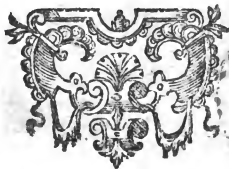
USU JURIS CIVILIS ET CANONICI

In BELGIO UNITO,

Deque

MORE PROMOVENDI DOCTORES UTRIUSQUE JURIS, &c.

LIBER SINGULARIS.

ULTRAJECTI,
Ex Officina Johannis à Waesberge,
Anno CIↃ IↃ C LVII.

I N D E X.

C A P U T I.

C A P U T II.

C A P U T III.

* 2 3. *De*

4. *Variæ*

C A-

CAPUT VI. & ult.

UTrum *nostri* juris Doctores propriè *&* ex æquo *I. V. D.D. appellentur? id est, tam* Canonici *juris, quàm* Civilis? *p. 239. & seqq.*

Accedit APPENDIX APOLOGETICA ad judiciosum & candidum *Lectorem.*

FINIS.

PRO-

PROOEMIUM.

SUnt, qui nomen habent; ſunt, qui merentur. Illis portum exiſtimationis ſubire facile eſt, quòd qui minùs in diſciplinis exercitati ſunt, ipſos eò delatos eſſe, plenis buccis ebuccinent. Hiſce difficilis ad Famæ templum eſt navigatio, quòd adverſo flumine & aurâ malevolorum atque invidorum, eò omni niſu contendant. Ut vel illic ſufficiat, quem eruditum videri: hîc laborandum ſit, ut quiſpiam ſe talem reipsâ præſtet. Ita ſcilicet nonnunquam plus valet quod eſt in opinione, quàm quod obtinet in rei veritate. Ut etiam aliqui docti malint æſtimari & haberi, quàm eſſe; ſimulacro eruditionis nitere, quàm verâ niti eruditione. Perſpiciunt enim, quorundam

gratiâ, externâ ſpecie, ſe ad cul men Sapientiæ elevatos eſſe, ac quod ſuo merito elevari non po terant: & alios odio nonnullorum prægravatos detrudi, qui, ſi non apicem attigerant, ſaltem ad eum adſpirabant, & indefeſſo ſtudio contendebant.

Hæc cùm nonnunquam mecum expenderem; diſpiciebam, quâ ratione in commune quid conferrem, quod non ſpecie tenùs, ſed vi ac poteſtate doctrinam redoleret. Præſertim in hoc laborabam, ut aliquo indicio eruditorum turbæ virorum oſtenderem, me non fucatam, ſed veram eruditionem, ſemper affectâſſe. Id verò non meliore me poſſe modo animadvertebam, quàm ſi eos ſequerer Auctores, (licet non eſſem aſſecuturus) qui, ut multum operæ (tritis & cuivis obviis neglectis) ad opus aliquod conſcribendum attulerunt, ita etiam inter cæteros multum laudis reportârunt. Hoc tamen ſi conarer; me vituperiis aliquorum expoſitum fore, prævidebam.

debam. Neque aliud ſuadebant quorundam mores depravati, qui in tantum non Scriptores laudatiſſimos ſibi ad imitandum proponunt, ut eoſdem potiùs contemnant, repetitionibus, rhapſodiis ac deſcriptionibus eorum, quæ vel centies dictata ſunt, intenti. Undè eveniet, ut, ſi quis non adeò vulgarem, aut non undiquaque facilem materiam, vel libellis, vel theſibus fuerit complexus, ſic ut ad ejus medullam non omnes perveniant, pauci eandem penetrent, in ſe aliquos ſit concitaturus. Quorum alii carpent, quod non capiunt; arrodent, quod ignorant: idque ne cæteris ingenio videantur inferiores. Alii, quorum fortè judicium non eò aſſurgit, aut non ſine magno labore dolebunt, invidebunt, ſi alium ea facili negotio aſſecutum animadvertant, quæ ipſi nonniſi difficulter. Scilicet ſoli inter cæteros ſapere cupiebant; &, quòd alii, quos depreſſos & ſpretos vellent, non ſpernenda proferant, ringuntur. Ita, ſi fortè

quispiam theoricos Juris conceptus theoricè explicuerit; inclamabunt, hæc nihil facere ad farinam, quòd parùm aut nihil lucri indè sperent in Judiciis. Quòd si materiam in Foro utilissimam publicè ventilaverit; eam esse præter ejus institutum, oggannient: eam nonnisi à Practicis examinari & explicari posse, judicabunt. Quasi illi soli Practici, qui in caussidicinâ aliquandiu clamoroso strepitu certârunt: & exercitii Fori prorsùs sint ignari, qui jura in Academiis publicè profitentur, etiam per aliquot annos Judicum partibus in supremis funguntur tribunalibus.

Si quispiam in rationes inquirat, cur illi aliorum contemptores eò fortè non assurgant, quò alii; adeoque illi invideant, aliis invideatur; hanc non è minimis esse, deprehendo. Quòd bene multi, etiam illi, qui inter primos salutari volunt, solâ paucarum legum, & fortè paucorum statutorum lectione contenti, arcana aliarum Disciplinarum planè habeant neglectui:

n tantum etiam, ut potiùs
ſtudio cæterarum artium no-
officere cenſeant, quàm ut
el minimum adjumenti aut
menti adferre, velint.
uandoquidem verò hoc vitii
latè ſerpſit, ut multorum a-
s altas infixerit radices; non
lem operam in opuſculi mei
iſpicio me collocaturum exi-
avi, ſi, antequam ad ea pro-
erer, quæ libelli inſcriptio
nittit, vice Prologi, de *tribus*
em. 1. *De variis EDITO-*
IUS, vel AUCTORI-
S, quorum nomina libri im-
i præ ſe ferunt. 2. *De variis*
CTORUM Juris, præſer-
ANTECESSORUM,
ribus, eorumque requiſitis, ſtu-
& inſtitutis. 3. *De uſu LIN-*
ARUM, ARTIUM &
SCIPLINARUM in
. Ita enim pravas opiniones
nimis multorum juris epopta-
evellam, inque ejuſdem Fa-
atis initiatis linguarum, artium
iſciplinarum ſtudia excitabo.

Aut, si nihil eorum effectum dedero; saltem non prorsùs inutiles lectu Dissertationes me conscripsisse, judicabunt æqui bonorum conatuum æstimatores.

CAPUT I.

Quot modis quis EDITOR, *vel* AUCTOR, *alicujus operis esse dicatur?*

Ejus igitur membri, quod *primum* mihi explicandum proposueram, aggredior elucidationem. Ubi, dum oculos & animum in *Juris libros* ab Auctoribus editos conjicio; videor mihi non incommodè *quinque* AUCTORUM in scribendo genera observâsse.

1. Quorum nonnulli ea tantummodò, quæ ab aliis dicta & dictata fortè millies, ne quidem mutatis mutandis, in unum volumen congerunt. Dumque hâc ratione permul-

multis ignaviæ deditis inserviunt, iisque qui nec ingenio nec judicio rectè, quæ legunt, digerunt, nisi ab aliis sint digesta satis; quid aliud agunt, quàm quòd pontes struant, quos asini superent. Huc non immeritò retulero librum *Martæ*, qui inscribitur DIGESTA JURIS NOVISSIMI; utpote qui nonnisi boni compilatoris functus est officio. Cùmque materiarum collectores etiam librorum *compositores* appellentur; factum est, ut scriptores, qui librum in totum ex aliis conscripserunt, nihil de suo præter compilationem adjicientes, eundem tanquam à se editum sibi vindicent. Neque alio sensu Decemviros *perscriptas leges composuisse*, voluit *Pomponius* Jurisconsultus, quàm quòd easdem in unum collectas Romam detulerint. Neque aliter *Papirii* liber JUS CIVILE PAPIRIANUM appellatum fuit, quàm quòd idem ille auctor, *nihil de suo adjiciens, leges sine ordine latas in unum composuerit.* Neque ullo

Argum. §. 4. Proœm. instit.

l. 1. § 4. de Origin. Juris.

L. 1. § 7. D. eod.

jure à *Gnæo Flavio* jus civile FLAVIANUM appellaretur; nisi & is, qui librum evulgat, & denuò eundem publici juris facit, (licet de suo nihil adjecerit) libri auctor haberetur.

2. Alii aliorum scripta comprobando; pro suis venditando, auctoritatem iis accommodando; (licet vel novâ librorum editione, vel veteri sint contenti) etiam auctores eorum aliquo modo dici merentur. Neque aliter prima DECRETALIUM collectio fertur esse *Alexandri*, (cùm fuerit *Lucii*) quàm quòd ab *Alexandro*, uti observat *Albericus*, fuerit comprobata, *Ea*, inquit, *prima collectio facta fuit & comprobata tempore Alexandri. Itaque dubitatio, quæ nascitur, quo modo de Alexandri Decretali dicitur, quæ fuit Lucii, sic solvitur; quia in eâ collectione Alexandri est. Et nostra facimus omnia, quibus nostram impartimur auctoritatem.* Neque alio sensu INSTITUTIONUM IMPERIALIUM collectio Imperatori

L. 3. D. de Auctor. Tutor. Alberic. de libr. jur. Canon. cap. 2. pag. 7. Barbos. Axiom. p. mihi 246. in verbo *nostra*.

ratori

ratori *Justiniano* adscribitur; quàm quòd eam à *Triboniano*, *Theophilo*, *Dorotheo*, confectam, per omnia comprobaverit, atque *plenissimum suarum constitutionum robur accommodaverit*. Neque aliter aliqua *bonorum possessio* adscripta fuit juri *Prætorio*; quàm quòd Prætor jus vetus, idque citra ullam emendationem, comprobaverit. Atque hunc in modum JUS CIVILE non tantum est, quod à *populo*, aut *civibus*, primò constitutum; verùm etiam quod ab iis est approbatum, & in civitatem receptum; vel quo (licet alterius civitatis) *populus aliquis utitur*. Sic etenim aliorum dicta & scripta comprobata jus erunt, si modo, qui ea comprobat, „jus facere potest. Quâ ratione „dixit *Albericus*, singulorum Ec„clesiæ Patrum dicta leges non „esse, nisi quæ Decretalibus sunt „expresse comprobata. Idem, quod in *famosis libellis* secuti Imperatores; ut non tantùm primi inventores, compositores, verùm & editores, divulgatores, quique

§. 6. & 7. Instit. Procem. Init. Instit. de Bonor. Possess. L. 6. D. de Just. & jur. §. 1. in medio, & § 2. vers. *sic enim & jus*, Instit. de jur. Nat. Gent. & Civil. §. 1. Inst. de Oblig.

Alberic. disp. jur. Canon. cap. 2. pag. 19.

L. unicâ. Cod. de Famos. libell.

iis contenta comprobant, auctoribus annumerarentur: adeoque eidem crimini implicarentur.

De Confirmat. Digest. ad Magnum Senat. §. 10. & §. 17.
Vid. Duaren. Epistol. de Plagiar. ad Balduin.

3. Alii adinstar apium ex innumeris auctoribus, quod optimum est, eligendo, vel etiam ad compendium trahendo, nec quicquam de suo ratione materiæ superaddendo, aliam orationis formam, alium stylum alienis adaptando, quæcunque ab aliis probè sunt inventa, sibi vindicant; quia magis fortè polita, quàm anteà, apparent. Et ita (quod vitium hoc nostro seculo, præsertim inter Jesuitas, infrequens non est) suppressis auctorum nominibus, è quibus sua hauserunt, ea ac si noviter à se reperta forent, in publicum protrudunt.

4. Alii variorum sententias examinando, & ad Rationis trutinam expendendo, suam promunt opinionem: quodque ab aliis non dictum, non declaratum satis, addendo, detrahendo, emendant, adeoque suum faciunt. Quo sensu secundùm Jurisconsultos dictum;

„dum

„dum aliquid additur & detrahi-
„tur juri communi, jus proprium
„esse effectum alicujus civitatis,
„quod *civile* appellatur. Neque
aliundè peculiare à civili jure sor-
titum est nomen jus *Prætorium*;
quàm quòd illius juris adjuvandi,
corrigendi, supplendi, gratiâ sit in-
troductum. Ut meritò Imperator
Justinianus suum id esse velit, &
ex suâ voluntate compositum,
quicquid in PANDECTAS re-
latum est. Quod enim in antiquis
legibus vel supervacuum, vel im-
perfectum, vel minùs idoneum fu-
erat visum, adjectionem & dimi-
nutionem acceperat necessariam,
& rectissimis traditum fuerat regu-
lis.

Init. Instit. de Bonor. Possess. L. 6. D. de Just. & jur. L. 7. D. eod. §. 7. de Concept. Digest. §. 10. de Confirm. Dig. ad Senat. Popul.

5. Alii denique non tantùm a-
liorum inventa congerendo, e-
mendando, sed & propriis gauden-
do, suos conatus eruditorum ho-
minum turbæ probare student.
Et licet Jurisconsulto is, *qui non
subtiliter factum emendat, lauda-
bilior eo videatur esse, qui primus
invenit.* Illi tamen, meô judicio,

De Concept. Digest. ad Tribon. §. 6. in fin.

quiſpiam theoricos Juris conceptus theoricè explicuerit; inclamabunt, hæc nihil facere ad farinam, quòd parùm aut nihil lucri indè ſperent in Judiciis. Quòd ſi materiam in Foro utiliſſimam publicè ventilaverit; eam eſſe præter ejus inſtitutum, oggannient: eam nonniſi à Practicis examinari & explicari poſſe, judicabunt. Quaſi illi ſoli Practici, qui in cauſſidicinâ aliquandiu clamoroſo ſtrepitu certârunt: & exercitii Fori prorſùs ſint ignari, qui jura in Academiis publicè profitentur, etiam per aliquot annos Judicum partibus in ſupremis funguntur tribunalibus.

Si quiſpiam in rationes inquirat, cur illi aliorum contemptores eò fortè non aſſurgant, quò alii; adeoque illi invideant, aliis invideatur; hanc non è minimis eſſe, deprehendo. Quòd bene multi, etiam illi, qui inter primos ſalutari volunt, ſolâ paucarum legum, & fortè paucorum ſtatutorum lectione contenti, arcana aliarum Diſciplinarum planè habeant neglectui:

ctui: in tantum etiam, ut potiùs Juris studio cæterarum artium notitias officere censeant, quàm ut eas vel minimum adjumenti aut ornamenti adferre, velint.

Quandoquidem verò hoc vitii adeò latè serpsit, ut multorum animis altas infixerit radices; non inutilem operam in opusculi mei frontispicio me collocaturum existimavi, si, antequam ad ea progrederer, quæ libelli inscriptio promittit, vice Prologi, de *tribus* agerem. 1. *De variis EDITORIBUS, vel AUCTORIBUS, quorum nomina libri impressi præ se ferunt.* 2. *De variis DOCTORUM Juris, præsertim ANTECESSORUM, generibus, eorumque requisitis, studiis & institutis.* 3. *De usu LINGUARUM, ARTIUM & DISCIPLINARUM in Jure.* Ita enim pravas opiniones ex animis multorum juris epoptarum evellam, inque ejusdem Facultatis initiatis linguarum, artium & disciplinarum studia excitabo.

Aut, si nihil eorum effectum dedero; saltem non prorsùs inutiles lectu Dissertationes me conscripsisse, judicabunt æqui bonorum conatuum æstimatores.

CAPUT I.

Quot modis quis EDITOR, *vel* AUCTOR, *alicujus operis esse dicatur?*

EJus igitur membri, quod *primum* mihi explicandum proposueram, aggredior elucidationem. Ubi, dum oculos & animum in *Juris libros* ab Auctoribus editos conjicio; videor mihi non incommodè *quinque AUCTORUM* in scribendo genera observâsse.

1. Quorum nonnulli ea tantummodò, quæ ab aliis dicta & dictata fortè millies, ne quidem mutatis mutandis, in unum volumen congerunt. Dumque hâc ratione permul-

multis ignaviæ deditis inserviunt, iisque qui nec ingenio nec judicio rectè, quæ legunt, digerunt, nisi ab aliis sint digesta satis; quid aliud agunt, quàm quòd pontes struant, quos asini superent. Huc non immeritò retulero librum *Martæ*, qui inscribitur DIGESTA JURIS NOVISSIMI; utpote qui nonnisi boni compilatoris functus est officio. Cùmque materiarum collectores etiam librorum *compositores* appellentur; factum est, ut scriptores, qui librum in totum ex aliis conscripserunt, nihil de suo præter compilationem adjicientes, eundem tanquam à se editum sibi vindicent. Neque alio sensu Decemviros *perscriptas leges composuisse*, voluit *Pomponius* Jurisconsultus, quàm quòd easdem in unum collectas Romam detulerint. Neque aliter *Papirii* liber JUS CIVILE PAPIRIANUM appellatum fuit, quàm quòd idem ille auctor, *nihil de suo adjiciens, leges sine ordine latas in unum composuerit.* Neque ullo

Argum. §. 4. Proœm. instit.

l. 1. § 4. de Origin. Juris.

L. 1. § 7. D. eod.

jure à *Gnæo Flavio* jus civile FLAVIANUM appellaretur; nisi & is, qui librum evulgat, & denuò eundem publici juris facit, (licet de suo nihil adjecerit) libri auctor haberetur.

2. Alii aliorum scripta comprobando, pro suis venditando, auctoritatem iis accommodando, (licet vel novâ librorum editione, vel veteri sint contenti) etiam auctores eorum aliquo modo dici merentur. Neque aliter prima DECRETALIUM collectio fertur esse *Alexandri*, (cùm fuerit *Lucii*) quàm quòd ab *Alexandro*, uti observat *Albericus*, fuerit comprobata. *Ea*, inquit, *prima collectio facta fuit & comprobata tempore Alexandri. Itaque dubitatio, quæ nascitur, quo modo de Alexandri Decretali dicitur, quæ fuit Lucii, sic solvitur; quia in eâ collectione Alexandri est. Et nostra facimus omnia, quibus nostram impartimur auctoritatem.* Neque alio sensu INSTITUTIONUM IMPERIALIUM collectio Imperatori

L. 3, D. de Auctor. Tutor.

Alberic. de libr. jur. Canon. cap. 2. pag. 7. Barbos. Axiom. p. mihi 246. in verbo *nostra*.

ratori *Justiniano* adscribitur; quàm quòd eam à *Triboniano, Theophilo, Dorotheo*, confectam, per omnia comprobaverit, atque *plenissimum suarum constitutionum robur accommodaverit*. Neque aliter aliqua *bonorum possessio* adscripta fuit juri *Prætorio*; quàm quòd Prætor jus vetus, idque citra ullam emendationem, comprobaverit. Atque hunc in modum JUS CIVILE non tantum est, quod à *populo*, aut *civibus*, primò constitutum; verùm etiam quod ab iis est approbatum, & in civitatem receptum; vel quo (licet alterius civitatis) *populus aliquis utitur*. Sic etenim aliorum dicta & scripta comprobata jus erunt, si modo, qui ea comprobat, „jus facere potest. Quâ ratione „dixit *Albericus*, singulorum Ec„clesiæ Patrum dicta leges non „esse, nisi quæ Decretalibus sunt „expressè comprobata. Idem, quod in *famosis libellis* secuti Imperatores; ut non tantùm primi inventores, compositores, verùm & editores, divulgatores, quique iis

§. 6. & 7. Instit. Procem. Init. Instit. de Bonor. Possess. L. 6. D. de Just. & jur. §. 1. in medio, & § 2. vers. *sic enim & jus*, Instit. de jur. Nat. Gent. & Civil. §. 1. Inst. de Oblig.

Alberic. disp. jur. Canon. cap. 2. pag. 19. L. unicâ. Cod. de Famos. libell.

iis contenta comprobant, auctoribus annumerarentur: adeoque eidem crimini implicarentur.

De Confirmat. Digest. ad Magnum Senat. §. 10. & §. 17. Vid. Duaren. Epistol. de Plagiar. ad Balduin.

3. Alii adinstar apium ex innumeris auctoribus, quod optimum est, eligendo, vel etiam ad compendium trahendo, nec quicquam de suo ratione materiæ superaddendo, aliam orationis formam, alium stylum alienis adaptando, quæcunque ab aliis probè sunt inventa, sibi vindicant; quia magis fortè polita, quàm anteà, apparent. Et ita (quod vitium hoc nostro seculo, præsertim inter Jesuitas, infrequens non est) suppressis auctorum nominibus, è quibus sua hauserunt, ea ac si noviter à se reperta forent, in publicum protrudunt.

4. Alii variorum sententias examinando, & ad Rationis trutinam expendendo, suam promunt opinionem: quodque ab aliis non dictum, non declaratum satis, addendo, detrahendo, emendant, adeoque suum faciunt. Quo sensu secundùm Jurisconsultos dictum;

,, dum

„dum aliquid additur & detrahi- „tur juri communi,jus proprium „esse effectum alicujus civitatis, „quod *civile* appellatur. Neque aliundè peculiare à civili jure sortitum est nomen jus *Prætorium*; quàm quòd illius juris adjuvandi, corrigendi, supplendi, gratiâ sit introductum. Ut meritò Imperator *Justinianus* suum id esse velit, & ex suâ voluntate compositum, quicquid in PANDECTAS relatum est. Quod enim in antiquis legibus vel supervacuum, vel imperfectum, vel minùs idoneum fuerat visum, adjectionem & diminutionem acceperat necessariam, & rectissimis traditum fuerat regulis.

Init. Instit. de Bonor. Possess. L.6.D.de Just.& jur. L. 7. D. eod. §.7. de Concept. Digest. §.10. de Confirm. Dig. ad Senat. Popul.

5. Alii denique non tantùm aliorum inventa congerendo, emendando, sed & propriis gaudendo, suos conatus eruditorum hominum turbæ probare student. Et licet Jurisconsulto is, *qui non subtiliter factum emendat, laudabilior eo videatur esse, qui primus invenit.* Illi tamen, meó judicio, sum-

De Concept. Digest. ad Tribon. §. 6. in fin.

Ant. Matthæus Tract. de Auctionibus Epistol. ad Lector.

summoperè laudandi, qui & ab aliis prætermissa supplent, confusè dicta certo ordine digerunt, rationibus firmant, suaque inventa & noviter excogitata adjiciunt. Illi enim, & aliquid è latebris haud inutiliter promunt, & quod deprompum est perficiunt. Quo nomine multùm commendatus est *Labeo* JCtus, ut qui *ingenii qualitate, & fiduciâ doctrinæ fretus, plurima innovare* (id est, nova reperire) *instituit.* Et suadet Ratio, maximam illis deberi gratiam, qui talem in modum reipublicæ litterariæ consulunt; eosque cæteris omnibus, licet non inutilem operam navantibus, esse anteponendos. Cùm enim alii laborem, auctoritatem alii, ingenium alii, judicium alii ad scribendum adducant; hi postremi, & laborem, & auctoritatem, & ingenium, & judicium in commune conferunt.

L.1.§.47. D. de Orig. Jur.

CA-

CAPUT II.

Quot generum sint JURIS DOCTORES, *seu potiùs* ANTECESSORES; *& eorum circa studia* INSTITUTA?

EXplicui, (quod *primum* erat) quot modis quis EDITOR & AUCTOR operis esse dicatur. DOCTORUM JURIS, & quidem ANTECESSORUM, (quod *alterum* erat explicandum) varia mihi videor observare genera. Quorum *nonnulli*, posteaquàm juris praxin inchoârunt, suo fortè sensu in eo consummatissimi, Theoricam juris cognitionem contemptui habent; rati, totius Jurisprudentię caput & fundamentum esse, *non ultra formulas; ac Doctorum lexica sapere*, secundùm illud vulgatum indoctorum: *Slendria sit pluris, quàm tota scientia juris.* Tales nec quempiam Jurisconsulti nomine dignum autuma-

Christ. Rodenb. Tract. de jur. conjug. Epist. ad Lector.

Pinell. cit. ab Anton. Matth. in Prol. ad Tract. de judic.

judic. & Hunn. ad Treutl. disp. 1. vol. 1. Thes. 8. quæst. 43.

bunt, qui fortè non aliquandiu cum amanuensibus versatus fuerit, aut amanuensis quondam functus sit officio. Atque ita, dum illi ipsi factis inhærent nimiùm, de jure respondendi nullam aptitudinem nanciscuntur; aut, quam nacti fuerant, amittunt. Undè evenire solet, ut si fortè de jure sint rogati, interpretibus à se non probè intellectis, vel malè citatis, intenti, in Juris fundamenta primaque elementa impingant. Adeò ut *eos in juris scholam reverti* oporteret, *è quâ* (uti loquitur *Cujacius*) *crudiores nimis se in Forum immiserunt.* Et, quod in talibus maximè culpandum, dum praxin multiplicem haud occultè profitentur, (quâ tamen in multis destituuntur) adeò sibi placent, ut cæteros omnes veræ intentos Jurisprudentiæ, fungos & ad munia publica obeunda ineptos esse, censeant. Qui tamen fortè in Doctoribus utilibus evolvendis plus temporis & studii, quàm ipsi, insumpserunt. Qualium mores Thrasonicos, quia accuratè

Cujac. Observ. lib. 18. cap. 38.

curatè describit *Cujacius*, & falsè perstringit; non possum non aliquot lineas huc transcribere: *Sæpe me adierunt*, inquit ille, *Advocati Fori malè, aut parùm in jure versati, qui ut in Tragœdiis legimus, clamosi rabiosa fori jurgia vendunt improbi, iras & verba locant, & adierunt per contemptum; atque ita comparati, ut quicquid interrogantibus illis responderem de jure, rejicerent, atque damnarent, prolatis sylvescentibus in ore eorum consiliis, opinionibus, decisionibus Doctorum innumeris, quas ego non minùs, quàm ipsi, contrà, quàm existumabant, multâ nimis diuturnâque lectione triveram, adolescentiâ pæne omni meâ in eâ re consumptâ malè; ac proindè meliùs, quàm ipsi, noveram, quàm minimâ, quàmve maximâ decisiones illæ Jurisprudentiâ constarent. Et vix unquam accidit, quin quæ illi scriptis Doctorum prodita affirmabant, ego in medium prolatis eorum libris, vero præsentibus convicerim aut non esse, aut aliter esse prodita. Sanè;* Cujac. consult. 23.

cum

cùm interrogarent, an esset hypothecaria actio personalis: & ego negarem ex l. Pignoris. Cod. de Pignor. & l. 2. Cod. Si unus ex pluribus Hæred. cred. quæ pignoris vendicationem ait non personam obligare, sed rem sequi; illi contrà adducebant Doctores multos, qui scriberent, actionem hypothecariam esse personalem, quorùm nemo postea inventus est adeo vacui capitis. Eâdem audaciâ, me negante, affirmabant, omnem actionem de re immobili esse realem: veluti, pro socio, de pariete communi, vel damni infecti, abutentes Bartoli scripto, ad l 1. Cod. Si adver. Transf. quod non intelligebant.

Sunt *alii*, qui de rebus majoris momenti parùm, aut nihil solliciti, se totos vocabulis explicandis dare sunt consueti. In tantùm, ut veriùs Grammaticorum Scholæ, quàm sectis Jurisconsultorum, essent annumerandi. *Quid enim agunt illi*, (inquit *Costalius*) *quid contendunt, in quo tantopere se conficiunt, quòd non ii, qui Grammatici*

Costal. in Pareg. p. mihi 11.

matici vocantur, rogantibus præstare possint. In eo *Cælium Antipatrum* imitati, ut qui *plùs eloquentiæ, quàm juris scientiæ*, operam dare solebat. Tales in tantum veterum formulis inhærent, ut vel negligere judiciosas & utiles malint divisiones, fortè vocabulis propositas non ex antiquitate depromptis, quàm ut vel latum unguem à *Ciceronis* phrasibus secessum facerent. Haud iis absimiles, (de quibus alibi *Costalius*) *qui convellebant insitas, & cum re ipsa natas partitiones, hôc ipso, quòd verba vel novata, vel illorum auribus minùs accommodata essent. Denique ea faciebant, ut quotidianam sine usu loquacitatem*, &, *ut ait Cicero, de Scholis cantilenam magis instruere, quàm Jurisconsultum ad aciem & forum informare viderentur.* Parùm memores illius *Celsi*, qui non eloquentiâ, sed remediis; morbos curandos esse prædicabat. Adeoque similem in modum causas laceras non verborum elegantiis, sed rerum ac sententia-

L. unic. §. 40. D. de Orig. jur.

Costal. Advers. Parerg. p. mihi 15. 16.

tentiarum filo resarciri. Cogitare debuissent, si sapere vellent, etiam novis negotiis, quæ indies incidere solent, nova nomina applicari quandoque posse. *Ut credendum sit, ipsum Marcum Tullium, si hodiernis temporibus interpretandi munus subiret, aliter fuisse locuturum, atque tum locutus fuit.* Noverat hoc ipsum suo tempore *Constantinus* Imperator, qui ideò formularum usum antiquum, vocum atque syllabarum aucupium, antiquavit. Noverat id *Justinianus*, veteris prudentiæ reformator, qui in tantum non de vocabulis & formulis antiquis fuit sollicitus, ut eas *antiquis fabulis* annumeraverit. Quid, quòd idem ille, novissimi juris conditor, multa suis constitutionibus inseruerit vocabula, quæ prisco ævo, vel incognita prorsùs, vel alium in sensum recepta fuerunt: qualia sunt *Brevis*, *Conventiculum*, *Decanus*, *Collectarius*, *Compulsor*, &c. In quibus enumerandis ne actum agere videar; Lectorem ad *Pancirollum* remittã.

Marta Digest. Noviss. Tit. 3 cap. 1. §. 5.

L. 1. 2. Cod. de Form. Sublat.

§. 3. Instit. Procem.

Pancirol. Thesaur. var. lection. lib. 1. cap. 77.

Neque

Neque tamen hæc protuli, quasi omnem *vocum elegantiam* in exilium pellendam censeam; adeoque barbariem intromittendam: sed, ne tantùm in formulis, aut vocabulis, nobis esse laborandum existumaremus. Proboque hâc in parte *Costalii* temperamentum, quod adhibet in *Parergis. Ex quibus*, inquit, *non id effici volumus, ut homini Jurisconsulto verborum simplicium, aut collocatorum, cura omnis sit negligenda, quorum notatione subindè magnæ & graves controversiæ terminantur. Sed diligenter expendet id onus, quod ipse sibi imposuerit, ne magis Grammaticum, aut quedam Græculum de Scholâ, quàm Jurisconsultum, agere videatur. Summa autem hujus sententiæ est, ut, quoties res postulabit, verborum interpretationem non contemnet, sed ita tamen, ut in sententiis & arte ipsâ omnis ejus cura & diligentia conquiescat.*

Vid. Vigilium Zuichem. cit. ab Anton. Matth. in prol ad judicia.

Costal. Adver. Parerg. pag mihi 11, 12.

Repeniuntur *alii*, qui parùm de juris & æqui quæstionibus solliciti, quæque Reipublicæ maximam ad-

adferre possent utilitatem, toti juris apicibus, adeoque non-receptis subtilitatibus operam dant; autumantes, non nisi ad disputandum jus civile comparatum esse, jurisque cautiones ad Gymnasiorum deambulationes & spatia data. Quales in tantum ab usu Forensi, & iis quæ in foro quondam utilitatem sunt allatura, abstinent, ut postulati ne quidem Reipublicæ, atque privatorum causis operam suam accommodare possent; meris scilicet innutriti speculationibus. Quibus si Forum sit adeundum, se in alium terrarum orbem delatos esse putabunt. Id quod *improbandum* est quam-maximè. *Tum*, quia aliter non probè funguntur officio boni Jurisconsulti, qui populo ad respondendum parare se debent. *Tum* etiam, quia sese deridendos amanuensibus exponunt, dum se verborum in praxi, in foro, receptissimorum, ignaros esse ostendunt, Et, ne videar illos iniquè culpare, utar verbis *Antonii Fabri*, qui optimo tem-

§. 47. D, de Orig. jur.

pera-

peramento præscripto, intentos solùm argutiis theoricis eum in modum perstringit, ut non intactos relinquat rudes illos pragmaticos; qui præter dilationum formulas, quibus,ut sutores dentibus alutam,litigatorum causas protendunt, addidicerunt nihil. *Quod*, inquit,*de virtutibus verè proditum est, præcipuam earum laudem in actione, non in contemplatione consistere, idipsum sanè de scientiis omnibus perindè dici potest,si eæ excipiantur, quæ contemplatione adeò constant, ut actionis penitùs sint expertes. Neque verò insulse Doctores istos* ἀπράκτους καὶ τῆς πράξεως ἀδαέας *cotibus assimilaverim, quæ acuendis gladiis, ut pungere & scindere possint aptissimæ: ad pungendum tamen & scindendum sunt illæ prorsùs inutiles, & inefficaces. Itaque, cùm juris non scientiam, sed prudentiam, dicere soleamus; fatebor equidem, jurisperitos eos esse, at non æquè prudentes, nisi novo forsitan prudentiæ genere, quæ tota in docendo, dicendoque tantùm,*

Antonius Faber in Præfat. de Error. Pragmat.

tùm, non etiam in agendo, verſetur. In eoque mirandum certè neſcio, an dolendum potiùs ſit, tot ætate noſtrâ præſtantiſſimos Jureconſultos ſibi defuiſſe, qui in tradendâ diſciplinâ, ne Papiniano quidem, ut videbantur, inferiores; ſi quando tamen ad praxin deveniendum fuit, vel de minimâ re interrogati, aut obmutuiſſe, aut tam ineptè reſpondiſſe memorantur, ut rudioribus Pragmaticis ſe præbuerint deridendos. Ridiculi ſanè, qui rem ſcitu non modò facilem, ſed etiam neceſſariam, ob id ſolùm, quòd eam nullo labore vel ab imperito quolibet addiſci poſſe ſcirent, diſcere nunquàm voluerint. Non ſine magno me hercule & Juriſprudentiæ, & totius reipublicæ, detrimento. Indè namque facti audaciores pragmatici, jam alioqui per imperitiam procliviores, quàm par eſſet, ad negligenda ea omnia, quæ ad meram veramque juris ſcientiam pertinent, (ſolà, ut quidem arbitror, aſſequendæ ejus deſperatione) adeò ſibi placent miſeri, & blandiuntur,

ut

ut quasi nihil scientia conferat ad praxin, illam omninò negligant, hanc unam sectentur. Quæ res mirum est, quantas in tribunalibus lites, ac potiùs tragœdias, excitàrit. Quemadmodùm enim theoria sine praxi aut nullius, aut perexigui, certè usûs est; ita nihil Reipublicæ perniciosius, quàm si per eos, qui jura & res Forenses tractant, praxis à Theoriâ sejungatur.

Alii denique, omnibus destituti juris adminiculis, ubi ad docendum aut scribendum se parant, si fortè ad fontes sit recurrendum; hærent. Cùmque vel ratio legis sit petenda, vel ea ope aliarum Facultatum explicanda; nihil in commune conferre poterunt. Non illi equidem Jurisconsulti, sed *Leguleî*, ut qui disciplinarum subsidiis, ad verum Jurisprudentiæ intellectum necessariis, carent. Parùm memores, juris studium, nisi ancillantibus artibus juvetur, sterile & infœcundum esse. Neque quemquam pro dignitate jus profiteri posse, nisi qui plerarumque scientiarum

Argum: l. 39. D. de leg. l. 2. Cod. quæ sit long. consuet.

vel aliquem gustum habuerit, vel earum jecerit fundamenta.

CAPUT III.

1. *De usu* THEOLOGIÆ *in jure*.
2. *De usu* PHILOSOPHIÆ.
3. *De usu* GRÆCARUM LITTERARUM.
4. *De usu* LITTERARUM LATINARUM, *&* ANTIQUITATIS.

Erùm ut appareat,(quod *tertio* loco examinandum proposueram)quàm parùm, aut nihil, illi Doctores in jure profecerint, qui nec quicquam præter leges paucissimas & compendia didicerunt, paulò operosiùs demonstrare constitui, quantùm litterarum tam *Græcarum*, quàm *Latinarum*, cæterarumque studia *disciplinarum*, ad verum juris intellectum conducant. Eosque demùm vera Jurisprudentiæ lumina fuisse ostendam,

dam, qui Sophiæ ac Musarum adiverant Sacrarium. Et ex adverso illos, qui in cæteris omnibus disciplinis erant hospites, ad fastigium eruditionis devenire non potuisse.

Antequam sigillatim per omnes transeam Disciplinas, generalem proponam rationem, quâ constabit, aliqualem omnium Disciplinarum cognitionem futuro Jurisconsulto (præsertim juris Antecessori) necessariam esse. Varia etenim ex omnibus perita disciplinis juris corpori sunt inserta; ut fieri nequeat, ea occurrentia commodè explicari, nisi quis eas adiverit artes & disciplinas, (saltem in limine salutaverit) è quibus, tanquam è fontibus, civilis sapientia constat. Et ne hîc videar meo tantùm gaudere judicio, adscribam, idque eò lubentiùs, quò magis celebris est auctôr, *Claudii Cantiunculæ* verba: *Meliorum*, inquit, *autorum bonam partem evolvendam esse futuro Jurisconsulto, non oscitanter ab iis dictum est, qui civilem scientiam orbem quendam*

doctrinarum,(qui encyclopædia dicitur) exposcere putant. Neque id abs re. Nam civilis prudentia quamvis(post sacratißimam & veram Theologiam) ars quædam sit Princeps & Architectonica, non aliter tamen, quàm suis comitata pedissequis, Encyclopædiam illam consecuta dici poterit. Quare juventus. imò omnis ætas, (neque enim rectæ voluntati serum est tempus ullum) totis mentibus huc tendat, in hoc elaboret, quò ductum illum scientiæ civilis,ex multis disciplinis consertum nancisci valeat.

I. Verùm ut inductione hæc innotescant magis, singulas peragrabo *Facultates*: & quidem primò facultatem supremam THEOLOGICAM; cujus multa egregia & non contemnenda in Jure occurrunt. Quæ, nisi gustum Theologiæ habeat jurisperitus, explicari, uti par est,ab eo non satis poterunt. Suscipiam in gratiam nonnullorum hunc laborem, & ad DECALOGI præcepta revocabo, quæ mihi in jure Theologica occur-

occurrentia enotare visum fuit.

Ibi occurrunt primitùs, quæ *divinam* spectant *unitatem*, quam in Trinitate Christianus orbis veneratur, quæ duarum in *Christo* naturarum *unionem*, quæ æterni & unigeniti Dei filii *æternitatem* & *Deitatem*, quæ *sancti Spiritûs* personalitatem distinctam à cæteris, uti & *Deitatem*. Etiam eodem titulo examinatur; an liceat, seu conveniens sit, de *fide Catholicâ* disputare, idque prophanè ac temerariè? L. 5. & 6. & tot. tit. Cod. de Summ. Trinitat. L. 4. Cod. eod. L. 3. Cod. Sacros. Eccles.

Ad *secundum* præceptum refero, quæ spectant *modum rite Deum colendi*. Ubi multum disputatur, de *reliquiis* sanctorum & martyrum. De signi *crucis* veneratione superstitiosâ. De non-collocandâ cruce in loco prophano. De eâ non insculpendâ marmori aut silici. De adhibendâ cruce in litaniis seu ritibus ecclesiasticis. De *locis sacratis*, seu consecratis, curâ *sepulcrorum*, *templorum* dedicatione, &c. De *idolorum* cultu, ejusque subversione. De *Paganorum* ritibus atque L. 26. Cod. E. pisc. & Cleric. L. unic. Cod. Ut nemini lic. signũ. Novell. 123. c. 31. Instit. Rer. divis. §. 7. 8. 9. Novell. 5. c. 1. l. 8. Cod. de Pagan.

L.5.Cod. l.Jul.Majest. l.1.2.3.4. D.Custod. & Exhib. Reor. l.70.D.de Fidejuss. l.12.D.& 4.Cod.de Cust.Reor. Auth.Sacramenta puberum Cod. Si adversf. vendit. Novell.8. l.51. l.3.§.4.l.5.in inir. D.de jurejur. l.5 §.11. D.eod. l.13.§.fin.D. l.2.Cod.tit.eod. l.2.Cod. Si adverf. endit.

atque sacrificiis; deque eorum cultui superstitioso dicatis. Insuper de *liberis* propter delicta parentum *puniendis*. De *sponsoribus*, *fidejussoribus*, vel admittendis, vel non-admittendis, in causis criminalibus. Ubi & agi potest de naturâ *satisfactionis Christi* pro nobis præstitæ, adversus infausta *Socini* infausti dogmata. De quibus eruditè & judiciosè *Grotius*; utinam sic in cæteris!

Ad *tertium* præceptum refero, quæ *jurisjurandi* spectant materiam: qualia sunt, de jurejurando præstito corporaliter, tactis quatuor euangeliis. De jurejurando præstito per virginem Mariam, per omnes sanctos, per salutem propriam; per caput. De jurejurando ab idololatrâ per falsos Deos præstito. De perjurii pœnâ: & an ea Deum tantùm, an etiam homines ultores habeat? De contractu juramento confirmato, servando. De subditis, hostibus, promissis, juramento

l.1.D.Const.Princ. Auth.Episcopo. de Episc.& Cler; Auth.multò magis.Cod.eod.

to præstito, servandis. De votis monasticis, cœlibatûs, obedientiæ, paupertatis, &c.

Quartum præceptum spectant disquisitiones super *diebus divino cultui destinatis*. Ubi quæritur, L.ult. Cod.de Feriis.

*Utrum, qui noster est dies domini, *sub Imperatoribus Christianis, communi Ecclesiarum consensu ita sit statutus, ut nihil operis in eo peragere fuerit concessum?* l.3.Cod. eod. l.10.Cod. eod. L.3.Cod. Episc.Audient. Auth. sed novo jure. Sed hodie: Cod.de Episc. & Cleric.

Et utrum colligendis saltem fructibus eodem die liceat vacare?

Utrum latronibus intercipiendis, & propellendis hostibus? L. 31. Cod. eod.

Utrum eo die cessare oporteat omnes excubias, & disciplinam militarem? Auth. interdicimus, Cod. eod.

Utrum præter dominicum diem, etiam alii festi dies observandi? Novell. 123.l.41. Cod.E-pisc. & Cleric.

Utrum festivo quopiam die laxandi sint carceres, & malefici dimittendi? L.2.Cod. eod.

L.14.l. ult. Cod. de Sacrof. Eccles. L.16.D. de Usu & Usufr. legat.. Vid Ritterhus.de differ.jur. Civil. & Canon. lib.7.cap. 8.& 9. L.2.§ 1. D. Pollic. L.5.Cod. de Nupt. §.1.Instit. eodem. Novell. 18.

Ampliùs prolixè inquiritur in sacrorum *turbatores*, & quâ pœnâ afficiendi? in *ordines* sacrorum. De *officiis ecclesiasticorum*, eorumque *privilegiis*. Ut à crimine ambitûs sint immunes; ne sint aleatores; ne spectaculis dediti; ne percussores; ne sese negotiis secularibus immisceant; ut sint casti, humiles, in eleemosynis erogandis largi ac liberales.

Ne dicam, hîc totam examinati posse *Ecclesiasticam Politiam*. Ubi considerantur jura *rerum* ecclesiis, aut piis locis, relictarum; jura *Patronatûs*, *Episcoporum*, & *Papæ* primatûs, & quem cui præferri oporteat; *Anne Romanum Constantinopolitano: an verò hunc illi*? Et infinita alia, de quibus inter Protestantes in Germaniâ Jurisconsultos ac Papicolas ad jus Justinianæum est contentio. Atque hæc ad *primam* tabulam.

Ad *alteram* tabulam propero, Ubi de officiis *proximo* debitis multa insignia occurrunt. Puta,

Utrum

Utrum vota, non consentientibus parentibus, licitè suscipiant liberi?

Utrum nuptias licitè contrahant citra consensum parentum?

Utrum ille consensus sit de honestate tantùm, an etiam de necessitate?

Utrum parentes alere teneantur liberos?

Utrum etiam liberos immorigeros & incestuosos?

Utrum liceat filios vendere, exponere, immodicè castigare, occidere?

Utrum ab hæreditate, à legitimâ eosdem repellere?

Et utrum ea liberis debeatur jure naturæ?

De *Magistratibus* verò inquiritur:

Utrum oporteat esse magistratus, & quidem religioni Christianæ non addictos.

Utrum iisdem etiam personæ Eccle-

L.15.D. inoff. Testam. L.4.D. Agnosc. Alend. liber. Nov.89. cap. ult. tit. Cod. de patribus qui fil. distrax. L.unic. Cod.de Emend. Propinq. Nov.115. Nov.8. tit.3. D.de Origin. jur. §.23. l.33. & seq.Cod. de Episc. & Cler. l.7.l.12. Cod. Hæretic. §.2. Instit. Qui sui, vel alien. jur.

L.13. in init.D. Ad leg. Aquil. L,6, Cod. Unde vi.

L.4. Cod. de legib. L.ex imperfecto. Cod.de Testam. Vid.§ 9. Instit. Exc: tutor. & ibid.Pac. in not.

Ecclesiasticæ debeant esse subjectæ?

Utrum in subditos habeant jus vitæ necisque?

Utrum, si supremi, legibus sint soluti? Sic ut jurijurando non sint obstricti, nec contractui cum subditis inito?

Atque hæc quidem spectabant officia *respectiva*, in ordine scilicet superiorum& inferiorum.Sequuntur ea, quæ proximo debentur *absolutè*. Et quidem primò, ne cuiquam *noceamus*. Ubi quæritur:

§.2.Inst. ad l. Aquil. L.4.D. eod. L.3.§.ult. D. & Cod.Ad l. Cornel. de Sicar. L.8.§. pen.D. Quod Met.caus. L.35.D. Religios. & sumpt.

Utrum teneamur benefacere inimicis?

Utrum latronem impunè occidere?

Utrum nocturnum furem?

Utrum stuprum alicui intentantem?

Utrum injuriantem?

Utrum patrem patriæ proditorem? &c.

Verùm nolim memet ulteriùs diffundere, quòd longum foret; cùm hîc innumeri casus juridici oc-

occurrant, non ſine Theologiæ cognitione decidendi. De quibus poſtmodùm ex profeſſo peculiari tractatu ſum acturus: quo & latiùs & accuratiùs examinabuntur, quæ à me conſcripta, cùm eſſem admodùm juvenis, in tractatulo de *Duellis*.

Circa officia erga proximum, quæ in *Caſtitate* conſervandâ conſiſtunt, inquiritur primitùs:

Utrum matrimonium inire omnibus permiſſum?

Utrum liceat habere concubinam?

Utrum plures uxores?

Utrum licitum ad ſecunda vota tranſire?

Utrum matrimonii vinculum diſſolvi poſſit: & propter quas cauſas?

Quâ ſint pœna afficiendi adulteri? Et utrum mitiùs punienda adultera, quàm adulter?

Multaque alia quæ circa *ſtuprum*, *inceſtum* & *nefandum concubitum*, diſquiri poterunt.

Præf. Authent. de Nupt. l. unic. Cod. de Concub. L. nemin. Cod. de inceſt. Nupt. Auth. de Trient. & ſemiſſ. § conſideremus, verſ. *Sicut enim quis.* Novell. 22. c. 22. 40. L. 3. §. 1. D. Concub. Tit. Cod. de Repud. l. 30. & Auth. Sed hodie, Cod. Ad l. Jul. de Adult.

Tit. Cod. de Raptor. Cod. de Sacrileg. L. 1. Cod. Sacros. Eccles. L. 16. Cod. E-pisc. & Cler. tit. de furt. D. & Cod. Thom. 22. q. 77. L. 16. D. de Minor. tot. tit. de Ædil. Edict. L. 22. D. locat. Tot. tit. D. Cod. de Usur. §. 18. Inst. Oblig. ex Delict. § 8. Instit. eod. Dan. l. 2. & 17. Ethic. Christ. §. 16. in fin. Instit. de Rer. Divis. lib. 2. tit. 27. §. 9. de Usibus feudor.

Circa officia ratione *bonorum* proximi inquiritur de *Raptu*, de *Sacrilegio*, de *Furto*:

Utrum contrahentes se mutuò possint in pretio aut merce circumvenire?

Utrum, si vitia rei venditæ emptorem celaverit venditor, furtum committat?

Utrum impubes furtum facere sit dicendus?

Utrum usura Trapezitarum hodierna furto sit annumeranda?

Utrum si filius paterna bona auferat, committat furtum?

Utrum solo affectu, idque sine ullo effectu subsequente, furtum committatur?

Utrum rei minimæ etiam fiat furtum?

Utrum propter simplex furtum quis jure capitis puniatur?

Circa officia in rebus id attenditur

ditur, ne proximum *verbis* lædamus. Ubi quæritur :

Utrum mendacii in foro soli debeat esse pœna?

Utrum mendacium officiosum licitum?

Utrum reus calumniose se possit defendere?

Utrum reus interrogatus, crimen fateri teneatur, adeoque semetipsum prodere?

Utrum in probatione deficiens accusator, ad pœnam talionis sit obstrictus?

Utrum quis teneatur dicere testimonium?

Utrum ad confirmandam veritatem duorum testimonium sufficiat?

Circa *internas* denique *actiones*, & actionum principia in genere id examinatur:

Utrum cogitationis ulla sit pœna, si non aliquo indicio sit manifestata?

Utrum violentia inferri possit voluntati?

§. ult. pen. Instit. de Susp. Tutor. §. ult. Instit. de fideic. L. 11. 13. D. Action. Empt. vendit. L. 1. D. de bon. eor. qui ante. Thom. loc. cit. art. 2. & q. 68. art. 4. q. 69. art. 1. 2. tit. 2. D. de Interrog. L. 7. Cod. de Calumn. l. 19. D. & Cod. de Testib. Thom. loc. cit. q. 70. art. 1. 2. L. 12. D. de Test. L. 9. Cod. eod. L. 18. D. de pœn. L. saccularii in Princ. D. extraord. crimin. L. & generaliter, D. de Calumniat.

doctrinarum,(qui encyclopædia dicitur) exposcere putant. Neque id abs re. Nam civilis prudentia quamvis(post sacratissimam & veram Theologiam) ars quædam sit Princeps & Architectonica, non aliter tamen, quàm suis comitata pedissequis, Encyclopædiam illam consecuta dici poterit. Quare juventus, imò omnis ætas, (neque enim rectæ voluntati serum est tempus ullum) totis mentibus huc tendat, in hoc elaboret, quò ductum illum scientiæ civilis, ex multis disciplinis confertum nancisci valeat.

I. Verùm ut inductione hæc innotescant magis, singulas peragrabo *Facultates*: & quidem primò facultatem supremam THEOLOGICAM; cujus multa egregia & non contemnenda in Jure occurrunt. Quæ, nisi gustum Theologiæ habeat jurisperitus, explicari, uti par est, ab eo non satis poterunt. Suscipiam in gratiam nonnullorum hunc laborem, & ad DECALOGI præcepta revocabo, quæ mihi in jure Theologica occur-

occurrentia enotare visum fuit.

Ibi occurrunt primitùs, quæ *divinam* spectant *unitatem*, quam in Trinitate Christianus orbis veneratur, quæ duarum in *Christo* naturarum *unionem*, quæ æterni & unigeniti Dei filii *æternitatem* & *Deitatem*, quæ *sancti Spiritûs* personalitatem distinctam à cæteris, uti & *Deitatem*. Etiam eodem titulo examinatur; an liceat, seu conveniens sit, de *fide Catholicâ* disputare, idque prophanè ac temerariè?

L. 5. & 6. & tot. tit. Cod. de Summ. Trinitat.

L. 4. Cod. eod.

L. 3. Cod. Sacrosf. Eccles.

Ad *secundum* præceptum refero, quæ spectant *modum rite Deum colendi*. Ubi multum disputatur, de *reliquiis* sanctorum & martyrum. De signi *crucis* veneratione superstitiosâ. De non-collocandâ cruce in loco prophano. De eâ non insculpendâ marmori aut silici. De adhibendâ cruce in litaniis seu ritibus ecclesiasticis. De *locis sacratis*, seu consecratis, curâ *sepulcrorum*, *templorum* dedicatione, &c. De *idolorum* cultu, ejusque subversione. De *Paganorum* ritibus

L. 26. Cod. Episc. & Cleric.

L. unic. Cod. Ut nemini lic. signū.

Novell. 123. c. 31.

Instit. Rer. divis. 8. 7. 8. 9.

Novell. 5. c. 1. l. 8. Cod. de Pagan.

atque ſacrificiis; deque eorum cultui ſuperſtitioſo dictis. Inſuper de *liberis* propter delicta parentum *puniendis*. De *ſponſoribus*, *fidejuſſoribus*, vel admittendis, vel non-admittendis, in cauſis criminalibus. Ubi & agi poteſt de naturâ *ſatisfactionis Chriſti* pro nobis præſtitæ, adverſus infauſta *Socini* infauſti dogmata. De quibus eruditè & judiciosè *Grotius*; utinam ſic in cæteris!

Ad *tertium* præceptum refero, quæ *jurisjurandi* ſpectant materiam: qualia ſunt, de jurejurando præſtito corporaliter, tactis quatuor euangeliis. De jurejurando præſtito per virginem Mariam, per omnes ſanctos, per ſalutem propriam; per caput. De jurejurando ab idololatrâ per falſos Deos præſtito. De perjurii pœnâ: & an ea Deum tantùm, an etiam homines ultores habeat? De contractu juramento confirmato, ſervando. De ſubditis, hoſtibus, promiſſis, juramento

L. 5. Cod. l. Jul. Majeſt. l. 1. 2. 3. 4. D. Cuſtod. & Exhib. Reor. l. 70. D. de Fidejuſſ. l. 12. D. & 4. Cod. de Cuſt. Reor. Auth. Sacramenta puberum Cod. Si adverſ. vendit. Novell. 8. l. 51. l. 3. §. 4. l. 5. in init. D. de jurejur. l. 5 §. 11. D. eod. l. 13. §. fin. D. l. 2. Cod. tit. eod. l. 2. Cod. Si adverſ. vendit. l. 1. D. Conſt. Princ. Auth. Epiſcopo. Cod. de Epiſc. & Cler: Auth. multò magis. Cod. eod.

to præstito, servandis. De votis monasticis, cœlibatûs, obedientiæ, paupertatis, &c.

Quartum præceptum spectant disquisitiones super *diebus divino cultui destinatis*. Ubi quæritur, L.ult. Cod.de Feriis.

Utrum, qui noster est dies dominici, sub Imperatoribus Christianis, communi Ecclesiarum consensu ita sit statutus, ut nihil operis in eo peragere fuerit concessum?* l.3.Cod. eod. l.10.Cod. eod. L.3.Cod. Episc.Audient. Auth.sed novo jure. Sed hodie: Cod.de Episc. & Cleric.

Et utrum colligendis saltem fructibus eodem die liceat vacare?

Utrum latronibus intercipiendis, & propellendis hostibus? L. 31. Cod.eod.

Utrum eo die cessare oporteat omnes excubias, & disciplinam militarem? Auth. interdicimus,Cod. eod.

Utrum præter dominicum diem, etiam alii festi dies observandi? Novell. 123.l.41. Cod.Episc. & Cleric.

Utrum festivo quopiam die laxandi sint carceres, & malefici dimittendi? L.2.Cod. eod.

L.14.l. ult. Cod. de Sacroſ. Eccleſ. L.16.D. de Uſu & Uſufr. legat. Vid Ritterhuſ.de differ.jur. Civil. & Canon. lib.7.cap. 8.& 9. L.2.§ 1. D: Pollic. L.5.Cod. de Nupt. §.1.Inſtit. eodem. Novell. 18.

Ampliùs prolixè inquiritur in ſacrorum *turbatores*, & quà pœnâ afficiendi? in *ordines* ſacrorum. De *officiis eccleſiaſticorum*, eorumque *privilegiis*. Ut à crimine ambitûs ſint immunes; ne ſint aleatores; ne ſpectaculis dediti; ne percuſſores; ne ſeſe negotiis ſecularibus immiſceant; ut ſint caſti, humiles, in eleemoſynis erogandis largi ac liberales.

Ne dicam, hîc totam examinati poſſe *Eccleſiaſticam Politiam*. Ubi conſiderantur jura *rerum* eccleſiis, aut piis locis, relictarum; jura *Patronatûs*, *Epiſcoporum*, & *Papæ* primatûs, & quem cui præferri oporteat; *Anne Romanum Conſtantinopolitano: an verò hunc illi*? Et infinita alia, de quibus inter Proteſtantes in Germaniâ Juriſconſultos ac Papicolas ad jus Juſtinianæum eſt contentio. Atque hæc ad *primam* tabulam.

Ad *alteram* tabulam propero, Ubi de officiis *proximo* debitis multa inſignia occurrunt. Puta,

Utrum

Utrum vota, non consentientibus parentibus, licitè suscipiant liberi?

Utrum nuptias licitè contrahant citra consensum parentum?

Utrum ille consensus sit de honestate tantùm, an etiam de necessitate?

Utrum parentes alere teneantur liberos?

Utrum etiam liberos immorigeros & incestuosos?

Utrum liceat filios vendere, exponere, immodicè castigare, occidere?

Utrum ab hæreditate, à legitimâ eosdem repellere?

Et utrum ea liberis debeatur jure naturæ?

De *Magistratibus* verò inquiritur:

Utrum oporteat esse magistratus, & quidem religioni Christianæ non addictos.

Utrum iisdem etiam personæ Eccle-

L. 15. D. inoff. Testam.
L. 4. D. Agnosc. Alend. liber.
Nov. 89. cap. ult. tit. Cod. de patribus qui fil. distrax.
L. unic. Cod. de Emend. Propinq.
Nov. 115.
Nov. 8. tit. 3. D. de Origin. jur. §. 23.
l. 33. & seq. Cod. de Episc. & Cler.
l. 7. l. 12. Cod. Hæretic. § 2. Instit. Qui sui. vel alien. jur.

L. 13. in init. D. Ad leg. Aquil.
L. 6. Cod. Unde vi.

L.4. Cod. de legib. L. ex imperfecto. Cod. de Testam. Vid. § 9. Instit. Exc: tutor. & ibid. Pac. in not.

Ecclesiasticæ debeant esse subjectæ?

Utrum in subditos habeant jus vitæ necisque?

Utrum, si supremi, legibus sint soluti? Sic ut jurijurando non sint obstricti, nec contractui cum subditis inito?

§.2. Inst. ad l. Aquil. L.4. D. eod. L.3. §. ult. D. & Cod. Ad l. Cornel. de Sicar. L.8. §. pen. D. Quod Met. caus. L.35. D. Religios. & sumpt.

Atque hæc quidem spectabant officia *respectiva*, in ordine scilicet superiorum & inferiorum. Sequuntur ea, quæ proximo debentur *absolutè*. Et quidem primò, ne cuiquam *noceamus*. Ubi quæritur:

Utrum teneamur benefacere inimicis?

Utrum latronem impunè occidere?

Utrum nocturnum furem?

Utrum stuprum alicui intentantem?

Utrum injuriantem?

Utrum patrem patriæ proditorem? &c.

Verùm nolim memet ulteriùs diffundere, quòd longum foret; cùm hîc innumeri casus juridici oc-

occurrant, non sine Theologiæ cognitione decidendi. De quibus postmodùm ex professo peculiari tractatu sum acturus: quo & latiùs & accuratiùs examinabuntur, quæ à me conscripta, cùm essem admodùm juvenis, in tractatulo de *Duellis*.

Circa officia erga proximum, quæ in *Castitate* conservandâ consistunt, inquiritur primitùs:

Utrum matrimonium inire omnibus permissum?

Utrum liceat habere concubinam?

Utrum plures uxores?

Utrum licitum ad secunda vota transire?

Utrum matrimonii vinculum dissolvi possit: & propter quas causas?

Qua sint pœna afficiendi adulteri? Et utrum mitiùs puniendα adultera, quàm adulter?

Multaque alia quæ circa *stuprum*, *incestum* & *nefandum concubitum*, disquiri poterunt.

Præf. Authent. de Nupt. l. unic. Cod. de Concub. L. nemin. Cod. de incest. Nupt. Auth. de Trient. & semiss. § conside-remus, vers. *Sicut enim quis.* Novell. 22. c. 22. 40. L. 3. §. 1. D. Concub. Tit. Cod. de Repud. l. 30. & Auth. Sed hodie, Cod. Ad l. Jul. de Adult.

Circa officia ratione *bonorum* proximi inquiritur de *Raptu*, de *Sacrilegio*, de *Furto*:

Utrum contrahentes se mutuò possint in pretio aut merce circumvenire?

Utrum, si vitia rei venditæ emptorem celaverit venditor, furtum committat?

Utrum impubes furtum facere sit dicendus?

Utrum usura Trapezitarum hodierna furto sit annumeranda?

Utrum si filius paterna bona auferat, committat furtum?

Utrum solo affectu, idque sine ullo effectu subsequente, furtum committatur?

Utrum rei minimæ etiam fiat furtum?

Utrum propter simplex furtum quis jure capitis puniatur?

Circa officia in rebus id attenditur

Tit. Cod. de Raptor. Cod. de Sacrileg. L. 1. Cod. Sacros. Ecclef. L. 16. Cod. Episc. & Cler. tit. de furt. D. & Cod. Thom. 22. q. 77. L. 16. D. de Minor. tot. tit. de Ædil. Edict. L. 22. D. locat. Tot. tit. D. Cod. de Usur. §. 18. Inst. Oblig. ex Delict. §. 8. Instit. eod. Dan. l. 2. & 17. Ethic. Christ. §. 16. in fin. Instit. de Rer. Divis. lib. 2. tit. 27. §. 9. de Usibus feudor.

ditur, ne proximum *verbis* lædamus. Ubi quæritur:

Utrum mendacii in foro soli debeat esse pœna?

Utrum mendacium officiosum licitum?

Utrum reus calumniose se possit defendere?

Utrum reus interrogatus, crimen fateri teneatur, adeoque semetipsum prodere?

Utrum in probatione deficiens accusator, ad pœnam talionis sit obstrictus?

Utrum quis teneatur dicere testimonium?

Utrum ad confirmandam veritatem duorum testimonium sufficiat?

Circa *internas* denique *actiones*, & actionum principia in genere id examinatur:

Utrum cogitationis ulla sit pœna, si non aliquo indicio sit manifestata?

Utrum violentia inferri possit voluntati?

§. ult. pen. Instit. de Susp. Tutor. §. ult. Instit. de fideic. L. 11. 13. D. Action. Empt. vendit. L. 1. D. de bon. eor. qui ante. Thom. loc. cit. art. 2. & q. 68. art. 4. q. 69. art. 1. 2. tit. 2. D. de Interrog. L. 7. Cod. de Calumn. l. 19. D. & Cod. de Testib. Thom. loc. cit. q. 70. art. 1. 2. L. 12. D. de Test. L. 9. Cod. eod. L. 18. D. de pœn. L. saccularii in Princ. D. extraord. crimin. L. & generaliter. D. de Calumniat.

L.21.D. Nupt. Thom.1. 2.q.6.art. 4.art. 7. Tiraqu.de Pœn. Temper. tit 7. Tot.tit.D. Cod.jur. & fact. Ignor.

Utrum concupiscentia causet involuntarium?

Utrum ignorantia, & qualis, constituat involuntarium?

Ex quibus omnibus speciminibus, ad singula *Decalogi* præcepta datis, satis colligitur, quantum adjumenti studium THEOLOGIÆ conferat ad verum Jurisprudentiæ intellectum. Sexcenta alia huc adducere potuissem, nisi brevis esse voluissem, & ex hisce judicium in multis aliis faciendum relinquere Lectori judicioso. Qui si insuper cogitaverit, viros Jurisconsultos etiam insignes fuisse Theologos, (quales erant *Durantus*, *Rittershusius*, *Tholosanus*, *Carolus Molinæus*, *Innocentius Gentiletus*, *Melchior Goldastus*, *Georgius Tradelius*, *Andreas Masius*, *Henricus Nyssen*, *Pesselius*, aliique) me vera dixisse animadvertet.

II. Transferam memet ad PHILOSOPHIÆ studium. Quæ cùm sit vel *Practica*, vel *Theorica*; utriusque maxima in jure cernetur auctoritas.

De

De *Practica* parùm ero sollicitus; quòd ordo & ratio omnium actionum honestarum, adeoque universa *moralis* Philosophia, non tantùm per universum jus sparsa sit, sed & *Digestorum tit. primo* explicata. Ubi, *divini cultûs* rationem ante omnia ineundam esse, ostenditur; quasi illi fini ultimo debeantur omnia. Dein *amoris patriæ* atque *parentum*, (quem ordinem verborum servandum esse docet Ratio) quibus post Deum omnia debemus. Denique *nostri ipsius* amorem considerandum esse, adeoque nostræ conservationis rationem esse habendam, non tantùm per *defensionem*, sed etiam per alterius *offensionem*. Verum, quoniam si hîc rationibus & exemplis agendum esset, totum jus civile, & singulæ ejusdem particulæ forent percurrendæ; malui hîc virorum clarissimorum autoritatibus certare. Illi satis multum in hâc materiâ desudârunt; ut frustrà essem, qui hîc quod ipsorum est, meum facerem. Potiùs in aliis Philoso-

L. 3. 4. D. de just. & jur.

losophiæ partibus, de quibus illi minùs fuêre solliciti, de meo quid addam.

Testimonia itaque virorum insignium huc lubens adjiciam; idque eò lubentiùs, quòd etiam activæ Philosophiæ contemtores, (quales sunt nonnulli moderni Jurisconsulti) & rationibus convincant, & sale ac aceto subindè perfricent. Præmittam auctoritatem viri gravissimi, quique ante tria vixit secula, *Henrici de Bracton*, de legibus Anglicanis ita scribentis: *Videndum*, inquit, *cui parti Philosophiæ hic tractatus supponatur.* Et pòst: *Ethicæ verò supponitur, quasi morali Philosophiæ; quia tractat de moribus.* Subsequuntur Neoterici, inter quos primum mihi locum vindicabit *Besoldus*; Qui cùm loco corollarii proposuisset: *Faciliùs jure Justinianeo, quàm veriori Philosophià, carere posse jurisconsultum*, varia insignium Autorum, huc spectantia adducit testimonia. Profert *Bolognetum* ita differentem: *Certè, si concedimus*

Henric. de Bracton. de leg. & consuet. Angl. l. 1. de rer. divis. c. 2.

eum,

eum, qui leges condat, moralem Philosophum esse oportere; idem cogemur & de Jureconsultis affirmare, qui leges conditas interpretantur. Quomodò enim hoc interpretandi munus præstarent; aut quomodò iis in rebus, quæ fortè non omni ex parte legibus expressæ essent, (cujusmodi passim multa reperiuntur) verosimilem Legislatoris mentem assequerentur, si ea ignorarent, quæ ad mores, ad vitæ institutum, & ad Reipublicæ gubernandæ rationem spectant, & quæ ipsum Legislatorem in condendis legibus pro oculis habuisse, inficiari non possumus? Consentit *Oldendorpius*, etiam à *Besoldo* citatus: *Ex societate publicâ, seu Politicâ,* inquit, *veluti fonte, ostendendum esset Studiosis, quomodò propter communicationem rerum introducti sint omnes contractus, omnia commercia, omnes actiones: Quomodò item ad coërcendos malos, exerceantur accusationes & publica judicia: totius denique juris sanctio non spectet aliò, quàm ad con-*

Oldendorp. Class. 4. Act. 21.

ser-

ſervandam inter homines naturæ ſocietatem. Sed vix eam agnoſcimus; adeò noſtros ſequimur corruptos diſputandi affectus in explicando jure. Cui Frederici Tilemanni teſtimonium quadrat : *Plerique*, inquit, *non ſui ſunt in diſputationibus, totique ab alieno arbitrio pendent; in explicationibus legum tantùm ſciunt, quod legerunt apud Bartolum, Duarenum, &c. Quos ſi penitiùs evolverent; bene intelligerent, fontes eſſe inſpiciendos. Imò ipſæ leges Politico judicio dijudicandæ. Nempe principia cognoſcenda ſunt, eaque prima; quibus ſubnixi veteres Nomothetæ, de jure reſponderunt, Activæ Philoſophiæ ſcientiſſimi. Rectiùs faciunt, qui ex ipſiſſimis Politicæ & Juriſprudentiæ principiis, legum noſtrarum rationale deducunt: eaque una & facillima eſt juridici ſtudii methodus, quam pauci ingrediuntur. Cordati certè omnes apprimè illud Tullii probant, 2. de Orat. quo diſſuadet faciliora, aut ſimilia tradi in artibus;*

Tilem. in præf. diſc. Phil. il. de Hiſtor. delectu.

quia

quia hæc, cognitis difficillimis, ultrò obveniunt: maluntque se experiri in principiis intricatioribus, quàm compressis manibus sedere, & forinsecùs legalem prudentiam intueri. Cui consonum illud *Vultei*: *Sine quibus autem, inquit, jus satis commodè disci nequit, omnes sunt Philosophiæ partes; cum primis autem Ethica, quæ juris quædam principia proponit: tum verò potissimùm Logica, & in hâc ea, quæ ad disserendi rationē spectat.* Et pòst: *Atque Dialectica quidem huc afferenda est, aut certe adhuc addiscenda.* Neque prætereundus mihi videbatur *Sutholt*; qui, quantum ad Jurisprudentiam faciat Activæ Philosophiæ studium, his verbis demonstrat: *Quòd si, inquit, uti natura quotidie depr operat novas edere formas, in Foro tales occurrant casus, quos nunquam viderit, vel fando acceperit ullus Juris consultorum, neque ulla unquam viderit curia, hîc aqua hærebit rabulis forensibus: at cultioribus Jurisconsultis in promptu erit remedium.*

Vult. in Prolegom. ad Jurisprud. Romanam:

medium. Ad fontes, unde omne jus civile emanavit, recurrent; ex genuinis aut ſaltem non uſquequaque diſſimilibus cauſis, litem diriment: & quid æquum ſit, quid iniquum, indicabunt. Quin &, ubi de legis jam latæ ſententia dubii quid oboritur, ad eandem civilem Philoſophiam, ad principia practica, in quibus recondita eſt & abdita cujuſque legis ratio, tanquam ad lydium lapidem res venit examinanda. Unde per mihi mirum ſemper viſum eſt, eos, qui juri civili ſeſe vel tradiderunt, vel tradituri aliquando ſunt, Philoſophiam activam vel neglectam prorſùs habere, vel timidè, tanquam ad aliquem libidinis ſcopulum, ſic ſuam mentem ad eam appellere, ac, ritu canis è Nilo bibentis, delibare & fugere. Hi, ubi rebus agendis admoventur; non ex æquitate, non ex naturæ lege, non ex publico civitatis & Reipublicæ bono cauſas decidunt, negotia tranſigunt: ſed in tenebris palpitant, natant aliubi atque aliubi apparent, prout tulit ventus. Et pòſt: *Vobis verò,* (loqui-

Bernard. Sutholt. Orat. de juriſpr. cum act. Philoſ. jung.

(loquitur Auditoribus) *qui ad juris civilis studium vosmet applicâstis, multis aliis nominibus hæc Philosophia moralis solicitiùs & diligentiùs est addiscenda. Si enim de irrogandis pœnis, quæ juris nostri portio est haud minima, incidat controversia; in hanc Philosophiæ partem te debes penetrare, quæ sola docet, quæ sint humanarum actionum principia? volens quis, nec ne; consilio, an casu, quid fecerit? Quid frequentius in foro istâ disputatione: utrum ignorantia, furor, ebrietas, iracundia, aliave vehemens animi passio, peccatum minuat, adeoque pœnam mitiget, quod metu promittitur, utrum obliget, quis cui possit facere delicti gratiam? an, & quando, adhibenda sit humanior juris interpretatio, præduro & stricto jure neglecto? quando verborum & literarum laxandæ angustiæ? De quibus tamen quæstionibus nihilo judicabit rectius Philosophiæ practicæ ignarus, quàm cæcus de coloribus. Quinimò universa de justitiâ & jure, de jure naturali*

rali & gentium tractatio, adeò est Philosophi moralis, ut si is interdicto cum Jurisconsultis contendere, aut eos ex jure manu consertà vocare velit; non possint, quin fateantur, precariò se eam partem possidere, & quicquid de ea dicunt, Philosophis debere.

Theorica superest Philosophia. Quæ cùm varias contineat Disciplinas, singularum usum non contemnendum in Jure dari, ex sequentibus perspicuum erit.

E *matheseos* partibus in jure desumpta nonnulla occurrunt, sine aliquali Mathematum cognitione non intelligenda. Qualia sunt, quæ spectant *servitutes urbanorum prædiorum*, ubi agitur de luminibus officiendis, per ædium aut parietis demolitionem, si fortè κατ' ἀντανάκλασιν, id est, *per refractionem, seu repercussionem, vel pressuram quandam, lumen in eas ædes devolvatur.* Ubi in transitu observandum, malè in *d. l. reflexionem* (sic enim ibi legendum foret,) appellari *refractionem.* Ne-

l. 17. §. 2. D. de Serv. Præd. Urbanor.

que

que enim hoc designat vocabulum Græcum ἀνζανάκλασις: licet refractionem intimè penetranti ea videri possit esse species quædam, vel modus, reflexionis. Uti id ipsum publicâ disputatione docebit Frater mihi dilectus *M. Daniel Voet*, Med. Doct. & Philos. hujusque in Academiâ Ultrajectinâ Professor. Huc etiam refero, quæ de *aquâ* è Castello ducendâ, per *arcus*, *lapides*, *fistulas*, *cuniculos*, in legibus Civilibus traduntur. Etjam qui casus, respiciunt *hæreditarias portiones*, *agri mensuram*; ubi agitur de *computo*, de *falsò modo* renuntiato, de *errore calculi*, & quæ sunt hujus generis alia.

Tot. tit. de Aquâ ex aquâ pluv. Tit. D. de Cloac. L. 1. l. 7. §. 4. D. Si mens. fals. mod. §. 14. Inst. de inutil. stipul. §. 22. Inst. de Rer. div.

Nec minores rerum *Physicarum* in legibus occurrunt difficultates, quæ, nonnisi rerum naturalium cognitione adhibitâ, decidunt. Ita quæritur:

Utrum momentum, CUM MORIAR, morti, an vitæ, sit adnumerandum?

Utrum Insulæ tam in mari, quàm fluminibus generentur,

Disp. mea de Insularum gener. & una de Quæstione: *quando moriens moriatur?*

tur, & quibus modis?

Quas difficultates peculiaribus Disputationibus me alibi explicuisse memini. Ulteriùs quæritur.

l.10.D. Stat.hom. L.12.D. eod. L.3.D.Si pars hæredit. pet. L.76.D. judic. Barbos. axiom. p. mihi 98.

Utrum Hermaphroditus sexui masculino, an fœminino, sit annumerandus?

Utrum partus septimestris, undecimestris, sit legitimus?

Utrum octimestris, sit vitalis?

Quot liberos uno tempore quandoque enitatur mulier?

Utrum unus idemque numero dici possit, qui puer olim, jam senex est.

Utrum ars imitetur naturam, an natura artem?

Ne huc inspargam omnes illas quæstiones *Medicolegales*; de quibus *Caranza*, & *Zacchias* medicus Romanus, videndi & adeundi.

Verùm hîc fortè paucissimos obloquentes offendam. Sed, quid si dixero, jurisconsultum ne quidem vacuum esse oportere aliquali *primæ Philosophiæ* cognitione. Hîc vel nullus mihi ex Leguleis, studium

um Metaphysicum fastidientibus, quòd eorum captum superet, suffragabitur: Id tamen verissimum esse, evidenter demonstrant *axiomata, distinctiones, quæstiones* in Juris Corpore occurrentes. *Axiomata* non enumerabo, ne actum agerem; cùm id ipsum prolixè ante me egerit *Barbosa*, *Cubachius* aliique. Præsertim in loco de *causa, toto, genere, specie*; eadem ibidem Lector benevolus offendet, quæ à Metaphysicis in Scholis traduntur, Ne addam *Gregorium Tholosanum*, qui in opere Universali omnes terminos Metaphysicos responsis Jurisconsultorum illustravit.

Vas Bar. bos. Princ. & loc. comm. Cubachii Brocar. dica. Tholos. comm. Synt. Artis Mir.

Distinctiones, quæ in Jure reperiuntur, sunt variæ. 1. Quòd oporteat, considerari rei *materiale* & *formale*, quæ omnium distinctionum latissimè patens, in Metaphysicis utramque facit paginam. Sic enim actio *rerum amotarum* dicitur *famosa*; non quòd talis sit formaliter, verùm tantùm *materialiter*: uti loquuntur Doctores. 2. Quòd res, prout variè considetantur,

Zoës. D. jurejur. n. 21.

L. 15. §. & si vesti. mento.

rantur, etiam diverso jure censeri debeant. Ita notum, *vestimenta* vel quasi-usu fructui, vel vero annumerari posse, si vel sicut *quantitates*, vel sicut *corpora* considerentur.

rum D usufr. L. 9. §. pen. D. Usufr. quemad. Cav.

Quod spectat *quæstiones*; innumeras, si lubitum esset, recenserem: & quidem illis inexplicabiles, qui ne quidem terminorum Metaphysicorum hauserunt aliqualem cognitionem. Paucissimas tantùm proponam, ex quibus, tanquam *ex ungue leonem*, de cæteris judicium fieri poterit. Tales sunt:

L. 6. D. Quod cujusque Universſ. nom. Ad l. 28. circa fin. D. judic. Ad l. 2. D. Reb. credit. Salmas. pecul. libell. Cyprian. Regn. contra eundem. Zoes. D. rebus Cred. n. 7. l. 23. D.

Utrum una eademque res diverso jure censeri possit? Adeoque persona pro vario respectu aliquid possit, vel non possit?

Utrum futura, antequam fiant, naturâ sint certa?

Utrum in mutuo versetur quantitas, an corpus?

Utrum quantitas, sine corpore possit considerari? Et utrum hoc casu locus sit abstractioni præcisivæ, an negativæ: uti in Scholis loquun-

quuntur.

Utrum genus unquam perire possit, & quid per genus *intelligatur?*

Utrum, & quæ, sint possibilia & impossibilia per naturam?

Utrum, & quotuplex, aliquid sit infinitum.

Utrum negativæ facti, vel juris, per rerum naturam ulla dari possit probatio?

Quas difficultates alibi ex professo secundum rationem examinavi.

Utrum repugnet unius rei uno eodemquè tempore duos esse Dominos in solidum?

Quam difficultatem pro argumenti difficultate non mihi fortè explicuerit Legulejus, licet perplurimas leges ad unguem calluerit. Neque satisfecerit, si leges, quæ invicem adversari videntur, ad concordiam redegerit. Non enim hîc quæritur, quid statuerint, aut non statuerint, Jureconsulti, qui

verb. *Oblig.* *Axiom.* Barbos. p. mihi. 185. §. 10. Inst. Hæred. Inst. §. 4. Instit. eod. §. 11. Instit. inut. stipul. l. 2. 5. D. Probat. l. 23. Cod. eod. Ego in meâ Primâ Philosophiâ Reform. vid. Ind. ib. in *Possib.* & *Neg.* Barbos. in verb. *negatio.* L. 5. D. Commod. L. 3. D. Uti possid.

servandam inter homines naturæ societatem. Sed vix eam agnoscimus; adeò nostros sequimur corruptos disputandi affectus in explicando jure. Cui *Frederici Tilemanni* testimonium quadrat : *Plerique*, inquit, *non sui sunt in disputationibus, totique ab alieno arbitrio pendent; in explicationibus legum tantùm sciunt, quod legerunt apud Bartolum, Duarenum, &c. Quos si penitiùs evolverent; bene intelligerent, fontes esse inspiciendos. Imò ipsæ leges Politico judicio dijudicandæ. Nempe principia cognoscenda sunt, eaque prima; quibus subnixi veteres Nomothetæ, de jure responderunt, Activæ Philosophiæ scientissimi. Rectiùs faciunt, qui ex ipsissimis Politicæ & Jurisprudentiæ principiis, legum nostrarum rationale deducunt: eaque una & facillima est juridici studii methodus, quam pauci ingrediuntur. Cordati certè omnes apprimè illud Tullii probant, 2. de Orat. quo dissuadet faciliora, aut similia tradi in artibus;*

Tilem. in præf. disc. Phil. il. de Histor. delectu.

quia

quia hæc, cognitis difficillimis, ultrò obveniunt: maluntque se experiri in principiis intricatioribus, quàm compreſsis manibus ſedere, & forinſecùs legalem prudentiam intueri. Cui conſonum illud *Vultei*: *Sine quibus autem, inquit, jus ſatis commodè diſci nequit, omnes ſunt Philoſophiæ partes; cum primis autem Ethica, quæ juris quædam principia proponit: tum verò potiſſimùm Logica, & in hâc ea, quæ ad diſſerendi rationē ſpectat.* Et pòſt: *Atque Dialectica quidem huc afferenda eſt, aut certe adhuc addiſcenda.* Neque prætereundus mihi videbatur *Sutholt*; qui, quantum ad Juriſprudentiam faciat Activæ Philoſophiæ ſtudium, his verbis demonſtrat: *Quòd ſi, inquit, uti natura quotidie deproperat novas edere formas, in Foro tales occurrant caſus, quos nunquam viderit, vel fando acceperit ullus Juris conſultorum, neque ulla unquam viderit curia, hìc aqua hærebit rabulis forenſibus: at cultioribus Juriſconſultis in promptu erit remedium.*

Vult. in Proleg. ad Juriſprud. Romanam:

medium. Ad fontes, unde omne jus civile emanavit, recurrent; ex genuinis aut ſaltem non uſquequaque diſſimilibus cauſis, litem diriment: &, quid æquum ſit, quid iniquum, indicabunt. Quin &, ubi de legis jam latæ ſententia dubii quid oboritur, ad eandem civilem Philoſophiam, ad principia practica, in quibus recondita eſt & abdita cujuſque legis ratio, tanquam ad lydium lapidem res venit examinanda. Unde per mihi mirum ſemper viſum eſt, eos, qui juri civili ſeſe vel tradiderunt, vel tradituri aliquando ſunt, Philoſophiam activam vel neglectam prorſùs habere, vel timidè, tanquam ad aliquem libidinis ſcopulum, ſic ſuam mentem ad eam appellere, ac, ritu canis è Nilo bibentis, delibare & fugere. Hi, ubi rebus agendis admoventur; non ex æquitate, non ex naturæ lege, non ex publico civitatis & Reipublicæ bono cauſas decidunt, negotia tranſigunt: ſed in tenebris palpitant, natant alìubi atque alibi apparent, prout tulit ventus. Et pòſt: *Vobis verò,* (loqui-

Bernard. Sutholt. Orat. de juriſpr. cum act. Philoſ. jung.

(loquitur Auditoribus) *qui ad juris civilis studium vosmet applicâstis, multis aliis nominibus hæc Philosophia moralis solicitiùs & diligentiùs est addiscenda. Si enim de irrogandis pœnis, quæ juris nostri portio est haud minima, incidat controversia; in hanc Philosophiæ partem te debes penetrare, quæ sola docet, quæ sint humanarum actionum principia? volens quis, nec ne; consilio, an casu, quid fecerit? Quid frequentius in foro ista disputatione: utrum ignorantia, furor, ebrietas, iracundia, aliave vehemens animi passio, peccatum minuat, adeoque pœnam mitiget, quod metu promittitur, utrum obliget, quis cui possit facere delicti gratiam? an, & quando, adhibenda sit humanior juris interpretatio, præduro & stricto jure neglecto? quando verborum & literarum laxandæ angustiæ? De quibus tamen quæstionibus nihilo judicabit rectius Philosophiæ practicæ ignarus, quàm cæcus de coloribus. Quinimò universa de justitiâ & jure, de jure naturali*

rali & gentium tractatio, adeò est Philosophi moralis, ut si is interdicto cum Jurisconsultis contendere, aut eos ex jure manu consertà vocare velit; non possint, quin fateantur, precariò se eam partem possidere, & quicquid de ea dicunt, Philosophis debere.

Theorica superest Philosophia. Quæ cùm varias contineat Disciplinas, singularum usum non contemnendum in Jure dari, ex sequentibus perspicuum erit.

E *matheseos* partibus in jure desumpta nonnulla occurrunt, sine aliquali Mathematum cognitione non intelligenda. Qualia sunt, quæ spectant *servitutes urbanorum prædiorum*, ubi agitur de luminibus officiendis, per ædium aut parietis demolitionem, si fortè κατ' ἀντανάκλασιν, id est, *per refractionem, seu repercussionem, vel pressuram quandam, lumen in eas ædes devolvatur.* Ubi in transitu observandum, malè in *d. l. reflexionem* (sic enim ibi legendum foret,) appellari *refractionem.* Neque

l. 17. §. 2. D. de Serv. Præd. Urbanor.

que

que enim hoc designat vocabulum Græcum ἀντανάκλασις: licet refractionem intimè penetranti ea videri possit esse species quædam, vel modus, reflexionis. Uti id ipsum publicâ disputatione docebit Frater mihi dilectus *M. Daniel Voet*, Med. Doct. & Philos. hujusque in Academiâ Ultrajectinâ Professor. Huc etiam refero, quæ de *aquâ* è Castello ducendâ, per *arcus*, *lapides*, *fistulas*, *cuniculos*, in legibus Civilibus traduntur. Etjam qui casus, respiciunt *hæreditarias portiones*, *agri mensuram*; ubi agitur de *computo*, de *falsò modo* renuntiato, de *errore calculi*, & quæ sunt hujus generis alia.

Nec minores rerum *Physicarum* in legibus occurrunt difficultates, quæ, nonnisi rerum naturalium cognitione adhibitâ, deciduntur. Ita quæritur:

> *Utrum momentum*, *CUM MORIAR*, *morti*, *an vitæ*, *sit adnumerandum?*
> *Utrum Insulæ tam in mari*, *quàm fluminibus generentur*,

Tot. tit. de Aquâ ex aquâ pluv. Tit. D. de Cloac.

L. 1. l. 7. §. 4. D. Si mens. fals. mod.

§. 14. Instit. de inutil. stipul.

§. 22. Inst. de Rer. div.

Disp. meæ de Insularum gener. & una de Quæstione: *quando moriens moriatur?*

tur, & quibus modis?

Quas difficultates peculiaribus Disputationibus me alibi explicuisse memini. Ulteriùs quæritur.

l.10.D. Stat.hom. L.12.D. eod. L.3.D.Si pars hæredit. pet. L.76.D. judic. Barbos. axiom. p. mihi 98.

Utrum Hermaphroditus sexui masculino, an fœminino, sit annumerandus?

Utrum partus septimestris, undecimestris, sit legitimus?

Utrum octimestris, sit vitalis?

Quot liberos uno tempore quandoque enitatur mulier?

Utrum unus idemque numero dici possit, qui puer olim, jam senex est.

Utrum ars imitetur naturam, an natura artem?

Ne huc inspargam omnes illas quæstiones *Medicolegales*; de quibus *Caranza*, & *Zacchias* medicus Romanus, videndi & adeundi.

Verùm hîc fortè paucissimos obloquentes offendam. Sed, quid si dixero, jurisconsultum ne quidem vacuum esse oportere aliquali *primæ Philosophiæ* cognitione. Hîc vel nullus mihi ex Leguleis, studi-

um

um Metaphysicum fastidientibus, quòd eorum captum superet, suffragabitur: Id tamen verissimum esse, evidenter demonstrant *axiomata, distinctiones, quaestiones* in Juris Corpore occurrentes. *Axiomata* non enumerabo, ne actum agerem; cùm id ipsum prolixè ante me egerit *Barbosa*, *Cubachius* aliique. Praesertim in loco de *causa, toto, genere, specie*; eadem ibidem Lector benevolus offendet, quae à Metaphysicis in Scholis traduntur. Ne addam *Gregorium Tholosanum*, qui in opere Universali omnes terminos Metaphysicos responsis Jurisconsultorum illustravit.

Vas Bar. bos. Princ. & loc. comm. Cubachii Brocar. dica. Tholos. comm. Synt. Ag. tis Mir.

Distinctiones, quae in Jure repe. riuntur, sunt variae. 1. Quòd oporteat, considerari rei *materiale* & *formale*, quae omnium distinctionum latissimè patens, in Metaphysicis utramque facit paginam. Sic enim actio *rerum amotarum* dicitur *famosa*; non quòd talis sit formaliter, verùm tantùm *materialiter*: uti loquuntur Doctores. 2. Quòd res, prout variè conside-

Zoes. D. jurejur. n. 21.

L. 15. §. & si vestimento.

tantur,

rum D u. fufr. L.9.§. pen.D.U. fufr. quemad. Cav.

rantur, etiam diverso jure censeri debeant. Ita notum, *vestimenta* vel quasi-usu fructui, vel vero annumerari posse, si vel sicut *quantitates*, vel sicut *corpora* considerentur.

Quod spectat *quæstiones*; innumeras, si lubitum esset, recenserem: & quidem illis inexplicabiles, qui ne quidem terminorum Metaphysicorum hauserunt aliqualem cognitionem. Paucissimas tantùm proponam, ex quibus, tanquam *ex ungue leonem*, de cæteris judicium fieri poterit. Tales sunt:

L.6.D. Quod cujusque Univers... nom. Ad l. 28. circa fin. D. judic. Ad l. 2. D. Reb. credit. Salmas. pecul. libell. Cyprian. Regn. contra eundem. Zoes. D. rebus Cred. n. 7. l. 23. D.

Utrum una eademque res diverso jure censeri possit? Adeoque persona pro vario respectu aliquid possit, vel non possit?

Utrum futura, antequam fiant, naturâ sint certa?

Utrum in mutuo versetur quantitas, an corpus?

Utrum quantitas, sine corpore possit considerari? Et utrum hoc casu locus sit abstractioni præcisivæ, an negativæ: uti in Scholis loquun-

quuntur.

Utrum genus unquam perire possit, & quid per genus *intelligatur?*

Utrum, & quæ, sint possibilia & impossibilia per naturam?

Utrum, & quotuplex, aliquid sit infinitum.

Utrum negativæ facti, vel juris, per rerum naturam ulla dari possit probatio?

Quas difficultates alibi ex professo secundum rationem examinavi.

Utrum repugnet unius rei uno eodemque tempore duos esse Dominos in solidum?

Quam difficultatem pro argumenti difficultate non mihi fortè explicuerit Legulejus, licet per plurimas leges ad unguem callueri. Neque satisfecerit, si leges, quæ invicem adversari videntur, ad concordiam redegerit. Non enim hîc quæritur, quid statuerint, aut non statuerint, Jureconsulti,

verb. *Oblig. Axiom.* Barbos. p. mihi. 185. §. 10. Inst. Hæred. Inst. §. 4. Instit. eod. §. 11. Instit. inut. stipul. l. 2. 5. D. Probat. l. 23. Cod. eod. Ego in meâ Primâ Philosophiâ Reform. vid. Ind. ib. in *Possib.* & *Neg.* Barbos. in verb. *negatio.* L. 5. D. Commod. L. 3. D. Uti possid.

qui hîc fortè dissentiunt: sed *quid in rei veritate obtineat?* Alia, alia hîc sunt examinanda & excutienda, ad quæ non assurgit Leguleji judicium. Quinimò, si rem rectâ viâ reputaverimus, & in subtili verâque ratione examinaverimus; statuendum erit, *duos posse unius ejusdemque rei esse dominos in solidum, eodem dominii genere, idque aliquo, adeoque uno eodemque, temporis momento.* Quod ne videar in vanum asseruisse; hanc unam impingam *rationem.* Quia nemo plus juris in aliquem transferre potest, quàm ipse habet; firmiter colligitur, nec quempiam in alium dominium transferre, nisi quod ipse habeat. Cùm verò *donans* habeat dominium in eo momento, quo illud transfert: etiam *donatarius* illud habeat in eo momento, quo illud accipit: &, dum transfert ille, in hunc illud transfertur, adeoque communicatur; sequitur, uno eodemque momento, & quidem primo translationis, utrumque fuisse dominum ejusdem

dem rei, & quidem in solidum. Rationem hanc non amplificabo; intelligenti enim ea per se satis innotescet. Quique ejus ulteriorem cupit elucidationem; adeat *Arriagam* in Thomam, cujus locum in margine notare volui.

Sed, ne videar in hisce nimiùm prolixus; amandabo Juris studiosos ad *Guiljelmi Onciaci* quæstiones Juridico-Philosophicas. Quibus omnibus si ea jungantur, quę ad *Logices* studium referri debent; (qualia sunt, quæ spectant docendi juris *Methodum*, ab Imperatore *Justiniano* secundùm artem Logicam præscriptam; legum explicandarum rationem, secundùm regulas Logicas, disticho vulgato è legibus desumpto, comprehensam;

Præmitto, scindo, summo, casumque figuro,
Perlego, do causas, connoto & objicio.

Qualia insuper sunt, quæ spectant explicationem *propositionum* disjunctarum, conjunctarum, nega-

Arriaga Tract. de just. Dei in Thomam, quæst. 21. disp. 30. Q. *Utrum duo poss. esse dom. in sol.*
§. 2. Inst. de just. & jur.
§ ult. Inst. de Publ. jud.
L. 1. D. Orig. jur.
§. 2. l. 1. D. Reg. jur.
L. 15. Cod. Transf.
L. 21. D. Test. milit.
L. 27. D. qui testam.
L. 17. D. leg.
L. 2. §. 15. Cod. vet. jur. Enucleando.

Arum. Tom. 3. disc. Acad. d: jur. Publ. disc. 3. thes. 1. l. F.

negatarum, affirmatarum, universalium, indefinitarum, pro comperto habebitur, nullam Philosophiæ partem Jurisconsulto intactam esse relinquendam.

Verùm quæ hactenùs dicta, antiquorum exemplis Jurisconsultorum illustranda magis. Qui admodùm studiosè Philosophicis Disciplinis incubuerunt, ne sine fructu, aut leges interpretarentur, aut studium legum profiterentur. *Labeonem* hôc nomine commendat *Pomponius*; quòd non tantùm legum esset peritus, sed *etiam cæteris operis Sapientiæ operam dedisset*. Neque quicquam tentare, emendare, *corrigere* ausus fuisset, (quod est in *illa lege innovare*) nisi *plurimùm studiis operam dando*, (id est, *Ethicæ & Politicæ*, uti hoc interpretatur *Pacius*) cum studiosis esse maluisset, librisque conscribendis vacare, quàm consulatus honorem sibi ab *Augusto* delatum, amplecti. Etiam *Servium Sulpitium*, qui ante *Labeonem* vixerat, clarum reddidit insigne opus

L. 1. §. 47. D. de Orig. jur.

Pacius Isag. digeit. tit. de Orig. jur.

pus, quo omnium primus Juris disciplinæ artem adhibuit. Neque hoc antea tentârunt, licet magni nominis Jurisconsulti, *Scævola*, *Aquilius Gallus*, aliique. Idque non aliâ de causâ, quàm quòd ipse *Servius* adolescens Eloquentiæ atque Philosophiæ operam dedisset, antequam ad Juris studium properaret. Atque ita suo exemplo eam studiorum methodùm proposuit, quàm postmodùm Imperator *Justinianus*, lege latâ, servari voluit; ut scilicet studiosi *profundioris scientiæ* (id est, *Philosophiæ*, uti id interpretantur) *arcana rimentur*, antequam ad Themidis sacrarium admittantur. Noverat enim illos, qui Philosophi non essent, si jura tradere vellent; meram tradituros esse confusionem. Neque alia ratio dari potest, cur inconcinnè *Feudales consuetudines* fuerint traditæ, nisi quòd Consules Mediolanenses, operis architecti Disciplinarum adminiculis destituerentur. Et certè, nisi antiqui illi Jurisconsulti Philosophiæ alia-

L. unic. Cod. de stud lib. Urb. Rom.

Gothofr. Oecon. jur. feud. p. 305.

Panciroll. Thesaur. var. lect. lib. 1. c. 80.

rumque Disciplinarum periti fuissent; non interpretari potuissent multa jura, ab *Aristotele, Platone*, aliisque mutuata. Quid? quòd ideò non tantùm Jurisconsulti, sed & juris *Conditores*, honori duxerint, Philosophorum nominibus insigniri: tantum abest, ut ad Philosophi nomen erubuerint. Ita *Sempronius* Σοφὸς, *Sophus*, & *Atilius Sapiens* appellatus est. Et Princeps *Philo Sophiæ plenus* dicitur, etiam φιλοσοφώτατος, quod Latinè *Philosophissimus*. Quorum omnium parùm memores nonnulli moderni Doctores, Philosophi nomen futuro Jurisconsulto potiùs obesse, quàm prodesse, judicarent.

L. 2. §. 37. D. Orig. jur. L. 11. Cod. quibus ut Indign. L. ult. Cod. Repud. Novell. 22. cap. 19.

III. Verùm, relictis *facultatibus* & *artibus* ad LINGUARUM studia propero, & quidem ad GRÆCÆ linguæ cognitionem, quam adeo Jurisconsulto necessariam esse, ex dicendis constabit, ut eâ ignoratâ, eum in errores plurimos incidere oporteat. Quò magis deplorandi sunt nostri seculi mores,

quo

quo non tantùm repeniuntur juris Doctores, sed (pudet dicere) etiam Antecessores; qui, si fortè quædam juris loca illis interpretanda proponerentur, cum *Accursio*, aliis Glossographis, eò recurrerent: *Hæc Græca sunt, quæ nec legi, nec intelligi possunt; ut jure merito debeant præteriri.* Aut, si fortè Græca nonnulla legere, quamvis ægrè, possent; ex illorum essent numero; qui, uti alibi loquitur *Cujacius*, ad vocabuli intellectum *petito ex vulgaribus lexicis ignavo præsidio*, non tamen genuinum sensum Græcarum constitutionum assequi valerent. Cujac. observ. lib. 18. cap. 38.

An igitur ignorant isti boni, Græcos primitùs in jus nostrum, à *Justiniano* digestum, Scholia conscripsisse? Cùmque ab Occidente in Orientem translatum esset Imperium, Constantinopolis, ut & Beryti in Phœniciâ, jus civile Græcè interpretari cœptum fuisse? Et nullibi Latinè, nisi Romæ; cùm tantùm in locis tribus enumeratis jus publicè docere fuerit permis- Fabius Paul. in Orat. de Græc. litt.

 sum.

sum. An ignorant, multas Principum Græcorum constitutiones in Oriente conscriptas in *Codice* nostro jradiare? *Justiniani* novellas constitutiones (quas etiam *Authenticas* vocant) Græcè primùm editas fuisse? Ut, nisi cum *Haloandri* latinâ interpretatione meliori (quòd primitùs barbarè in Latinum versæ essent) iterum editæ fuissent, intellectæ non essent? *Pandectas* insuper *Florentinas* integras Græcè conscriptas esse; & etiamnùm in Pandectis quibus utimur, innumera & rescripta, & responsa, & sententias, & vocabula Græca occurrere? Qualis est pars litterarum *Hadriani* Principis; deprecatio *Eudæmonis* ad *Antoninum* Imperatorem; lex *Solonis* de finibus regundis Athenis lata; *Theophrasti* sententia de numero liberorum, & ejusdem de legibus in casibus raris non ferendis, *Demosthenis* & *Chrysippi* legis definitiones. Præter innumeras sententias & formulas, quæ in materiâ *Testamentorum* & *Legatorum* occurrunt.

oum latin. conjung.

L. 7. 48. D. de judic.
L. 9. D. ad leg. Rhod. de jact.
L. ult. D. Fin. Regund.
L. 3. circa fin. D. Si pars hæred. Petat.
L. 3. & 6. D. de legib.
L. 2. D. eod.

currunt. Quid? quòd multarum vocum Latinarum vim & efficaciam non aſſequeremur, niſi Græca probè cognita haberemus. Occurrunt enim perplurima in *Inſtitutionibus*, in *Pandectis*, vocabula, quæ ſignificationem latinorum explicant; ut quæ aliter non intelligerentur. Ita Juriſconſulti *manifeſtum* dicunt *furem*, quem Græci ἐπ' αὐτοφώρῳ appellant. Ita *telum*, quod Græci βέλος appellare ſolent. Et paſſim, dum agunt de *verborum ſignificationibus*, ad Græca vocabula, ut quæ majorem habent efficaciam, recurrunt. Ita *Labeo*, *opere*, locato conducto, his verbis id opus ſignificari ait, quod Græci ἀποτέλεσμα vocant; (non ἔργον) id eſt, ex opere facto corpus aliquod perfectum. Idem *contractum* definit, *ultrò citròque obligationem*, quod Græci συνάλλαγμα vocant. Et *Cajus* per *novalem* intelligere dicitur terram præciſam, quæ anno ceſſavit, quam Græci νέαχιν dicunt. Neque ab *Ulpiano* aliter definitur *ſtragula veſtis*,

L.37.D. leg 3.
L.34.D. leg.2.
L.88.D. eod.
§.3. Inſt. Furt.
§.5.Inſt. publ.jud.
L.5.D. verb. ſignif.
L.19.D. eod.
L.30.D. eod.
L.45.D eod.

quàm quòd ſit omne pallium πε-
L. 164. D. eod. ρίςρωμα. Et ſcribit *Paulus* quibuſdam *pellicem* eam vocari, quàm παλλάκην Græci vocant. Et alibi ſcribit, eas *uvas*, quas non vini cauſa haberemus, vocari Græcis
L. 205. D. eod. τρωσίμους. Et *Ulpianus* eam vult eſſe *cavillationem*, quam Græci
L. 177. D. eod. σωρίτην appellaverunt. Et *Pomponius* eum vult *incolam*, quem Græci πάροικον; eum *advenam*,
L. 239. D. eod. quem ἄποικον appellant. Ne hoc addam, etiam ad exemplum Græci ſermonis, nonnulla in Jure vocabula eſſe uſurpata; ſic ut ſine illo hæc commodè percipi nequeant. Ita *GLANDIS appellatione*
Gajus in l. 236. D. eod. *omnis fructus continetur*, (ut *Javolenus* ait) *exemplo Græci ſermonis, apud quos omnes aliorum ſpecies* ἀκρόδρυα *appellantur*. Sic exemplo Græci ſermonis *venenum* tam *bonum*, quàm *malum* ſignifi-
L. ead.
L. 233. D. eod. cat; quia idem, quod φάρμακον. Et *Telum*, id omne apud Latinos, quod *in longinquum mittitur*, Græcâ voce figuratum ἀπὸ τοῦ τηλοῦ. Et *pueri* appellatione *puella* con-

tinetur,

tinetur, quòd Græcè παιδίον communiter appelletur. Neque *Ulpiano* mulierem edidisse *INÆQUALEM visu, vel vagitu, novum, non humanæ figuræ, sed alterius magis animalis, quàm hominis, partum*, dici poterat, nisi *inæqualem* ad exemplum Græci sermonis acceperit, quem illi appellant ἄποιον, id est, *sine ullâ qualitate*. Ne hoc addam, quòd permultæ *rubricæ Codicis* Græcæ, quod Latinè exprimi non possent, parum mutatis litteris Latinè proferantur: quales sunt, de *Apochis*, de *Sitocomiæ* munere, de *Logographis*, *Irenarchis*, de *Gunæciariis*, & *Bastagariis*, de *Chartopratis*, de *Metropoli*, *Metrocomiâ*, *Limitrophis*, *Emphiteusi*, de *Tamiacis*, de *Archiatris*, *Epidemeticis*,&c. Accedit, quòd multarum quæstionum in jure difficilium veram decisionem non assequeremur, nisi literis Græcis essemus imbuti. Quid si enim ex Jure novissimo (cujus constitutiones, unâ fortè atque alterâ exceptâ, Græcè conscriptæ)

L. 163. D. eod.

Lib. 10. Cod. tit. 22. 27. 69. 75.

Libr. 11. Cod. tit. 7. 17. 21. 55. 59. 61. 68.

Lib. 22. Cod. tit. 13. 41.

Novell. 143. AdAuth. *si qua mulier*. Cod. Sacros. Eccles. Viglius tit. quibus mod. Test. inf. n. 6. Ad Novell. 5. Alber. disp. libr. jur. Civ. p. 56. Ad Novell. 115. Cap. 3. 4. in fin. Ad Novell. 117. §. 1. Cujac. ad Novell. 11. in init.

sit decidendus casus? Exempli gratiâ, in quæstione:

An Monachi testamentum rumpatur per Monachismum?

An per ingressum religionis purgetur ingratitudo?

An Testamentum, in quo filius est exhæredatus sine justâ causâ, sit ipso jure nullum?

An filius de Peculio Adventitio, cujus habet etiam usumfructum, possit testari?

An rectè secundùm Accursium ad nuptias legibus interdictas, referenda sit, Novell. 11. *an potiùs ad nuptias naturæ contrarias?*

Ecce, ubi non satis est clara versio; annon ratio vult, ad Græcum textum recurrendum esse pro interpretatione? Verùm ampliùs: quid si pro argumento adducatur, aut objiciatur textus desumptus ex *Novellis* constitutionibus, 166. 167.

167. & 168. quæ quidem Græcè editæ sunt, non tamen versæ in Latinum? Quid hîc responde- bunt juris Antecessores, in Græcis minùs versati? An secundum versionem Latinam? Verùm ea nulla est. An ex textu Græco? Verùm nec eum fortè probè legent; tantum abest, ut intelligant. An ex iis, quæ in vulgatis codicibus leguntur? verùm ibi tantùm occurrit Epitome istarum Novellarum, & leguntur hæc verba: *hæc est ferè sententia hujus constitutionis.* Ut indè nihil certi inferri possit. Ibi tales hærere oportebit, & eorum oculis, judicio, videre, qui Græca bona subindè in mala Latina, aut malè transtulerunt. Quòd si ipsi sermonis Græci imperiti non fuissent, nec unquam alterius fide sapere cogerentur. Ut taceam Romanam Jurisprudentiam sine litteris Græcis illustrari non posse; quòd uti Romani suam sapientiam hauserunt à Græcis, ita & leges plerasque à Græcis petiverint. Undè etiam ad exemplum juris

Cujac. ad dict. Novell.

L. 1 §. 4. D. de Orig. juris. §. 3. §. 10. Instit. jur. Nat. Gent. & Civil.

Græcorum, suum jus partiti fuerunt. Ut unum alterius auxilio juvari possit, & debeat. Quòd si non moveant allatæ rationes; movebunt saltē exempla. Tales ignari esse non debebunt, viros doctissimos *Budæum*, *Alciatum*, *Antonium Augustinum*, *Viglium Zuichemium*, *Brissonium*, *Cujacium*, *Hottomannum*, civilem scientiam Græcis litteris adhibitis illustrâsse & excoluisse. Quod, nisi ante nos præstitissent Herculei laboris viri: adeoque illud Augiæ stabulum repurgâssent; per Doctores illos, Græcarum litterarum imperitos, non staret, quò minùs hodierno tempore quibusdam *Accursii*, aliorum barbarorum explodendis glossis uteremur. Ut meritò scribat *Contius*: *Pessimè*, inquit, *mihi videntur de nobis omnibus mereri, qui, cùm Græca habeant, vel Basilicôn, vel Nomocanonis exemplaria, & cætera ad jus pertinentia, suppressis Græcis, suas futiles & indoctas translationes duntaxat edunt; quò minùs eorum fœdissima*

ma pleraque peccata, ex Græcorum collatione coargui possent.

Ne enumerem alios viros Jurisconsultos, qui inter cæteros caput extulerunt: quòd Græcas litteras civili junxerint sapientiæ, quales sunt, præter *Budæum*, *Pacius*, *Leonclavius*, *Ritterſhuſius*, *H. Grotius*, *Cunæus*. Et, ne procul abeam, inter postremos eminet *Georgius Ratallerus*, Curiæ Provincialis Trajectinæ Præses, qui *Sophoclis* Tragici in versus latinos traductione, suam eruditionem hâc in parte celebravit.

IV. Verùm ad *LITTERARUM, HISTORIÆ* & *ANTIQUITATIS* studium propero. De quo id verbo dixero, neminem bonum esse posse Jurisconsultum, nisi etjam in iis sit versatus. Undè & illi demum, qui litteris Latinis & studio Antiquitatum imbuti, inter Jurisconsultorum præclarorum numerum recepti fuerunt. Hôcque nomine laudata sunt, præter Doctores enumeratos, *Ræverdi*, *Baronis*, *Alexandri ab Alexandro*, *Heral-*

Heraldi, *Pancirolli*, *Pithæi*, *Salmuthi*, nomina, qui omni barbarie à Juris ſtudio pulſâ, id priſtino nitori reſtituerunt. Ne dicam, pleraque juris loca à nobis commodè explicari non poſſe, niſi illa ſtudia perſpecta forent. Præſertim, cùm niſi antiquâ Juriſprudentiam cum novâ contuleris, hanc non probè cognitam habeas. Hoc ipſũ etiam noverat Imperator *Juſtinianus*, qui ut ſuo exemplo nos hortatur ad *Poëtarum* & *Hiſtoricorum* lectionẽ, ita potiſſimùm nobis commendat ſtudiũ *antiquitatis*. Ut mirari non ſatis poſſim, nonnullos ad jus docendum nonnunquàm admoveri, qui tamen in hiſtoriâ Romanâ, in antiquitatibus, adeò rudes, ut vel ipſum *Accurſium* ſuperarent. Quales prorſùs immemores ſunt ex antiquorum ſcriptis collecta eſſe juris elementa; adeoque ad eorum intellectum eò recurri oportere, undè fuerant deſumpta.

Init. Inſtit. de Teſtam. Argum. init. Inſt. qui ſui, vel alien. jur. §. 2. Inſt. empt. vend. §. 5. Inſt. Public. jud. §. 5. Inſtit. Proœm. §. 6. Inſtit. Proœm.

Verùm ut conſtet, quantum Juris ſtudio nonnulli peſſimo more adferant detrimenti; *Muretum*, poli-

politioris litteraturæ amatorem, loquentem introducam, qui, in Oratione ante Pandectarum explicationem habitâ, suorum cursum studiorum describens, in se ipso, & ita haud occultè in aliis Leguleis, pravam studendi methodum perstringit. *Ego*, inquit, *ut primùm puer Grammaticorum & Rhetoricorum præceptis visus sum, utcunque imbutus, leviter gustatis Dialecticæ principiis, cæteris autem Philosophiæ partibus ne à limine quidem salutatis, nulla Græcæ linguæ intelligentiâ, nullo rerum usu, nullà antiquitatis cognitione instructus, animum ad jus civile appuli; & iis Doctoribus, qui tum illis in locis optimi putabantur, annos aliquot operam dedi: Jamque eò processeram, ut quæ tum præcipuè laudes habebantur, & in argumentando satis acutus, & in respondendo non incautus, & quàcunque de re ageretur, abundè loquax essem: &, quod multis palmarium videbatur, multarum legum non intellectarum principia uno spiritu citare,*

Muret. Orat. 15. de studior. curs. p. mihi 162.

citare, multorum interpretum nomina recensere, multos versus, multas paginas, multas columnas, porticus etiam ut opinor, peristylia, & intercolumnia, nullo negotio, numerare quamlibet multa possem. Cùm ipse me eo nomine circumspiciebam, meque pulchrum ac beatum putabam, tum uno ore omnes (ut ait Comicus) omnia bona dicere, & laudare fortunas meas, qui tantulà ætate tantam mihi, ut ipsi putabant, sapientiæ; ut res ipsa docuit, stultitiæ & inanium supellectilem, comparâssem. Jam omnes me mei foro & cancellis & subselliis destinabant: magnamque in spem venerant, rabulam me aliquem non in postremis fore, confidentem, acrem, contentiosum; præsertim cùm & naturâ essem firmis lateribus, & voce magnâ, & quod caput est, illi me, quos dixi, magistri, si non multùm sapere, at certè quod apud eos pro eodem erat, multùm audere, multumque clamare, docuissent. Quid verbo opus est? Inibi jam erat, ut illud vitæ genus

nus

nus ingrederer, cùm Deus (Deus enim fuit: neque hoc mihi ex animo excuti potest) Deus igitur effecit, ut quædam Budæi & Alciati & aliorum ejusdem notæ hominum scripta, quæ nunquam ante illud tempus adspexeram, in manus meas venirent. Quæ cùm evolvere cœpissem, passimque in eis multa reperirem, quæ de magistris meis nunquam audissem; multas sententias, quas illi me ratas ac firmas esse docuissent, gravissimis argumentis convulsas, labefactatas, multa ex Græcis scriptoribus deprompta, multa ex antiquitate repetita, quibus in omnibus mihi tenebræ essent: nolite quærere, quid mihi animi fuerit. Visus mihi sum de cælo decidisse: aut in alium quendam orbem delatus esse: neque aliter affectus sum, quàm egeni & inopes homines interdùm solent, qui cùm totam noctem somniàrunt se divites repentè factos esse, ubi diu gemmas, aurum, purpuram dormientes contrectàrunt, experrecti, omnia domi suæ obtenta telis aranearum

nearum vident. Quid facerem? ego ille paulò antè tumidus & ferox, cùm mihi derepentè vultus; animus, verba cecidiſſent: jamque ſuffuſus pudore, verecundarer inter eos verſari, qui de me ita magnificè ſenſerant: ſubduxi me clanculùm ex illis, in quibus diu merueram, caſtris, & in Græciam navigavi: id eſt, ad Græcarum literarum & Diſciplinarum magiſtros me contuli: eàdemque operâ perluſtravi etiam vetus illud Latium: id eſt, omnes ad unum veteres linguæ latinæ ſcriptores diligenter & accuratè pervolutavi, ſedulò undecunque omnia colligens, quibus mihi Juriſprudentia inſtructior & ornatior fieri poſſe videretur. Atque in hâc peregrinatione, tum in Lycæi ambulationibus, tum in Academiæ ſpatiis, ſæpè me exercui.

Loco citato p. 166.

Et paulò pòſt. *Planè ſi ad eos audiendos* (loquitur de *juris Profeſſoribus*, qui in arduarum quæſtionum tractatione verſantur) *ii tantùm accederent, quos oporteret, id eſt qui priùs in Grammaticorum, Rhe-*

Rhetoricorum & Philosophorum Scholis diu multumque exercitati essent : nihil ampliùs, quàm quod ipsi cumulatissimè præstant, requireretur. Nunc, quod ego me principio fecisse dixi, ut ad jus audiendum aliarum omnium artium rudis accederem, in eo vereor ne etiam hodie à plerisque peccetur. Iisdem *Mureti* verbis copiosè descriptis conqueritur *Berneggerus*, super hodiernâ studiorum methodo, hancque potissimùm esse rationem censet, quòd tam pauci ad veram solidamque eruditionem perveniant. *Nec abs re est*, inquit, *quòd eruditorum penuriam inde hodie existere putatur, cùm studiorum illi gradus arroganter atque superbè despiciantur: & adolescentuli statim, ut in publicam scholam venerunt, in sacra, in jura, in medicinam, illotis manibus, pedibusque, prohibente nemine, prorumpunt.* Et alibi idem ille querelas eruditorum de se ipsis introducit: *Sane*, inquit, *non paucos homines doctissimos audire est, amissos*

Bernegger. Orat. 3. de doctr. parand. ration. p. 94. 95. 96. & pòst. p. 98.

amissos molestissimè annos laboremque inutilem exprobatione severissimâ reposcentes, & cum animis suis sæpe multùmque dolentes, quòd justo illo studiorum ordine, quasi per gradus, ad altiora non fuêre deducti, sed confusè perturbatèque olim instituti: qui postea tamen incredibili labore suo tandem eò pervenerunt; quò ludibundi ferme pervenissent, si tantum bonum illis contigisset. Neque aliter evenire posse mihi persuasum habeo, quàm ut multorum studia hâc ratione conturbentur, & neglectis artibus famulantibus tales ruinam minentur illi Facultati, cui Principi operam dare destinârunt. Non aliter enim atque corpus humanum, nisi benè sit præparatum, digerendis cibis aptum non est; sed, quod assumit, in ejusdem vergit perniciem: ita, quicquid è superiore Facultate haurimus, nisi animus noster Disciplinarum cognitione antea probè fuerit imbutus, in corruptelam cedit. Scilicet facultates principes in nobis munus

munus non exercent, niſi & miniſtræ probè ſint diſpoſitæ. Neque id utilitatis, quod redundare poſſet, è Diſciplinâ redundat ſuperiore, dum famulantium diſciplinarum miniſterio nullus ampliùs locus eſt relictus.

Atque ita dixi non tantùm, ſed etiam demonſtravi ſatis luculenter, Juriſprudentiam ſine aliarum adminiculo diſciplinarum, à me enumeratarum, conſiſtere non poſſe. Vereor tamen ut quippiam profecerim; cùm ad jus audiendum nonnunquam proſiliant aliarum omnium artium adeo rudes, ut ne quidem terminos in ſcholis uſitatiſſimos percipere valeant. Neque id maximoperè mirandum; cùm etiam Doctores nonnulli reperiantur, qui neglectâ Græciâ, Latio, Academiâ, Stoâ, Lycæo, interpretationibus ab *Ulpiano*, *Paulo*, *Gajo*, non intelligendis, ſi reſurgerent; vocabuliſque ſeculo barbarico excogitatis, forum non tantùm, ſed & pulpita replent. Et licet illi, ſi verum dicere

liceat,

liceat, passim suam prodant ignorantiam, si non turpitudinem: nonnullorum tamen judicio, qui gratiæ locum faciunt, *soli juris cognitione* (uti loquitur *Muretus*) *impletum habent pectus*; *in consultationibus, in foris, in subselliis regnant, in omnium majoris momenti controversiarum disceptatione ac dijudicatione dominantur.* Digni habiti, qui de quorumcunque ingenio, captu, studiorum progressu, judicium ferant.

Muret. Orat. 17. de Offic. Doct.

Verùm tales fortè in adversum hæc & alia multa ogganient. Fieri non poterit, ut insignis Juris cognitio cum aliarum Disciplinarum, ut & linguæ Græcæ, non contemnendâ peritiâ jungatur. Quemadmodùm enim *difficile est ut unus homo duorum vicem sustineat*, ex mente *Pauli*, JCti: ita unâ sede locari non poterunt, quæ maximè ἀσύστατα esse censentur. Verùm *respondeo.* Illi exemplis talium Jurisconsultorum nos destitutos esse censent (de iis, qui in *Græcis* & *Latinitate* insignes essent,

L. 9. D. Pact.

ſent, antea egi) qui, cum eſſent Juriſconſulti celebres, & in *Philoſophicis*, ut & *Theologicis* fuerint verſatiſſimi. Quid igitur replicabunt, ſi *Speculatorem, Guilielmum Durantum*, in medium protulerim, qui maximus in ſuâ ſuperſtitione, Theologus pariter atque Juriſconſultus, annum ætatis trigeſimum haud multum egreſſus defunctus eſt? Quid ſi *Covarruviam* laudem, quem juris utriuſque, ut & Papalis Theologiæ peritiſſimum, non Papani tantùm, ſed & quotquot reformati Juriſconſulti ejuſdem ſcripta evolvunt, fateri coguntur? Quid ſi *Gregorium Tholoſanum* in medium proferam, quem in omnibus artibus, univerſâ Philoſophiâ, Theologiâ atque Medicinâ, ut & Græcâ atque Orientalibus linguis optimè verſatum fuiſſe, ſatis indicat ejus *Syntagma juris*; *Syntaxis artis mirabilis*; cum adjecto *commentario*, opere verè mirabili. Neque tamen quiſpiam negare audebit, quin, cùm in utroque jure ſatis multa ediderit,

rit, diuque publici munere Professoris sit functus, utriusque juris fuerit peritissimus. Ut de *Julio Pacio* nihil dicam, quem ut celeberrimum fuisse Jurisconsultum, fateri cogimur; ita Philosophum consummatissimum fuisse, docent ejus scripta in Aristotelem edita. Ut prætercam *Joh. Thomam Freigium*, *Hieronymum Treutlerum*, *Desselium*, & piæ memoriæ *Anton. Matthæum*, qui moralem Philosophiam Harderovici per aliquot annos docuerat. Cùm igitur Jurisconsulti superiori, ut & nostro seculo, extiterint, qui cæteras disciplinas juris studio non sine fructu junxerint; quid est, quòd id fieri non posse, conqueramur? *Cùm idem hic vertatur* (inquit *Wouwerus*) *temporum ordo minimè immutatus, Sol eundem cursum, solitaque spatia sidera conficiant; ab omni ratione alienum videbitur, adserere velle, non produci homines simili cum antiquis genio.* Et alibi: *Etenim non tam abjectè*, inquit, *de ingeniis nostris judi-*

Wouwer. de Polymathiâ, c. 30.

judicandum, quasi antiquorum laudem & gloriam æquare non possent. Si qui reperiantur, qui sic judicent; undiquaque *pessimos* illos, imò *ineptos* & *ignavos* esse, prædicaverim. Aut enim penes eosdem virium est defectus, aut voluntatis dissensus: Si enim cum iisdem, qui ante nos fuerunt, paria facere possent, (id est, omni Disciplinarum generi, esse intenti) idque nolint, idque fieri posse negent: si, quod nequeunt peragere, id alios posse negent, adeoque ad sui trutinam ingenii de aliorum judicent ingeniis; *pessimi* meritò nuncupabuntur. Præterquam quòd *inepti* sint; utpote qui sine judicio vel ex omni ligno Mercurium exsculpi posse, vel è nullo posse fieri, judicant. Etiam *ignavi*, ut qui difficultate territi, aliorum industriam carpunt, dum ipsi ad altiora non assurgunt. Et, (quod pessimo videmus fieri more atque exemplo) quod nonnulli de suo non fieri posse censent, id etiam ex alieno fieri posse negant: cumque ad na-

turæ regulam artes metiri debuiſſent, eaſdem ad ſuum captum examinant. Quid ſi illi fortè ad comparandas Diſciplinas ancillantes, ſibi videantur inidonei; ideone alter minùs aptus erit? Quaſi verò, ſi nonnullorum pedibus calceus eſt inconveniens; ideo fortè alterius pedibus ſit minùs conveniens futurus. Oportuiſſet, tales rectè calculum cum Naturâ ponere: non alienâ, verum ſuâ; quid humeri ferre queant, quidve recuſent? Neque aliorum laboribus ſuâ ignaviâ, aliorum ingeniis ſuo infirmo, parere præjudicium. Lata in uno negotio ſententia, ad aliud trahenda non eſt, neque quod adverſus unum decernitur, alteri præjudicat. Adeoque etiam injurium eſt, *ſuam negligentiam ad alienam injuriam referre.* Certè, ſi iſti Juriſconſulti, qui omnes ſuo menſurant captu, in adoleſcentiâ, ſervatâ methodo, Diſciplinis gradatim operam dediſſent; eas juris cognitioni jungi poſſe, non negâſſent: jam, quia facti provectiores, diffi-

L. 21. D. Infam. L. 3. in init. D. Tranſ.

difficultatem experiuntur; eam ſuperari non poſſe, autumant, quia de ſe ipſis deſperant. Adjiciam datæ ſolutioni verba *Bernhardi Sutholt*, qui eos adeo ad vivum delineavit, etiam, ut merentur, cenſurâ notavit, ut nemo meliùs. *Sunt leguleı, inquit, juris non antiſtites, ſed inſtitores; qui, licet omnis ſolidæ eruditionis ſint inanes, ubivis fermè tenere regnum, ſoli in Principum aulis, in Regum Palatiis gerere dictaturam, ſoli ad clavum ſedere Reipublicæ, ſoli juſtitiæ ſacerdotes, rerum divinarum & humanarum arbitri ſalutari amant: cumque non tam juſtitiæ, quàm litigandi vias calleant; inſultant inſuper iis, qui cum ſolidâ juris ſcientiâ Philoſophiæ & literarum cognitionem conjunxerunt; famam eorum, quod poſſunt, elevant, inſcitiæ eos ſane quàm licenter paſſim reos agunt, adeptæ juris ſcientiæ laudem detrahunt, in ſcholas aut locum aliquem ſolum, tanquam in piſtrinum compingunt; Philoſophos eſſe clamitant, perinde*

B.Sutholt in Orat. de jur. cum Act. Phil. jung.

de ac si Philosophum juris ignarum esse; aut qui Jurisconsultus sit, eundem naturæ & humanitati bellum indixisse, ingenio, sapientiæ & suadæ renunciâsse necessum sit. Aristoteles adversus eos disputans, quibus uxor loco ancillæ est, negat quicquam à natura factum, quod pluribus possit unum deservire usibus ad instar gladii Delphici: ita & hi, quos dixi, minorum gentium Jureconsulti, cum ipsi illotis manibus ad Themidos sacra accesserint, negant, naturam admittere, ut in eundem & Philosophiæ & Juris cadat cognitio.

Ast fortè *instabit* ignavorum atq; desidiosorū aliquis patronus. Ut ut possibile fortè sit, scientiæ civilis ductum, ex multis consertū Disciplinis, quem nancisci: id tamen indè consequetur, ut, si eodem tempore ancillantes artes, quas civilis Prudentia sibi suffectas habet, percipere velit, confundatur animus, atque fatigetur, tot disciplinis in diversum tendentibus. Verùm *respondeo* ad hanc

ἔνστασιν, non meis, sed *Claudii Cantiunculæ*, Jurisconsulti celeberrimi verbis. Negant quidam,
„ ad tot disciplinas in diversum
„ tendentes, nec mentem, nec
„ corpus, nec diem sufficere. *Sed cur etiam non negant, posse agricolas arva simul & vineta & oleas & arbusta colere, pratis & pecoribus & hortis & alvearibus curam accommodare? Cur, pari argumento non refragantur, si quis dicat se aliquid forensibus negotiis, aliquid desideriis amicorum, aliquid rationibus domesticis, aliquid curæ corporis, nonnihil voluptatibus quotidiè dare? Quarum tamen nos una res quælibet, nihil intermittentes, fatigaret.*

CAPUT IV.

Ostenditur, non omne, quod plerisque placet, aut ætate provectioribus, esse amplectendum.

Tque ita paulò prolixiùs, quàm decreveram,

in *Præludiis* hæſi; quò, ſi fieri poſſet, illud vitium, quod nonnullorum pectoribus infixum quantum nimium eſt, evellerem. Propero ad enodationem *duarum* quæſtionum, quæ de *JURE CANONICO*, de *Juris Canonici DOCTORIBUS*, nonnullas continent difficultates. Quas eò cenſeo explicatu eſſe difficiliores, quò firmiùs præſumpta in adverſum opinio pectoribus multorum inſedit.

Quales in limine hunc in modum meis conatibus in adverſum ituros, opinabar. Æquum non eſſe, ut hactenus laudati & recepti mores vellicentur, & quidem ab eo, qui præterquàm quòd non adeò provectæ ſit ætatis, etiam non debeat ſuam auctoritatem multitudini hunc morem (de quo poſtmodum) approbanti opponere. Verùm talibus (antequam rem ipſam rectâ viâ reputem) verbo *reſpondebo*; me nolle, aut pluribus, aut me peritioribus, hâc meâ Diſſertatione vel minimum eſſe præjudicatum.

tum, Tantùm, quid mihi hâc in parte videatur, quidve æquum ſit, quidve Rationi conſentaneum, publico ſcripto exprimere decrevi, idque citra cujuſquam offenſionem. Sicubi aberrâſſe videri poſſem; *doceant me benignè qui doctiores ex Antonini dicto; & oſtendant, quid non animadverterim.* Peccatum tantum non eſt, etiam ubi peccatum eſt, ſi modò quis à judicioſis ſe moneri facilè patiatur, atque revocari. *Favendum ſcilicet delictis eorum, majores arbitrabantur, quos ingenii amore lapſos conſtaret. Quanto enim hi proniores errori, tanto paratior iis apud omnes venia, & ignoſcendi ſtudium, eſſe debet.* Quòd ſi nonnulli vel lapſos erigere nolint, vel non lapſos emendare nequeant; ne indignentur, quòd ego & meo utar ſenſu, qui eos ſuo gaudere judicio, non ægrè ſum laturus. Spero tamen, quinimò confido, pleroſque Juriſconſultos, qui meas rationes penſitaverint, idem mecum judicaturos. Neque ægrè

Imper. Antonin. in vitâ ſuâ libr. 10. n. 4.

Wouwer. tract. Polym. c. 1.

laturos, si quam sententiam variâ lectione viri periti hactenùs non explicârunt, ipse primitùs ex professo confirmare decreverim. Neque enim, quia ex provectioribus & peritioribus nemo hactenus exstitit, qui quam tueor sententiam, non ab aliis inventam, haustam, corrasam, probaverit, vituperio dignus censebor. Quin potiùs veniam apud æquos rerum æstimatores impetrabo, si ad ea attendero, quæ alii ante me neglexerunt. Si enim primis rerum inventoribus præmia debeantur; saltem me, quòd primitùs sententiam indecisam secundùm veritatem explicuero, extra culpam constituendùm esse arbitrarer. Quicquid sit; modò, quod statuo, Rationi & legi sit consentaneum, nec moror annorum seriem, nec au-
L.91.§.3. D. verb. obl. ctoritatem. *Julianus* Jurisconsultus, provectioris licet ætatis, non erubuit, rejectis aliorum sententiis, adolescentis *Nervæ* opinionem amplecti. Et nonnunquam Imperatores per paucorum judicium pluri-

plurium decisionibus prætule-„runt. Nam(ut inquit *Justinianus*) „unius fortè & deterioris senten-„tia potest & multas & majores in „aliquâ parte superare. Quam etjam regulam in constitutione quâdam secutus, duorum *Papiniani* ac *Juliani* sententiam amplexus fuit, rejecto trium Jurisconsultorum, *Marcelli*, *Celsi*, & *Ulpiani* responso. Non etiam autoritati hîc standum esse, putaverim: cùm veritatem nemo promoveat, si non etiam ratione juvetur, quantumvis magnæ sit existimationis. A Judice superiori non semper exspectatur, quod optimum: cùm & illi in indagatione veritatis quandoque præferatur inferior. Nec, ubicunque forte inter discipulum & magistrum contentio est, hujus perpetuò judicium alteri in judicando veritatis erit norma: cùm quandoque licuerit discipulo magistri sententiam reformare, meliorem amplectendo; & absurdum videri non debeat, quod majus est, filium nonnunquam emendare patrem.

L. 1. §. *sed neque.* Cod. ver. jur. Enucl.

L. 10. Cod. in- deb cond. L. 26. §. pen. D. eod.

L. 5. Cod. offic. Rector. Provinc.

L. 19. §. 2. D Arbitr. L. 3. §. 7. D. Cond. caus. dat.

Ut non, ubicunque de eo, quod æquum, quodve Rationi consentaneum est, disputari solet, illius perpetuò præferatur opinio, qui ut ætate provectior, juniori se prælatum velit.

Eapropter, quotquot hæc mea legerint, rogatos volui, ne vel Doctorum numero, vel prætextu auctoritatis se abduci patiantur, oculis in uniformem directis veritatem. Hæc si fecerint, non est, quòd mihi, aut meo libello, metuam; ut qui veritati per omnia litare decreverim.

CAPUT V.

1 *Tutius esse*, CERTIS LEGIBUS, *quàm* ARBITRIO JUDICUM, *finiri causas.*
2 *Quid per* FOEDERATUM BELGIUM *intelligatur?*
3 *Utrum* JUS CANONICUM *ibi vim legis obtineat?*
4 *Variæ juris* CANONICI *significationes proponuntur.*

5 *Quid sit, aliquid VIM LEGIS obtinere?*
6 *Probatur, Jus CANONICUM vim legis apud nos non obtinere.*
7 *Objectionibus fit satis.*
8 *An Jus CIVILE ROMANORUM vim legis habeat in Belgio reformato?*
9 *Objectionibus respondetur.*
10 *Quænam post jus civile in judicando sequi Judicem, oporteat?*

I. QUamvis antiquissimis apud Gentes temporibus voluntas jubentis certa jura antecesserit; (cùm legibus civilibus regnum fuerit antiquius) Nationesque sine certis formulis, solo Magistratûs arbitrio, quondam regerentur; & Populus, nullis obstrictus legibus, arbitria Principum pro legibus acceptaret. In tantum etiam, ut longè post Assyriorum Monarchiam, Græcorum dominationem,

Justin. lib. 1. in init. Livius libr. 3. L. 1. §. 1. & 3. D. Orig. jur. Cujac. D. eod.

Romana reſpublica ad annos circiter trecentos, ſine legibus fuerit gubernata, etiam ſæpiſſimè incerto magis jure & conſuetudine & *manu* (uti loquitur *Pomponius*) quàm latâ lege, fuerit uſa. Si tamen rem penitius intueamur; ſtatuendum erit, nullũ Reipublicæ ſtatum optimè regi poſſe, niſi qui ſecundũ certa atque determinata jura regi cœptus eſt: neque rectè procedere negotia, cum vel Principis voluntati, vel eorum arbitrio, qui judicia exercent, omnia committuntur. Id enim ſi obtineat; nec præmeditatè ſatis; nec ſine ſuſpicione, invidiâ, querelis, maledictis; nec ſine temerariâ mutatione judicabitur. Hoc ſi eveniat; quantâ malorum ſegete Tribunalia cumulabuntur? nihil tam ſacrum, tam æquum erit, quod non in gratiam amicorum violabitur: & id omne juſtum cenſebitur, quod clientis loculis redimi poterit. Rationem legis tum ſupplebit licentia, ipſam legem libido, atque ad paucorum opinationes & commenta

Juſtinian. de conf. Dig. ad Senat. & Popul. §. 17.
Beſold. oper. Polit. diſſ. 2: de Præm. & pœn. cap. 6.
Pezel. ad Melancht. de leg. Polit. p. mihi 64. in 8.

menta omnia figi, refigi, debebunt. Cum igitur nihil tutius sit, nihil conducibilius, quàm certum in quâcunque Republicâ jus esse, secundùm quod constanter, semotis affectibus, judicium feratur; quodque, ut habet vim & auctoritatem legis, judicum officio non tollatur, sed ad usum humanæ societatis accommodetur. Et unaquæque Respublica peculiarem ab aliâ & diversum habeat regiminis modum, quam *formam* appellamus: (cùm Gentis morumque temperamenti varietas etiam requirat administrandi diversam rationem, cujusque Nationis genio accommodatam) Etiam, quod in unâ Gente ut justum receptum est, ab alterâ tanquam injustum repudietur; sic ut quisque populus peculiares sibi præscripserit leges, constitutiones, ad quas in causis & quæstionibus decidendis Judicem recurrere velit. Et, quod inhabitamus, *Belgium fæderatum*, patriam dulcissimam, templis Justitiæ, si ulla Respublica, sit repletum;

L. 1. §. 4. D. Orig. jur.
L. 1. §. 13. D. eod.

tum;

tum; dispiciendum erit, *Quid in illo BELGIO FOEDERATO, seu in ditionibus confœderatarum Provinciarum, vim legis obtineat?*

II. Dum loquor de *FOEDERATIS PROVINCIIS*; non easdem intelligo, uti quondam Principibus suberant, aut Papali affixæ erant auctoritati, aut saltem Pontificum addictæ superstitionibus. Verùm eas designo, quæ libertatis avitæ defendendi gratiâ fœdus inter sese contra communem tunc hostem, ineuntes, (à quo fœdere *fœderatæ* dictæ: uti ab unione sancitâ *Unitæ*:) postmodùm, ejuratâ Tyrannide Hispanicâ, ejuratâ Papali factione, Hispano ampliùs parere jure detrectârunt.

Unio Ultraj. Ann. 579. artic. 1. & 2. Merul. de stat. Reip. Batav. Zypæus jur. Pont. novi Anal. tit. de Sponf. & Matr. n. 16.

Suntque ejus conditionis *Provinciæ* 7. Ducatus *Geldriæ*, cui *Zutphaniæ* Comitatus annumeratur; Comitatus alii duo, *Hollandiæ* ac *Zelandiæ*; Dominia quatuor, *Frisiæ*, *Ultrajecti*, *Transisulaniæ* & *Groningæ* ditio. Quibus accedunt quædam *Flandriæ*, *Bra-*

Hoofts Nederlantsche Histor. 14. Boek. p. 609. 615. Anonym. comment. de stat. Fœder. Provinc. in init.

bantiæ, aliæque etiam *Germanici* imperii partes, armis legitimis expugnatæ. Ut & utriusque *Indiæ*, aliaque in *novo Orbe* occupata loca, quæ veluti appendices Provinciarum, communi earundem jure utuntur.

De hisce itaque *Provinciis* loquor, dum inquiro; *quænam JURA in earum dicasteriis habeant locum?* In quâ quæstione sequenti methodo progrediar: ut primitus removeam illa, *quæ LEGUM vim apud nos non obtinent.* Dein proponam, *quænam JURA in judicando Judices ex officio sequi teneantur.*

III. Ex nonnullorum sensu videntur CANONES in nostris Provinciis *juris* auctoritatem obtinere. Verùm, salvo illorum judicio, sic statuo; *Jus CANONICUM in fœderatis Provinciis vim LEGIS non habere.* Sensus & veritas hujus positionis, *partim* terminorũ explicatione, *partim* etiam argumentis, & auctoritatibus.

tatibus, *partim* & objectionum solutionibus firmabitur.

IV. *Jus CANONICUM* (Latinâ magis voce *regulare*) à *Canonibus* ita dictum esse, nemo est qui ignorat. Cur verò *Canones* dicantur non etiam leges, ab aliis abundè explicatum est; sic ut prolixus hîc esse nolim. Verbo: Decreta, quæ olim ab universâ œcumenicâ Ecclesiâ scribebantur super iis, quæ ad Politiam Ecclesiæ pertinebant, *Canones* appellabantur. Neque tantùm, quæ regiminis Ecclesiæ ratione condebantur; verùm etiam quæcunque regulæ, in Conciliis à Patribus in unum congregatæ, fidei Christianæ dogmata complectebantur, *Canonum* appellatione veniebant. Scilicet, Decreta Ecclesiasticorum scriptis comprehensa, (ad distinctionem *consuetudinum* ecclesiæ) quasi esset universalis Regula, verbo Dei conformis, ad quam Christiani se componebant, *Canones* nominârunt; ne fortean, si Ecclesiastici sua Decreta *leges* vocâssent, Civili po-

C. *Canon*, & c. *Regula*, distinct. 3. Rittershus. in Proœm. libr. de diff. jur. Civil. & Canon. Danæus Isagog. Christ. c. 12. de potest. Eccles. ibidemque plures cit. Isidor. de Origin. lib. 6. c. 16.

li poteſtati, cujus ſolius eſt, poſt ſummum Legiſlatorem, *leges condere,* aliquod præjudicium facere viderentur. Præter hanc *Canonum* receptam explicationem, etiam aliam *Canonum* apud Eccleſiaſticos acceptionem invenio. Ut, quando dicuntur eſſe *Canones Euangeliorum.* Non conditi, ut eſſent vivendi Chriſtianis norma; non ut Eccleſiæ regimen formarent: ſed *ut per eos ſcire & inveniremus, qui reliquorum Euangeliſtarum ſimilia, aut propria dixerunt.* Quem poſtremum *Canonum* ſenſum jam non admitto, quòd in materiâ, quam tracto, meo non ſerviat inſtituto.

Danæus loc. cit.

Iſidor. de Orig. lib. 6. c. 15. per totum.

JUS vero *CANONICUM*, ſeu *regulare*, ita appellatum eſt, quòd Chriſtianis omnibus, quòd Eccleſiarum Rectoribus, ſit credendorum agendorumque norma: quamquam id non niſi cum cautione maximâ ſit admittendum. Eſtque ſecundùm temporum varietatem & ſucceſſionem etiam *varium.* Ideoque idipſum variatis

Danæus libr. cit. c. 13. 14.

variatis temporibus variè intueor; ut *Antiquum*, ut *Medium*, ut *Novum*, ut *Novißimum*. Quæ divisio an ab aliis sit recepta, aut tradita, me latet: saltem illa mihi placet, & videtur meo instituto accommodata satis esse.

2 Corinth. 10. vers. 13. & seq. Philipp. 3. vers. 16. Galat. 6. vers. 16.

ANTIQUUM mihi erit, (neque enim canonem *Biblicum*, ante Apostolorum tempora à Judæis asservatum, neque *Apostolorum tempora* attingo, quibus etjam *Canonum* appellatio aliquoties usitata) quod constat canonibus *quatuor Conciliorum œcumenicorum*, ab *Isidoro* citatorum. Scilicet, *Niceni*, sub Constantino Magno: *Constantinopolitani*, sub Gratiano & Theodosio Imperatoribus: *Ephesini*, sub Theodosio secundo: *Chalcedonensis*, sub Martiano Principe habiti. Adeo ut in μνημονικὸν ἁμάρτημα inciderit *Rittershusius*, cùm quatuor concilia „œcumenica, cum tribus aliis in „Ecclesiâ Græcâ habitis, ab *Isido-* „*ro* numerata scribat: cùm *Isidorus*, loco allegato, tantùm *quatuor* œcu-

Isidor. de Orig. lib. 6. c. 16.

Rittershus. diff. jur. civ. Can. in proœm. p. mihi 7.

or œcumenicorum, à me citatorum, faciat mentionem. Licet autem ante quatuor illa Concilia, alia multa fuerint habita: ut *Romanum I.* Imperante Decio, *Ancyranum*, etiam à *Gratiano* in Decreto sic appellatum, (ut falsus sit *Caranza*, qui statuit, *hoc concilium à Gratiano vocari ANCHYRITANUM*) tempore Diocletiani; & *Neocæsareense*, sub Constantino Chloro & Galerio Maximino Augustis. Etiam inter illa quatuor perplurima sint interposita, ut *Romanum II. Elbertinum, Arelatense, Gangrense*, aliaque, quæ ordine in *Summâ Conciliorum* enumerantur. Jure tamen istorum quatuor Conciliorum Decreta potissimùm ad jus Canonicum *antiquum* referre volui. Et, quia Canones & decreta sunt in Conciliis universalibus, ab Episcopis facta. Et quia demum accedente approbatione Imperatorum, (quorum licentiâ & permissu conveniebant Episcopi) Canones inter jura locum habebant.

Euseb. Histor. Eccles. lib. 6. c. 38. i. C. 11. d. stinct. 16. Caranza in Princ. Summ. Concil. Ancyr. p. 33. b.

Barthol. Carranz. Summ. omnium Concil.

Isidor. Origin. lib. 6. c. 16. Novell. 131. c. 1. L. 7. §. 4. Cod. Summ. Trin.

bebant. Unde Imperator *Justinianus*, illos *vicem LEGUM obtinere*, voluit, quos & ipſe ſequeretur. Cùmque in locis allegatis Imperator non niſi illas probet *regulas*, quæ *quatuor* Conciliis œcumenicis, etiam ibidem enumeratis, continentur: & probando jus faciat, quod juris auctoritatem non habebat. (Neque enim Eccleſiaſticis perſonis ulla tunc temporis competebat juriſdictio, tantum abeſt, ut condendi juris poteſtate gauderent: ſed Principis confirmatione ſecutâ, Canones auctoritatem ſortiebantur, & quæ decreta fuerant, rata hôc nomine habebantur.) Cùmque Canones ſupra modum laudando, paſſim intelligat quatuor tantùm Conciliorum Canones; (quos etiam *ſanctos* appellat: & *ſancta Concilia, quorum dogmata ut ſanctas Scripturas accipit, & regulas ſicut leges obſervat*) ideò *quatuor* illa concilia cum regulis contentis mihi erunt *jus Canonicum antiquum*, excluſis cæteris, reliquorum Conciliorum

Tot. tit. Cod. Epiſcop. Audient.

L. 1. §. 1. 2. 3. D. Confirm. tutor.

L. 7. §. 4. Cod. Summ. Trinit.

Novell. 131. c. 1.

ciliorum *Provincialium* decretis; homines de se ad observantiam sui non obligantibus.

MEDIUM jus *Canonicum* (aliter etiam *Pontificium* appellatum; & in quantum multa Decreta Pontificum continet; & in quantum autoritate Pontificum fuit approbatum) est illud, quod toto CORPORE CANONICO jam impresso exhibetur, continens *Decretum*, *Decretalia*, *Sextum*, *Clementinas*, *extravagantes*. A *Lanceloto* definitum; *Jus regulare, quod civium actiones dirigit ad finem æternæ beatitudinis.*

Lancelot. Instit. jur. Canon. tit. 1.

De singulis istius Corporis partibus ad uberiorem intellectum aliquid erit dicendum. Et quidem *Decretum* ab *Innocentio III. Corpus decretorum*, appellatum, anno Domini *millesimo, centesimo, quinquagesimo primo*, (secundùm alios anno *millesimo, centesimo, vigesimo septimo*) per *Gratianum*, *Monachum sancti Felicis de Bononiâ collectum*, multiplicis generis dicta con-

Innoc. 3. in Epist. ad Archiepisc. Compostell. Trithem. libr. de Scriptor. Eccles. Vetusti Codices in fin. Decreti.

continet; *Legumlatorum, Ecclesiæ Doctorum*, ut & *Pontificum, Conciliorũ, ipsius Gratiani* & *Paleæ*. Quæ omnia, ut sine judicio collegit *Gratianus*, non intellectos à se Autores citando, & quæ autorum non sunt allegando: ita multorum incurrit reprehensionem. Sic enim de *Decreto* loquitur *Albericus*
,, *Gentilis*: *Scatere librum men-*
,, *dis, quorum ab se emendata tre-*
,, *centa, & alia ab aliis, scribit Co-*
,, *varruvias*: *& non intellectos*
,, *Autores Gratiano aliquando, &*
,, *in Historiis credendum eidem*
,, *non omninò*; *& sæpè citare illa,*
,, *quæ Adriani sunt, pro Codice The-*
,, *odosiano, item pro sententiis Pau-*
,, *li.* Et *Renatus* ad *Tertullianum* ait, *Multa esse corrupta apud Gratianum*: *innumeras clausulas vitiatas esse*. Quo etiam nomine factum est, ut apud paucissimos *dicta Gratiani habuerint vim legis*. Neque enim æquum videbatur, ut quod à privato Doctore, & quidem sine judicio, collectum esset, juris niteretur auctoritate. Accedit,

Alber. Gentil. disp. jur. Can. libr. p. mihi 18. Rittershus. disser. jur. Civ. & Can. in Proœm. p. 8. Joh. Andr. c. 2. de feud. Contrarium statuit Duaren. in præf. ad Eccles. sacr. Min. Alber. Gent. de libr. jur. Can. disp. c. 2. ex Covar. Ren. ad Tertull. de cor. milit.

dit, quòd cùm, quæ Decreto continentur, non sint leges, non potuerit *Gratianus*, ut Magister, eas facere leges. Neque enim, *quæ leges non sunt apud auctorem, leges erunt apud Gratianum relatorem*. Saltem antiqui Patres, quorum dicta perplurima complectitur *Decretum*, non eo animo scripserunt; ut vellent, quæcunque à se dicta essent, vim legis obtinere. Et si non, quicquid Princeps eloquitur, nisi animo condendi juris eloquatur; habeat vim legis, multò minùs Patrum dicta, quæ ipsi noluerunt esse jura, vim legis consequentur. Neque etiam canones Conciliorum, neque Pontificum decreta, neque ipsius *Gratiani*, ullam merentur auctoritatem, nisi quantum *Ratione* nituntur. *Gratiani dicta*, (inquit *Curtius*) *quatenùs RATIONE non juvantur, dicuntur PALEÆ.* Et *Glossa*, eundem reprehendens, hæc verba continet: *Quod sequitur, malè inducitur: & ita superficialis est argumentatio magistri. Pontificum* etiam Re-

Alber. libr. cit. p. 19.

D.D. ad l. 1. D. Princ. constit.

Alber. libr. cit. p. 21.

Curt. de Feud. q. 1.

Gloss. ad c. 2, distinct. 68.

Cujac. in Parat. Cod. de Episc. Audient.

ſcripta vim *legis* non habent; cùm illi juriſdictionem ſecularem non habeant. Undè illa Autoribus in *Decreto* nomine *paleæ* veniunt; non tantùm, quæ levia & inania, qualia multa reperiuntur: ſed quæ de juribus cœleſtis & terreni imperii, *Petro* commiſſis, deque *Conſtantino Magno*, Romano (uti fingunt) Pontifici, multa & magna tribuenti, referunt. Undè *Immolæ* dictum; *paleam, multum tritici Eccleſiæ attuliſſe*. Accedit denique, quòd *Gregorius* Pontifex *Decretalium* conſtitutione omnes *Decreti* partes, non in Decretalibus expreſſas, repetitas, abrogaverit. Sic enim ſcribit: *Volentes, ut hàc tantùm compilatione univerſi utantur in judiciis & in Scholis, diſtrictiùs prohibemus, ne quis præſumat aliam facere, abſque auctoritate Sedis Apoſtolicæ ſpeciali.* Hæc circa *Decretum* eò uberiùs explicui; ut hinc conſtaret, iniquum eſſe, ut quod ne quidem à Pontificiis quoad omnia receptum eſt, cæteris paribus, à nobis

Alberic, loc. cit. p. 25.

Gregor. 9. in Epiſtol. Decretalibus Præmiſſâ.

nobis pro *jure* admitteretur.

Decretalia, (*altera*, nec minima juris *Canonici* portio, quæque maxime apud Pontificios locum obtinent) nihil aliud sunt, quàm Epistolæ, Rescripta atque Edicta Pontificum Romanorum, jussu *Gregorii IX.* (ideo etiam *Gregorii decretalia* dicta) per *Raymundum*, ejusdem Pontificis Capellanum & pœnitentiarium, in unum volumen, resecatis superfluis, collecta. Quæ etiam quandoque citantur per ꝺc, aut *EXTRA*, in quantum *extra Decretum*, quod priùs erat compositum, sunt constituta.

Gregor. IX. in Epistol. ad Bonor. Doct. Schol. missâ. Alberic. Gent. lib. jur. Can. c. 1. p. 12.

Sequitur *tertia* juris Canonici pars, qui Decretalium *Sextus* est appellatus; non tam quod à *Sexto* quopiam Pontifice esset collectus: quã fortè, quòd esset *sexta* Decretalium *compilatio*; (quam tamen dicere possis *septimam*, ut vult *Albericus Gentilis*); vel, si mavis, quòd esset *sextus* liber, *quinque* Decretalibus *Gregorii* superadditus. Estque hæc Sexti collectio auctoritate *Bonifacii VIII.* instituta,

Alberic. lib. cit. c. 1. p. 10. 11.

tura, operâ *Guilielmi* Archiepiſcopi Ebrudunenſis, *Berengarii* Epiſcopi Biterenſis, *Richardi de Senis* Eccleſiæ Romanæ Vice-Cancellarii. Atque ita hunc librum edi voluit *Bonifacius*; ut, quod eo non eſt ſpecialiter Decretalibus *Gregorii* derogatum, in ſtatu & vigore permaneat. Ita tamen hic *Sextus* in *Corpore Canonum* eſt conſtitutus; ut non ubique in Papatu fuerit admiſſus. Cùm enim auctorem habuerit *Bonifacium*, hôc ornatum elogio; quòd ut vulpes intraverit, ut leo (ſecundùm nonnullos, ut *lupus*) regnaverit, & mortuus fuerit ut canis, quem pleraſque in *Sexto* conſtitutiones, in odium & æmulation[illegible]

Bonif. 8. in Proœm. Epiſt. ad Bononienſ.

Duaren. in Præf. de ſacr. Eccleſ. Miniſt. Ubi multa de jur. Can.

[illegible] Viennenſi,

nensi in Galliâ per eundem sunt productæ: verùm, quia mortalitate præventus, non ultimam iisdem adhibuisset manum, demùm ab ejusdem successore *Johanne* Episcopo accuratè sunt editæ.

Accesserunt denique (quæ juris Canonici partem *quintam* constituunt) *Johannis Extravagantes*, barbaro vocabulo sic appellatæ; etiam aliâ voce inusitatâ dictæ *Johanniæ*, quasi *Johannianæ extravagantes*, à *Johanne* Papâ *XXII.* editæ, continentes ejusdem constitutiones 20. & aliorum communes. Neque h[illegible]stitutiones *extravagantes* a[illegible]r; quòd [illegible] *Decretu*[illegible]stitutæ; [illegible]on[illegible]une est [illegible]s[illegible]n quòd [illegible]or[illegible]um sint [illegible]ùn[illegible] Decre-[illegible]der[illegible]ant) ve-[illegible]d[illegible] *& reli-*[illegible] *D*[illegible]*rpus va-*[illegible]uère par-[illegible]il[illegible]cum, *me-*[illegible]il[illegible]nstituunt: quòd

Alber. libr. cit. c. 5. Rittershus. in Proœm. libr. cit. Alber. c. 1. circ. fin.

Alber. loc. cit.

quod ſine adjectione, peculiari ratione, vocatur *Jus Canonicum*: quodque Corpore Canonico, ad oppoſitionem corporis juris *Civilis* ſeu *Juſtinianei*, continetur.

Jus Canonicum NOVUM erit id omne, quod per Pontifices, aut in Conciliis generalibus, aut Provincialibus, fuit decretum, conſtitutum; idque poſt tempora *Johannis XXII*, uſque incluſivè ad Concilium *Tridentinum* generale & œcumenicum, primitus à *Paulo III* Pontifice, ad extinguenda *Lutheri* dogmata, indictum. Et, quemadmodum non unus illi Concilio locus eſt deſignatus: (*Mantua* enim primùm electa; dein *Vincentia*, pòſt *Tridentum*, & denique rurſum *Tridentum*) ita tandem *anno* 1545. quod tempus quartum illi Concilio deſtinatum erat, inchoatum eſt; idque habitum ſub *Carolo V.* & *Ferdinando* Imperatoribus: *Paulo III. Julio III. Marcello II. Paulo IV. Pio IV. Pio V.* Pontificibus ordine creatis. Nonnulla autem fuêre Concilia

Bartholom. Caranz. Summ. concil. ad decret. Concil. Trident. Confirm. Concil. Trid.

cilia generalia, *Provincialia*, inter istas periodos, quæ à *Johanne XXII.* inchoatæ, ad *Pium* usq; *V.* sese extendunt: qualia erant, *Constantiense*, sub Johanne XXIII. *Basileense*, sub Martino V. *Florentinum*, sub Eugenio IV. Et *Lateranense III.* sub Julio II. atque Leone X. Pontificibus, habitum. Quorum Conciliorum decreta, utpotè à Pontificibus probata, (sensu Pontificiorum) tam Juris Canonici portionem faciunt, quàm cætera omnia, quæ ad volumen Corporis seu Juris *Canonici* accesserunt. Et ideò mihi jam enumeratorum Conciliorum Decreta jus Pontificum *Novum* constituent.

Gabriel. Prateol. in serie concilior. lib. de vitis, sectis, dogmatibus omnium hæretic.

NOVISSIMUM itaque jus *Canonicum* optimo jure mihi vocabitur, (licet id *Zypæo* sit *novum*) quod *vel* à Pontificibus Romanis post Tridentinum Concilium, *vel* à congregatione Cardinalium, qui Interpretes Decretorum concilii *Tridentini* per Pontificem *Pium IV.* sunt dati, constitutum est. Quicquid igitur ab illâ con-

gregatione in casibus specialibus ,, est decisum, & quæcunque re- ,, solutiones factæ sunt; illæ non a- ,, liter, atque de jure civili respon- ,, sa Prudentum, in utroque Foro ,, (ex sensu Pontificiorum) servan- ,, tur, & juxta easdem est judican- ,, dum. Habet enim illa Congre- ,, gatio potestatem instar Pontifi- ,, ciæ; & ideò ejusdem amplitudo ,, hodiè Pontificiæ proxima est.

Zypæus Jur. Pontif. nov. Annal. Enarr. in Epist. ad Lect.

V. Atque ita explicatis, quantum satis est, omnibus *juris CANONICI*, secundùm temporum distinctiones, partibus integrantibus; antequam ad decisionem quæstionis propositæ me conferam, id unum mihi explicandum superest; *quid sit, constitutionem, vel decretum, vel canonem, VIM LEGIS obtinere?* Et *respondeo.* Cùm *lex* à *ligando* dicta videatur, in quantum hominem ligat, si non cogit; (est enim commune civitatis vinculum, *communis sponsio*) id mihi *vim legis habere* dicetur. 1. Quod talis est virtutis atque efficaciæ, ut omnes

L. 1, D. leg.

mnes, quotquot illam ut legem agnoverunt, *teneat*, atque ad observantiam sui *constringat*. Unde à *Grotio* lex consideratur, ut *regula, obligans ad id, quod rectum est.* Quo solo nomine à *consiliis*, & si quæ sunt aliæ regulæ monitoriæ, distinguitur. Quæ licet fortè æquæ sint, honestatique minimè repugnantes; *legis* tamen efficaciam non sunt habituræ, in quantum obligandi constringendique facultate omninò destituuntur. Insuper, quando ad sui observantiã lex hominem tenet, sic tenet ut eundem quasi *duplici* vinculo sibi devinctum habeat; uno in ordine ad *hominem*; altero in ordine ad *Deum*. Illo, in quantum legis pars (quæ *sanctio* appellatur) transgressori, seu delinquenti, pœnam irrogat. Quæ, uti à Magistratu Politico infligitur: ita etiam præcessisse delictum in civitate perpetratum, arguebat. Culpa quippe & pœna relativa sunt. Ut, ubi extrinsecum hominem Magistratus temporali pœnâ coërcet, ibi antecede-

L. 32. D. eod. L. 9. Cod. eod. Grot. jur. bell. l. 1. c. 1. n. 9. §. ult. Instit. verb. Obligat. §. *sin autem quis ita.* Instit. Pupill. Substit.

re neceſſum ſit reatum, ſeu cul-
pam, in foro externo commiſſam.
Quo nomine Apoſtolus inquit:
Rom. 13. v. 4. *Quòd ſi feceris, quod malum eſt, ti-
me: neque enim temerè gladium ge-
ſtat.* Θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστιν, ἔκδικος
εἰς ὀργὴν τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι. *Dei
enim miniſter eſt, ultor ad iram ei
qui quod malum eſt fecerit.* Et
1. Petr. 2. verſ. 14. Apoſtolus *Petrus* ſcribit, Prȩſides
eſſe miſſos εἰς ἐκδίκησιν κακοποιῶν,
ἔπαινον δὲ ἀγαθοποιῶν. *tum ad ulti-
onem maleficorum, tum ad laudem
L. 1. l. 7. D. de legib. *rectè agentium.* Quocum conſen-
tit *Jus civile*, *legem* definiens;
quòd ſit *commune præceptum, at-
Grot. introd. ad jur. Holland. lib. 1 c. 2. que delictorum, quæ ſpontè, vel i-
gnorantiâ contrahuntur, coërcitio.*
Nec diſſentit *Canon*, agens de *fine*
legum: *Factæ enim ſunt leges, ut
C. 1. diſtinct. 4. earum metu humana coërceatur
audacia, tutaque ſit inter improbos
innocentia, & in ipſis improbis for-
midato ſupplicio, refrænetur nocen-
di facultas.*

Neque hoc tantùm: ſed & lex
civilis *conſcientiæ* vinculo homi-
nem conſtrictum tenet. Adeo ut,
qui

qui legem Politicam violat, in conscientiâ peccet. Quo sensu Apostolus *Paulus* dixit: *Qui potestati resistit*, τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ *divinæ ordinationi resistit: qui autem resistunt*, ἑαυτοῖς κρίμα λήψονται. h.e. *ipsi sibi condemnationem ferent.* Et pòst: *Quapropter necesse est subjici*, οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν. *non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Id est, non tantùm, si legis civilis fueris transgressor, pœnam feres *temporalem*, sed & *æternam*; nisi resipiscas. Neque enim tantùm peccas in Magistratum, sed & in Deum, qui te voluit potestati seculari esse subjectum. Adeo ut potestati resistens, divinæ resistas ordinationi: cùm omnis potestas sit à Deo, *Ergo* (uti loquitur *Petrus*) *subjecti estote cuivis humanæ ordinationi*, διὰ τὸν Κύριον. *propter Dominum.* Id est, cùm Deus suæ legis præcepto voluerit, nos esse supremis subditos potestatibus; eo ipso, quòd legis civilis simus contemptores & violatores,

Rom. 13. v. 2. & v. 5.

1. Petr. 2. vers. 13. 7.

Cujac. in Parat. Cod. de Episc. Audient.

ſcripta vim *legis* non habent; cùm illi jurisdictionem ſecularem non habeant. Undè illa Autoribus in *Decreto* nomine *paleæ* veniunt; non tantùm, quæ levia & inania, qualia multa reperiuntur: ſed quæ de juribus cœleſtis & terreni imperii, *Petro* commiſſis, deque *Conſtantino Magno*, Romano (uti fingunt) Pontifici, multa & magna tribuenti, referunt. Undè *Immolæ* dictum; *paleam, multum tritici Eccleſiæ attuliſſe.* Accedit denique, quòd *Gregorius* Pontifex *Decretalium* conſtitutione omnes *Decreti* partes, non in Decretalibus expreſſas, repetitas, abrogaverit. Sic enim ſcribit: *Volentes, ut hâc tantùm compilatione univerſi utantur in judiciis & in Scholis, diſtrictiùs prohibemus, ne quis præſumat aliam facere, abſque auctoritate Sedis Apoſtolicæ ſpeciali.* Hæc circa *Decretum* eò uberiùs explicui; ut hinc conſtaret, iniquum eſſe, ut quod ne quidem à Pontificiis quoad omnia receptum eſt, cæteris paribus, à nobis

Alberic. loc. cit. p. 25.

Gregor. 9. in Epiſtol. Decretalibus Præmiſſâ.

nobis pro *jure* admitteretur.

Decretalia, (altera, nec minima juris *Canonici* portio, quæque maxime apud Pontificios locum obtinent) nihil aliud sunt, quàm Epiſtolæ, Reſcripta atque Edicta Pontificum Romanorum, juſſu *Gregorii IX.* (ideo etiam *Gregorii decretalia* dicta) per *Raymundum*, ejuſdem Pontificis Capellanum & pœnitentiarium, in unum volumen, reſecatis ſuperfluis, collecta. Quæ etiam quandoque citantur per ɔc, aut *EXTRA*, in quantum *extra Decretum*, quod priùs erat compoſitum, ſunt conſtituta.

Gregor. IX. in Epiſtol. ad Bonor. Doct. Schol. miſſâ. Alberic. Gent. lib. jur. Can. c. 1. p. 12.

Sequitur *tertia* juris Canonici pars, qui Decretalium *Sextus* eſt appellatus; non tam quod à *Sexto* quopiam Pontifice eſſet collectus: quā fortè, quòd eſſet *ſexta* Decretalium *compilatio*; (quam tamen dicere poſſis *ſeptimam*, ut vult *Albericus Gentilis*); vel, ſi mavis, quòd eſſet *ſextus* liber, *quinque* Dectetalibus *Gregorii* ſuperadditus. Eſtque hæc Sexti collectio auctoritate *Bonifacii VIII.* inſti-

Alberic. lib. cit. c. 1. p. 10. 11.

 tuta,

tura, operâ *Guilielmi* Archiepiscopi Ebrudunensis, *Berengarii* Episcopi Biterensis, *Richardi de Senis* Ecclesiæ Romanæ Vice-Cancellarii. Atque ita hunc librum edi voluit *Bonifacius*; ut, quod eo non est specialiter Decretalibus *Gregorii* derogatum, in statu & vigore permaneat. Ita tamen hic *Sextus* in *Corpore Canonum* est constitutus; ut non ubique in Papatu fuerit admissus. Cùm enim auctorem habuerit *Bonifacium*, hôc ornatum elogio; quòd ut vulpes intraverit, ut leo (secundùm nonnullos, ut *lupus*) regnaverit, & mortuus fuerit ut canis, quem pleraſque in *Sexto* constitutiones, in odium & æmulationem *Philippi* Francorum Regis, & ad Romanæ aulæ quæstum excogitâsse credebatur; factum, ut in Galliâ nunquam fuerit receptus.

Bonif. 8. in Proœm. Epist. ad Bononiens.

Duaren, in Præf. de sacr. Eccles. Minist. Ubi multa de jur. Can.

Succedit *quarta* juris Canonici pars, *Clementinæ* dictæ. Quas suo nomine sic appellatas voluit *Clemens*, Pontifex ejus nominis *V*. Quæ quidem in Concilio Viennensi,

Johan. Episc. in Epist. Proœm. ad Bononienses.

nensi in Galliâ per eundem sunt productæ: verùm, quia mortalitate præventus, non ultimam iisdem adhibuisset manum, demùm ab ejusdem successore *Johanne* Episcopo accuratè sunt editæ.

Accesserunt denique (quæ juris Canonici partem *quintam* constituunt) *Johannis Extravagantes*, barbaro vocabulo sic appellatæ; etiam aliâ voce inusitatâ dictæ *Johanniæ*, quasi *Johannianæ extravagantes*, à *Johanne* Papâ *XXII.* editæ, continentes ejusdem constitutiones 20. & aliorum communes. Neque hæ constitutiones *extravagantes* appellantur; quòd *extra Decretum* sint constitutæ; (hoc enim omnibus commune est Decretalibus) neque etiám quòd non intra Corpus Canonicum sint receptæ: (cùm tam, quàm Decretales, ejusdem partem faciant) verùm quòd *extra Decreti & reliquorum Decretalium Corpus vagarentur.* Atque hæ fuère partes, quæ illud jus Canonicum, *medium* mihi dictum, constituunt; Alber. libr. cit. c. 5. Ritters-huf. in Procem. libr. cit. Alber. c. 1. circ. fin. Alber. loc. cit.

 quòd

quod ſine adjectione, peculiari ratione, vocatur *Jus Canonicum*: quodque Corpore Canonico, ad oppoſitionem corporis juris *Civilis* ſeu *Juſtinianei*, continetur.

Jus Canonicum NOVUM erit id omne, quod per Pontifices, aut in Conciliis generalibus, aut Provincialibus, fuit decretum, conſtitutum; idque poſt tempora *Johannis XXII.* uſque incluſivè ad Concilium *Tridentinum* generale & œcumenicum, primitus à *Paulo III* Pontifice, ad extinguenda *Lutheri* dogmata, indictum. Et, quemadmodum non unus illi Concilio locus eſt deſignatus: (*Mantua* enim primùm electa; dein *Vincentia*, pòſt *Tridentum*, & denique rurſum *Tridentum*) ita tandem *anno* 1545. quod tempus quartum illi Concilio deſtinatum erat, inchoatum eſt; idque habitum ſub *Carolo V.* & *Ferdinando* Imperatoribus: *Paulo III. Julio III. Marcello II. Paulo IV. Pio IV. Pio V.* Pontificibus ordine creatis. Nonnulla autem fuère Concilia

Barthol. Caranz. Summ. concil. ad decret. Concil. Trident. Confirm. Concil. Trid.

cilia generalia, *Provincialia*, inter istas periodos, quæ à *Johanne XXII.* inchoatæ, ad *Pium* usq; *V.* sese extendunt: qualia erant, *Constantiense*, sub Johanne XXIII. *Basileense*, sub Martino V. *Florentinum*, sub Eugenio IV. Et *Lateranense III.* sub Julio II. atque Leone X. Pontificibus, habitum. Quorum Conciliorum decreta, utpotè à Pontificibus probata, (sensu Pontificiorum) tam Juris Canonici portionem faciunt, quàm cætera omnia, quæ ad volumen Corporis seu Juris *Canonici* accesserunt. Et ideò mihi jam enumeratorum Conciliorum Decreta jus Pontificum *Novum* constituent.

Gabriel. Prateol. in serie concilior. lib. de vitis, sectis, dogmatibus omnium hæretic.

NOVISSIMUM itaque jus *Canonicum* optimo jure mihi vocabitur, (licet id *Zypæo* sit *novum*) quod *vel* à Pontificibus Romanis post Tridentinum Concilium, *vel* à congregatione Cardinalium, qui Interpretes Decretorum concilii *Tridentini* per Pontificem *Pium IV.* sunt dati, constitutum est. Quicquid igitur ab illâ con-

Zypæus Jur. Pontif. nov. Annal. Enarr. in Epiſt. ad Lect.

gregatione in caſibus ſpecialibus ,, eſt deciſum, & quæcunque re- ,, ſolutiones factæ ſunt; illæ non a- ,, liter, atque de jure civili reſpon- ,, ſa Prudentum, in utroque Foro ,, (ex ſenſu Pontificiorum) ſervan- ,, tur, & juxta eaſdem eſt judican- ,, dum. Habet enim illa Congre- ,, gatio poteſtatem inſtar Pontifi- ,, ciæ; & ideò ejuſdem amplitudo ,, hodiè Pontificiæ proxima eſt.

V. Atque ita explicatis, quantum ſatis eſt, omnibus *juris CANONICI*, ſecundùm temporum diſtinctiones, partibus integrantibus; antequam ad deciſionem quæſtionis propoſitæ me conferam, id unum mihi explicandum ſupereſt; *quid ſit*, *conſtitutionem, vel decretum*, *vel canonem*, *VIM LEGIS obtinere*? Et *reſpondeo.* Cùm *lex* à *ligando* dicta videatur, in quantum hominem ligat, ſi non cogit; (eſt enim commune civitatis vinculum, *communis ſponſio*) id mihi *vim legis habere* dicetur. 1. Quod talis eſt virtutis atque efficaciæ, ut omnes

L. 1, D. leg.

mnes, quotquot illam ut legem agnoverunt, *teneat*, atque ad observantiam sui *constringat*. Unde á *Grotio* lex consideratur, ut *regula, obligans ad id, quod rectum est*. Quo solo nomine à *consiliis*, & si quae sunt aliæ regulæ monitoriæ, distinguitur. Quæ licet fortè æquæ sint, honestatique minimè repugnantes; *legis* tamen efficaciam non sunt habituræ, in quantum obligandi constringendique facultate omninò destituuntur. Insuper, quando ad sui observantiā lex hominem tenet, sic tenet ut eundem quasi *duplici* vinculo sibi devinctum habeat; uno in ordine ad *hominem*; altero in ordine ad *Deum*. Illo, in quantum legis pars (quæ *sanctio* appellatur) transgressori, seu delinquenti, pœnam irrogat. Quæ, uti à Magistratu Politico infligitur: ita etiam præcessisse delictum in civitate perpetratum, arguebat. Culpa quippe & pœna relativa sunt. Ut, ubi extrinsecum hominem Magistratus temporali pœnâ coërcet, ibi antecede-

L. 32. D. eod.
L. 9. Cod. eod.
Grot. jur. bell. l. 1. c. 1. n. 9.
§. ult. Instit. verb. Obligat.
§. *sin autem quis ita*. Instit Pupill. Substit.

re necessum sit reatum, seu culpam, in foro externo commissam. Quo nomine Apostolus inquit: *Quòd si feceris, quod malum est, time: neque enim temerè gladium gestat.* Θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστι, ἔκδικος εἰς ὀργὴν τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι. *Dei enim minister est, ultor ad iram ei qui quod malum est fecerit.* Et Apostolus *Petrus* scribit, Prȩsides esse missos εἰς ἐκδίκησιν κακοποιῶν, ἔπαινον δὲ ἀγαθοποιῶν. *tum ad ultionem maleficorum, tum ad laudem rectè agentium.* Quocum consentit *Jus civile*, *legem* definiens; quòd sit *commune præceptum, atque delictorum, quæ spontè, vel ignorantiâ contrahuntur, coërcitio.* Nec dissentit *Canon*, agens de *fine* legum: *Factæ enim sunt leges, ut earum metu humana coërceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio, refrænetur nocendi facultas.*

Rom. 13. v. 4.

1. Petr. 2. vers. 14.

L. 1. l. 7. D. de legib. Grot. introd. ad jur. Holland. lib. 1 c. 1.

C. 1. distinct. 4.

Neque hoc tantùm: sed & lex civilis *conscientiæ* vinculo hominem constrictum tenet. Adeo ut, qui

qui legem Politicam violat, in conſcientiâ peccet. Quo ſenſu Apoſtolus *Paulus* dixit: *Qui poteſtati reſiſtit*, τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ *divinæ ordinationi reſiſtit: qui autem reſiſtunt*, ἑαυτοῖς κρίμα λήψονται. h. e. *ipſi ſibi condemnationem ferent.* Et pôſt: *Quapropter neceſſe eſt ſubjici*, οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν. *non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam.* Id eſt, non tantùm, ſi legis civilis fueris tranſgreſſor, pœnam feres *temporalem*, ſed & *æternam*; niſi reſipiſcas. Neque enim tantùm peccas in Magiſtratum, ſed & in Deum, qui te voluit poteſtati ſeculari eſſe ſubjectum. Adeo ut poteſtati reſiſtens, divinæ reſiſtas ordinationi: cùm omnis poteſtas ſit à Deo. *Ergo* (uti loquitur *Petrus*) *ſubjecti eſtote cuivis humanæ ordinationi*, διὰ τὸν Κύριον. *propter Dominum.* Id eſt, cùm Deus ſuæ legis præcepto voluerit, nos eſſe ſupremis ſubditos poteſtatibus; eo ipſo, quòd legis civilis ſimus contemptores & violatores.

Rom. 13. v. 2. & v. 5.

1. Petr. 2. verſ. 13. 7.

Rever. Parens D. Gisb. Voet part. 2. disp. de Eccles. Can. decret. mor. & conf.

Etiam divini præcepti transgressores vocabimur; adeoque & in Magistratum & in ipsum Deum peccabimus: adeoque non solùm in foro exteriori, sed & in judicio conscientiæ, quæ ad obedientiam legis obstricta erat, non directè & per se, verùm per aliud, id est propter *Deum*, obligabimur. Et non aliter, ac Præsidibus per Regem missis non parens, in Regem ipsum est injurius · ita in leges civiles delinquens, illum contemnit, quem legislator vice sacra judicare voluit. Igitur omnis in lege quâcunque latâ parendi obligatio, tam quoad *externum*, quàm quoad *internum* hominem, indè nascitur; *&* quòd, qui legem tulit, (sive id agat immediatè, sive mediatè per Magistratum Politicum) summâ gaudeat potestate: qualis est *Deus Optimus Maximus. Et*, quòd, quæ lex est lata, si *immediatè* à summo Legislatore, sit divina lex, & prima norma omnis rectitudinis atque honestatis: si *mediatè*, per homines, (cùm sit rationabilis & *justa*:

justa: aliter enim lex non esset) sit divinæ legis quædam participatio, rectæ rationis judicio ad primam honestatis normam, id est immutabilem legem Dei, regulata. Cùmque homo sit obligatus in conscientiâ, ut sequatur ductum divinæ legis: & rectæ rationis judicium regulatum dici non possit, (adeoque nulla lex civilis) nisi accuratè conveniat cum divinâ regulâ & exemplari infallibili, quod sequi cogitur; facilè patescit, quemcunque teneri conscientiæ ratione, sequi leges civiles, ut divinæ legi conformes. Sic tamen, ut civiles non tam obligent ipsam conscientiam, quàm quidem in conscientiâ. Aut, si obligent conscientiam; id fiat mediatè, & per consequentiam; vel etiam hôc uno in casu immediatè, si directè faciant ad legem aliquam divinam conservandam.

Can. 2. distinct. 4.

Verùm 2. & ultimò; quod *vim legis* obtinet, (si modò lex perfecta sit) hunc parit effectum, ut, quicquid contra illud gestum, contra-

Ulpian. in fragm. tit. 1. L. 5. Cod. de leg.

ctum, actumve fuerit, sit ipso jure nullum: &, quod fuerit subsecutum, pro non gesto, seu inutili habeatur. Quæ unica mihi videtur esse ratio, quòd Judices oporteat esse *legum peritos*; ne, si fortè in leges impingendo, sententia *lata* nullius sit momenti, nec effectum pariat rei judicatæ. Quæ etiam est ratio, quòd *in judicando leges sequi* teneantur. Ne pedanei Judices, litem suam facientes, si per *imperitiam* sententiam contra leges tulerint, Judicis arbitrio puniantur; aut si per *dolum*, vel dignitate priventur, vel publicatis bonis in exilium mittantur. Immò vel hinc satis colligitur, id ipsum *vim legis* obtinere, ad quod Judicem in judicando collimare oportet. Jubetur enim id sequi, quod aut legibus, aut constitutionibus, aut moribus proditum est. Et eo ipso alicui regulæ legalis inest obligatio, quòd eam Judex in judicando sequi teneatur. Sic enim loquitur *Tribonianus* de Responsis Jurisconsultorum: *eam*, inquit, *sententiæ*

Init. Instit. de quasi. Contract. Novell. 124. c. 2.

Init. Instit. Offic. jud.

tentiæ eorum & opiniones auctoritatem tenebant, ut judici recedere à responsis eorum non liceret. Estque idipsum, quod quammaximè in Judice reprehendit *Justinianus* Imperator: *Quomodò*, inquit, *non maximum vitium erit reipublicæ, non eis, qui ex se quod agendum sit sciant, lites tradere, sed sinere eos quærere alios, à quibus liceat discere, quæ ipsos in judicando eloqui decet?* Et quò religionis metu legibus magis adstringeretur in sententiis ferendis Judex; in primordio cujusvis litis jurare cogebatur, se secundùm leges & jura judicaturum. Etiam majores magistratus, quibus permissum erat, sed legibus conformiter, *secundùm quòd ipsis justiùs meliùsve visum fuerit*, judicare. Quanquam hâc in parte consuetudo variet, secundùm quam Judex nonnisi semel, idque dum ad judicandi munus assumitur, jurat, se secundùm id ipsum sententiam laturum, quod moribus atq; legibus est proditum.

§.8. Instit. jur. nat. Gent. Civil.

Novell. 82. in init.

Ræward. varior. 5. c. 8.

Authent. Hodiè. Cod. judic.

Zoes. ad dig. de judic. n. 29. L. 23. Cod. Test.

VI. Atque hæc paulò prolixiùs explica-

plicare volui; quòd viam parent ad ſequentia, & Controverſiæ, poſtmodùm decidendæ, multum lucis adferant. Sequitur, ut manifeſtũ reddam, *Jus Canonicum APUD NOS VIM LEGIS non obtinere.* Et quidem id primitùs de variis Juris Canonici *partibus*, dein de jure Canonico *in genere*, confirmabitur.

Dixi ſuperioribus pagellis, per *JUS CANONICUM* adverſarios intelligere antiquos canones & Eccleſiæ decreta, ab Epiſcopis in quatuor Conciliis œcumenicis conſtituta. Verùm non putarem, quempiam, à me etiam diſſentientem, per *jus Canonicum* intellexiſſe *quatuor illa Concilia*: cùm juris Canonici, Corpore Canonico contenti, ne minimam quidem portionem faciant. Neque etiam in Corpore Canonico omnes iſtorum Conciliorum Canones, & ordine & integrè enumerantur. Accedit, quòd Canones Conciliorum *quatuor* œcumenicorum, juris auctoritatem nunquam in rebus Politicis, in Foro ſeculari obtinuerint.

De

De quo tamen controversia est, dum quæritur: *Utrum jus canonicum in dicasteriis FOEDERATI BELGII obtineat vim LEGIS?* Cùm enim secundùm jus *Justinianæum*, quo *quatuor* Conciliorum decreta sunt recepta, negotiis civilibus immisceri Clericos, opprobrium haberetur; satis colligitur: Canones illos Conciliorum tantùm in rebus Ecclesiasticis, ut Fidei dogmatibus, vitâ Clericorum, moribus, ceremoniis, aliisque ritibus Ecclesiasticos spectantibus, locum invenisse. Atque in talibus Imperator voluit, *ne leges dedignarentur sequi sacros Canones.* Non quasi *sacri*, sic dicti, Canones ipsum jus Civile probent; aut in Foro civili Judicibus ad instar legum sint præfixi: sed quòd potiùs canones Ecclesiæ jure civili probentur, & decreta ecclesiarum in negotiis Ecclesiasticis Principis *Justiniani* constitutionibus adjuventur. Denique certissimum est, illos Conciliorum Canones tantùm in causis & negotiis Ecclesia-

sticis

ſticis, in regimine, Politiâ Eccleſiæ, juris habere auctoritatem; adeò ut Eccleſiæ ſecundùm eos, emergentes caſus decidere tenerentur, Præterquam enim, quòd illa *quatuor* Concilia nobis *quatuor Euangelia* non ſint; adeoque præjudicium nullum Eccleſiæ libertati adferre poſſint, quæ pro ratione temporum, locorum, quoad mutabilia, immutare, alterare, ea poterit, quæ fortè jam minùs convenientia, licet olim commoda ſatis & utilia fuerint: adhuc tamen habent pleræque Eccleſiæ apud *Reformatos* ſuos *Canones Eccleſiaſticos*, (Kercken-ordet appellamus) ab Ordinibus Provinciarum approbatos, Quos Eccleſiaſtici ex officio ſequuntur in iis, quæ Eccleſiæ regimen, electionem, vocationem, Paſtorum, Seniorum, Diaconorum, ſpectant. Et, ſicubi illa Decreta deficiunt, ad *ſacrum Codicem*, tanquam ad infallibilia Decreta, recurrendum cenſent.

Iſidor. loc. cit.

Danæus de Poteſt. Eccleſ. • 13.

Non etiam *jus Canonicum medium* (quod peculiari ratione *Pontificium*

tificium appellatur, corpore Canonico contentum (de quo potissimùm mihi sermo) in Curiis *nostrarum Provinciarum* adinstar legis servatur. *Tum*, quia potissima ejus pars (*Decretum* designo) privati hominis, scil. *Gratiani*, industriâ collecta est. Cui, uti nulla erat auctoritas, aut potestas condendi juris, fatentibus etiam ipsis Pontificiis: ita non potuit efficere, ut Conciliorum Canones, dicta, responsa Patrum, à se in unum collecta, auctoritatem juris obtinerent. *Tum*, quia, quæ partes in Corpore Canonico supersunt, ne quidem ab ipsis *Pontificiis* sunt receptæ; quibus scilicet Pontificum jugum, sine quorum auctoritate & approbatione Canon regula non est, iniquum & intolerabile visum est.

Zoes. D. leg. n. 22.

Vid. super. not. Zoes. dict. loc.

Multò itaque minùs *jus Pontificium Novum*, & *Novissimum*, (quale est *Concil. Trid.* cum *Cardinalium decis.* ad illud) apud Reformatos juris nomen meretur. Cùm enim hoc *concilium contra Lutheranos, Zuinglianos*

glianos & Calvinistas sit indictum, uti loquitur *Bibliothecæ Vaticanæ* editor: &, teste *Zypæo*, (loquitur de *Concilio Trident.*) *infelix hoc seculum nullum salutarius antidotum adversus hæreses habere potuerit*; (designat *Reformatam* religionē) adeo non legis efficaciam obtinet in Provinciis unitis, ut nullum decretum magis ipsarum regimini ac statui Politico sit adversum. In tantum etiam, ut, qui ex Pontificiis rigidioribus idipsum per omnia approbant, Reformatæ religioni addictis Magistratibus fideliter subjecti esse nequeant. Accedit, quòd ne quidem apud omnes Pontificios, Reges Papistas, hoc jus *novum* auctoritate *juris* gaudeat. In *Gallià*, certè nunquam fuit admissum; sic etiam, ut multi Jurisconsulti Papales plurima Concilio Tridentino contraria ediderint. Inter eos est *Duarenus*, qui de libertate Ecclesiæ Gallicanæ scripsit; *Innocentius Gentiletus*, qui examinat ipsum Concilium, aliique plures contra jura nova

Angel. Roccha, in Bibliothec. Vaticanæ comm. p. 218.

Vid. D. Horenbeek disp. ad Bull. Innoc. X, §. 17.

nova suæ Ecclesiæ libertatem protegentes. Quo etiam nomine *Zypæus impiam* vocat *consultationem Caroli Molinæi*, super facto Concilii Tridentini: & non satis piè de *Gallis* scripsisse refert *Pasquietum, en ses Recherc.* quòd scripsisset in tantùm Concilii Tridentini decreta antiquæ libertati Ecclesiæ Gallicanæ contraveni- re, ut induci non potuerint ad ea recipienda. Quid? quòd etiam in multis *Germaniæ* locis non obtineat *Concilium Tridentinum*; licet Pontifici supremæ potestates ibidem sint addictæ. Quæ causa fuit, quòd alibi *Becanus* scribat: *Multos subditos in Germaniâ legitimè excusari, quando non servant leges Concilii Tridentini.* Quis igitur eò temeritatis deveniret, ut statuat, hoc jus canonicum *novissimum* apud *Reformatos* vim *legis* obtinere?

Zypæus, jur. Pontif. nov. Anal.
Enarr. lib. 1. tit. 1. n. 9.

Verùm ad alias rationes progredior; *in genere* probaturus, nullum *jus Canonicum*, quod *Pontificium* appellatur, ullâ legum auctoritate

ctoritate gaudere. Et quidem jus Canonicum secundùm varias *formas* & diversos *considerandi modos* intueor. Neque enim à jure alienum est, unam eandemque rem diverso jure censeri; & præjudicium alicui fieri, vel non fieri; in quantum aliter atque aliter consideratur. *Aut* enim *jus Canonicum* in Foro *nostro* observaretur, ut Canonicum, & (ut Philosophico utar termino) *formaliter* consideratum; *aut* 2. ut vel quondam, vel jam receptum & adprobatum est; *aut* 3. ut æquum est, & rationi per omnia consentaneum. Verùm neque *illo*, neque *isto*, neque *hòc* modo locum in Foro tenet. Itaque *nullo* prorsus *modo*.

L. 73. D. Evict. §. 5. Instit. inoff. Testam.

Quod 1. spectat membrum; notissimum est, hoc ipsum *formaliter*, & quatenus est tale, *legis* auctoritatem obtinere: quòd *&* ratione Legislatoris, cujus jurisdictioni subjecti sumus, aut quem aliquo modo ut superiorem, jurisdictione temporali præditum, agnovimus: *&* ratione materiæ, quam

quam continet; & ratione formæ; & denique ratione causæ finalis, à nobis servatur. Verùm dici non poterit, *jus Canonicum* ita apud *fœderatos Belgas* esse receptum.

Ut enim hæc præmittam; ne quidem passim & ubique in *Papatu* sic receptum fuit jus *Canonicum*: tantum abest, ut à nobis, qui nullam Pontificis jurisdictionem, aut secularem, aut ecclesiasticam, agnoscimus, reciperetur. Ita *Galliarum* Reges, qui Pontifici quoad cætera favent, Papale jugum ferre perpetuò recusârunt. Imprimis huic rei fidem facit *Philippi Pulchri* exemplum: qui, cùm *Bonifacius VIII. Anno* 1296. eum suæ potestati subditum asserere vellet, idque tam in temporalibus, quàm spiritualibus; adeò Pontificis amentiam coërcuit, ut eundem Anagniæ comprehensum, in carcerem conjecerit. In quo, qui tanquam leo Pontificatum adeptus fuerat, adinstar canis est mortuus. Atque hinc factum; quòd *Sextus* Decretalium à *Boni-*

Platin. in vit. Pontif.

Duaren. supr. cit.

facio VIII. compilatus apud Gallos nunquam fuerit receptus. Accedit, quòd post illa tempora in Galliâ plurima sint edita, quibus Pontificis jurisdictio & potestas oppugnatur. *Sic non semel Curia Parisiensis* (sunt verba *Costalii*) *Diplomata Pontificia, quæ contra jus regni essent, nulla esse pronunciavit, & imperium exsecutoribus abrogavit. Atque adeò Pontifices & Cardinales, edicta Curiæ detrectantes, & pignoribus captis & ingenti pecuniâ coërcuit. Cùm tamen tales jure Pontificio & civili extra Laicorum potestatem notionemve positi sint*, Idem paulò pòst: *Nec verò justè*, inquit, *quispiam dixerit, peccare Gallos, qui Pontificum edicta non observent. Nam Bonifacianas constitutiones, & idgenus alias, quæ Regis, & regni Gallici libertatem & privilegia minuerent, pridem unâ clausulâ Clemens quintus antiquavit.* Et, qui parùm favet autoritati Papæ, liber „est editus, in contemptum Papa„lis jurisdictionis, à *Guiljelmo* *Bar-*

Petrus Costalius part. 1. Advers. ad l. 32. D. leg.

„ *Barclajo* JCto, natione Scoto, „& Professore Academ. Mussipon- „ tanæ in Lotharingiâ: quem cum „ refutandum sibi assumpsisset, in „ gratiam Pontificis, *Bellarminus*; „ à *Johanne Barclajo* filio, titulo „ *Pietatis*, est retusus. Sic ut indè pateat, parum aut nihil auctoritatis Papæ in Galliâ relictum esse.

Venerandus meu Parens in disp. de Tempor. Papæ Potestate. part. 1.

Accedit, quòd etiam Pontificii in *Angliâ* jurisdictionem Papæ rejecerint; inter quos eminet *Widdingthonus*, qui variis editis Scriptis, partes semel susceptas adversus suos fratres Pontificios est tutatus. Cumque sub *Henrico*, ejus nominis *VIII.* Papali in tantum superstitioni addicto, ut ad rogum usque Reformatos persequeretur, multa Decreta, Acta, conscripta sint, quæ potestatem Papæ temporalem penitus, spiritualem pænè, sustulerunt; ut qui annatas & decimas omnium beneficiorum sibi vendicaverit: dubium esse non poterit, quin& ipsi Pontificii jurisdictioni Papali subesse noluerint.

Johan. Boter. relat. de Regn. Angl.

F Notum

Notum etiam *Venetorum* exemplum, qui tanti fecere Papæ auctoritatem, ut eandem legibus civilibus postposuerint; saltem eundem legibus alligatum esse declarârint. Ita Jurisconsultus Venetus ad *Paulum V. Audi*, inquit, *imprimis, quid Pontifices prædecessores de legibus Principum secularium dixerint: Leo quartus & Gelasius scribunt, quis leges Principum dicet debere contemni? quæ irrefragabiliter sunt custodiendæ: & si quis aliter dixerit, sciatis eum mendacem.*

Jurisc. Anonym. in Epist. ad Paul. 5.

Ut hoc taceam, quòd in Imperio *Germanorum*, jus Canonicum, quà tale, non fuerit receptum; ne ibi quidem, ubi superstitiosa Papatûs dogmata plurima obtinebant. Quid? quòd Jurisconsulti Germani sese juri Canonico, & Pontificis præsumtæ jurisdictioni opposuerint. *Marsilii Patavini* liber extat, quem pro Imperatore *Ludovico Bavaro*, in Pontificis usurpatam emisit auctoritatem. Alia etiam multa prostant, contra pote-

Marsil. Patav. liber, cui tit. *Defensor Pacis.*

potestatem Papalem acta & scripta, quæ in constitutionibus Imperialibus, aliisque Voluminibus, à *Goldasto* sunt emissa. Quibus addenda *Georgii Haywarti* consiliarii Bavarici, *Ludovici Bavari* contra *Bzovium* defensio. Etiam poterunt legi exclamationes *Petri Ferrariensis*, Pragmatici nobilissimi, in Papæ dominationem, à *Rittershusio* collectæ. Undè illa *Bartholi* sententia celebrata; Cano-
,, nes in terris Ecclesiæ prævalere
,, legibus: leges autem Canoni-
,, bus, in terris Imperii præferen-
,, das esse. Quo cum facit illud
,, *Baldi*, jus civile, non verò Ca-
,, nonicum, in iis spectari Provin-
,, ciis, quæ Imperatori subsunt.
Et certè, si fortè in Imperio aliquam auctoritatem nactus sit Pontifex, cum suis Canonibus; id *partim* imperii ruinis, (id est Principum ignaviâ, conniventiâ) *partim* falsâ religionis Papalis opinione, quæ præscriptionem non fundant, effectum est.

Rittersf. husf. diff. jur. Can. Civil. in proœm. p. 2. 3. Barthol. in l. *Privilegia*; Cod. Sacrof. Ecclesf. Bald. authent. *ad hac*. coll. 4. Cod. Ut. sur. Rittersf. husf. libr. cit. p. 20.

Cùmque ex hisce positis satis

ſuperque pateat, ipſos Romane-Catholicos poteſtatem Papæ vilipendiſſe; quidni Proteſtantes in totum eandem exploderent? Nulla enim apud eoſdem eſt Papæ auctoritas, nulla juriſdictio, aut Eccleſiaſtica, aut ſecularis: ut verè *Drumæus* dixerit: *In imperio Proteſtantium omnis juriſdictio eccleſiaſtica Pontificum ſublata eſt.*

Arum: diſc. Acad. de jur. Publ. vol. 2. diſc 30. theſ. 4.

Neque *noſtri* eidem unquam ſubjecti fuerunt, *aut* quoad conſcientiam, *aut* quoad externum hominem. Cum igitur Papa, quà talis, (neque enim eum ut Italiæ Principem reſpicio) ſecundum ſenſum Reformatorum, in eo jus divinum & humanum amplectentium, nullum legitimo titulo habeat territorium, juriſdictionem nullam: (aut, ſi haberet, Reformati ſaltem ejus juriſdictioni ſubjecti non eſſent) neque quiſpiam obligetur legibus ab eo latis, cui ſubditus non eſt: (nam extra territorium jus dicenti impunè non paretur) &, etiam fatentibus Pontificiis, quod ſublatum eſt à Pon-

Nov. 83. §. 2. Nov. 123. c. 21. & 24. L. 18. & l. ult. D. juriſd. C. 2 de conſtit. in 6.

Pontifice, *nonnisi quoad suos subditos sublatum videatur*: cùmque adeò nullâ gaudeat potestate condendi juris, efficiendique ut decreta sint leges: (nam, secundùm Reformatos, nec divino, nec humano jure id ei est concessum.) Neque is leges constituere valeat, si earum constitutio auctoritatem constituentis excedat; certum erit apud *Reformatos* jura Pontificum, quà talia, (neque enim respiciunt Reformatos, ut Ecclesiæ Romanæ Apostolicæ subjectos) vim & auctoritatem legum non obtinere.

Zoes. D. qui Testam. fac. poss. n. 46.

Argum. l. fin. Cod. jur. omn. jud.

Et, ne videatur hæc distinctio potiùs esse *Philosophica*, (uti nonnulli fortè clamitabunt; quibus id, quod accuratè & non confusè propositum est, subtilitati Philosophicæ annumeratur) introducam *Albericum Gentilem* Jurisconsultum clarissimum, similem in modum distinguentem. Sic ille scribit de *Extravagantibus*: *Nobis, aliisque plurimis populis, quibus Canonicum jus non accipitur, quasi*

Alber. disput. 1. libr. jur. can. c. 5. p. 52.

à Papâ, eæ jus non ſunt. Et paſſim magni nominis in Germaniâ Juriſconſulti eodem modo in deciſione controverſiæ propoſitæ progrediuntur. *Utimur conſtitutionibus*, inquit *Arumæus*, *quibus jus Canonicum eſt refertum. Verùm utimur iis, non ut Pontificiis, ſed tanquam legibus noſtris; & reſpectivè propriis, quæ nobis ſunt propriæ factæ, propter Principum noſtrorum auctoritatem, noſtramque aſſenſionem.* Quam loquendi & diſtinguendi rationem etiam invenio apud *Danielem Ottonem*, qui ita ſcribit: *Canonibus quidem utimur, non ut Pontificiis, ſed tanquam legibus noſtris & reſpective propriis, quæ nobis ſunt propriæ factæ, propter Principum noſtrorum auctoritatem, noſtram aſſenſionem.* Ut ex allegatis textibus ſatis colligatur, adhibitam diſtinctionem alienam non eſſe à modis loquendi Juriſconſultorum.

Arum. de jur. Pub'. vol. 5. diſc. 2. p. mihi 119.

Daniel Otto de jur. Publ. Imper. c. 11. p. 331.

Non etiam 2. ratione *materiæ*, quam complectitur, & de quâ agit, Re-

Reformatos Jus *Canonicum* obligat. Fatentur enim & Pontificii, & Proteſtantes, Jus Canonicum ibi, ubi locum habet, verſari circa materiam ſpiritualem, eamque dirigere; idque ad oppoſitionem Juris Civilis, quod cauſas decidit Politicas & Forenſes. Eapropter, quando non agitur de materiâ, concernente peccatum; non etiam recurritur ad Canones, ſed ad jura civilia. Sic loquitur *Windeck*: *Canones ordinarium judicium non ferunt de rebus temporalibus.* In quâ etiam ſententiâ eſt *Zoeſius*, dum ita ſcribit: *Res nec concernens peccati cauſam, nec materiam ſpiritualem, non eſt ſubjecta Canonibus* Et alibi de Solemnibus *teſtamentorum*: *Nam quin in foro civili ſit ſervanda ſolemnitas ſupra dicta; non eſt dubitandum, quòd non poſſit ea videri ſublata per Pontificem, niſi quoad ſuos ſubditos, cùm nec agatur cauſa ſpiritualis, nec ſubſit peccatum.* Quæ ſententia in tantum etiam recepta in Galliâ Papali, ut Pontificis auctori-

Windeck. l. 2. de Conſ. & Diſſ. can. & leg. p. 25.

Zoeſ. D. de Edend. n. 8.

Zoeſ. D. qui Teſtam. fac. n. 46.

ctoritatem tantùm circa res Ecclesiæ, ad oppositionem auctoritatis Principis, circa Rempublicam & negotia temporalia occupati, audacter scribant. Sic *Petrus de Marca*: *Summi* datur *Pontificis auctoritas, quæ res tantùm Ecclesiasticas administrat. Et supremum Principis imperium, quod Reipublicæ gerendæ, & rebus temporalibus impenditur.* Quid? quòd ipsi Pontifices fateantur, se *pro cursu rerum temporalium leges* sequi *Imperatorias*: atque eo ipso designent, se Canonibus circa negotia secularia non occupari, ne distincta misceantur officia. Sic scribit *Nicolaus* Papa I. *Quoniam idem mediator Dei & hominum homo Christus Jesus sic actibus propriis & dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discrevit propria, volens medicinali humilitate hominum corda sursùm efferri, non humanâ superbiâ rursùs in inferna demergi: ut & Christiani Imperatores pro æternâ vitâ Pontificibus indigerent, & Pontifices pro*

Petr. de Marca Concord. Sacerd. & Imper. p. 569.

Can. 8. distinct. 10.

pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus uterentur, quatenus spiritualis actio à carnalibus distaret incursibus; & ideò militaris Deo minimè se negotiis temporalibus implicaret: ac vicissim non ille rebus divinis præsidere videretur, qui esset negotiis secularibus implicatus. Sensus Pontificis est, Canonum dispositioni stari in spiritualibus: in negotiis secularibus non item. Atque etiam in illis locis hanc regulam sequuntur Protestantes, ubi jus Canonum viget: secùs, ubi Canones recepti non sunt. Quo sensu accipio illud *Rittershusii*, *Jacobi Coren*, *Henrici Ernstii*, aliorumque asserentium, non habitâ loci „ratione; dispositioni juris Canonici stari in rebus *spiritualibus*, „&, quoties vertitur periculum „animæ: ast in rebus *secularibus*, „& civilibus stari dispositioni juris civilis. Cùmque ex jam allegatis testimoniis satis superquè pateat, Canones non versari circa negotia secularia: nihilque eccle-

Ritterf. huf. diff. jur. Can. & civil. in prooem. p. 20, 21. Coren, consil. 6. p. mihi 21. Henric. Cathol, jur. c. 11. n. 1.

siasticum, spirituale, peccati caussam tangens, id est, nulli Conscientiæ casus, in *Foro nostro*, in *Dicasteriis nostris*, decidantur; sequitur, in iisdem jus Canonicum, ratione suæ *materiæ*, locum non habiturum. Accedit, quòd, quando apud Reformatos negotia Ecclesiastica, materiæ spirituales, divinæ, pertractantur; earum decisione quidem ex Canonum jure, quod Pontificum est, petatur: tantum abest, ut ex tali Pontificum jure Politiæ Reformatæ regerentur. In casibus enim Conscientiæ, aliisque negotiis spiritualibus, ad unum canonem, sed infallibilem, *sacram scripturam*, confugiunt.
Can. 1. distinct. 10. Atque hic usu evenire solet, quod de *Imperatorum* legibus ait *Nicolaus* Papa: *Lex Imperatorum non est supra Legem Dei, sed subtus.* Ita nec *Pontificum* canones auctoritate superabunt *Divinos* canones, à Deo latos; cùm humano jure Divinum jus dissolvi non possit. Et, quemadmodùm *constitutiones* Principum, *contra bonos mores*, *nul-*

nullius sunt momenti: (ut alibi loquitur *Felix* Pontifex) sic Decreta Pontificum, quæ jus Canonicum potissimùm constituunt, sacræ Scripturæ non conformia, decreta non erunt. Nisi quispiam velit etiam Pontifices suis Canonibus *posse dispensare, contra Apostolum, contra Concilium, contra canones Apostolorum*: atque ita *exemplis, institutis, legibus Christi non teneri*, ut alibi id culpat *Juellus*. Ampliùs, dum communiter D. D. statuunt: quando agitur de peccato evitando, & de negotio spirituali, tum esse recurrendum ad jus Canonicum; hoc effatum illi, qui *Protestantes* sunt, ita determinant, ne intelligatur de Pontificum Decretis, quæ jus Canonicum constituunt. Ita enim accuratè & verè *Oldendorpius*: *Cùm de peccato evitando tractatur, etiam in Foro civili, Canonibus standum esse, probat Bartol. aliis subscribentibus, in l. privilegia. Cod. de sacros. Eccles. Tu accipe de veris Canonibus Apostolicis.*

Can. 4. distinct. 10.

Vid. Can. 5. distinct. 82. & decret. Concil. Trident. super reform. matrim.

Joh. Juell. Apolog. Eccles. Anglic. p. mihi 52.

Olden-dorp. in class. in init. de jur. ord.

Neque 3. Ratione *formæ* in Dicasteriis *Reformatorum* jus *Canonicum*, auctoritate *juris* gaudet: Cùm enim anima cujusque legis, quæ est ejus forma, sit honestas, sit æquitas, sit recta ratio, quam in lege prædominari oportet: (neque enim legi subesset obligandi vis: cùm nemo ad id quod iniquum, malum, injustum est, obligetur) Jus autem Canonicum, quod Pontificium, paucis exceptis, absurdum sit, inextricabilibus scatens contradictionibus, juri Divino atque naturali contrarium; in quantum ejus *formam* consideramus, apud nos legis vigorem non habebit. Quæ ratio est, quòd omnes Protestantes in *Germaniâ* Jurisconsulti (ne *Theologos* hîc nominem) in jus Canonum insurrexerint, illud refutaverint, fuerint detestati; quales fuêre *Vigelius*, *Lagus*, *Matthæus Wesembecius*, *Schurfius*, *Basilius Moner*. *Ritterskusius*, aliique plurimi, jam non nominandi.

Zoes. D. leg. n. 6.

Et ut innotescant juris Canoni-

ci

ci ridiculæ *absurditates*, manifestissimæ *contradictiones*, summa *injustitia* atque *impietas*; unum atque alterum tantùm exhibebo exemplum: ut innumera prætercam, neque actum agere videar, si, quod hâc Dissertatione non mihi proposui, Canones oppugnare ex professo inciperem.

Illæ (*absurditates* puta) colliguntur satis, si quispiam advertat ad *rationes*, quibus Pontifices in aliquâ sententiâ probandâ utuntur. Ita nihil ineptius, quàm illud *Innocentii III.* quo probat, prohibitionem *copulæ Conjugalis quartum* affinitatis gradum non excedere: *Quaternarius verò*, inquit, *numerus benè congruit prohibitioni Conjugii corporalis*. Et subjungitur paulò pòst ratio; *quia quatuor sunt humores in corpore, qui constant ex quatuor elementis*. Nec minùs ridiculum; quod de *gradibus* dicitur *Consanguinitatis*: *Ideo usque ad sextum generationis gradum constituta est Consanguinitas; ut, sicuti sex ætatibus mundi generatio,*

C.8. Consang. & Affinit.

C.4. Consanguinitas. 35. q. 4.

ratio, & hominis status finitur, ita propinquitas generis tot gradibus terminaretur. Cui adjiciatur illud *Alexandri II. Quia verò*, inquit, *nuptiæ sine duabus non valent fieri personis; ideo sacri Canones duas in uno gradu constituère personas.*

C. ad sedem circ. init. 35. q. 5.

Contradictiones, quicquid Canonistæ in contrarium nitantur, satis sunt manifestæ. Antiqui Canones cum antiquis; antiqui etiam cum novis, sæpissimè pugnant. In *Decreto*, *Concubinatus* est prohibitus, non permissus. Sic enim ex dicto *Augustini* statuitur: *Competentibus dico, fornicari vobis non licet: sufficiant vobis uxores. Audiat Deus, si vos surdi estis: audiant Angeli, si vos contemnitis. Concubinas vobis habere non licet, etsi non habetis uxores, tamen non licet vobis habere concubinas.* Et tamen intra eandem distinctionem contrarium manifestè asseritur: *Is, qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, à communione non repellatur: tamen ut unius*

Can. 6. distinct. 34.

Can. 4. ejusdem dist.

unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ, sit conjunctione contentus. Et frustrà est *Pacius*, & post illum *Zoesius*, dum falso quo glossemate hanc contradictionem auferre studet: ac si eo loci per *concubinam* canon intelligat uxorem, quæ sine instrumentis dotalibus sit ducta. Cum ibi opponantur uxor & concubina: & unum oppositum sui oppositi negationem includat. Sic ut concubinæ nomine nec uxor, nec conjunx veniat. Undè etiam in eâdem distinctione *concubinam* opponit *conjugi*; quæ concubina, si uxor esset legitima, *conjunx* appellari potuisset. *Christiano*, inquit, *non dicam plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi unam tantùm, aut uxorem, aut certè loco uxoris (si conjunx deest) concubinam.* Et alibi satis illa *Pacii* conciliatio rejicitur, ubi dicitur: *Paterno arbitrio viris junctæ carent culpâ, si mulieres, quæ à viris habebantur, in matrimonio non fuerunt; quia aliud est UXOR, aliud CONCUBINA.* Denique fru-

Pacius in Isag. Digestor. de Concubin.
Zoes. D. eod.
Vid. Rittershus. de diff. jur. civil. & can. class. 2. cap. 9.
Bezam tract. de divort. p. 152.
Can. 5. ejusd. distinct.
C. non omnis. 32. q. 2.

frustrà id negatur, à *Pacio*,
aliis canonibus manifestè
tur. Non ignota est *Inn*
III. sententia, quâ Decreto
Sacerdotem *fornicationis*
non esse summovendum.
Lugdunensi Archiepiscop
nè postulâsti per sedem A
cam edoceri, si presbyteri,
concubinas habentes, bigam
C.6. de digam. non ordin. *antur. Ad quod duximus*
dendum, quòd, cùm irregu
tem non incurrerint digamia
eis tanquam simplici fornic
notatis, quoad exsecutionem
dotalis officii, poteris dispe
„Neque ignota in Papatu v
„*Concubinam* tutò domi
„ posse: *uxorem* autem hab
„licitum haberi Presbyteris
que immemor esse debuiss
cius, Cardinalem *Campe*
Juell. Apolog ecclef. Anglic. p. 67. *Albertum Pighium, aliosqu*
plures suos docuisse, Sacerdo
lum multò sanctiùs & castiùs
re, qui alat concubinam, qu
uxorem habeat in matrimon
libi etiam sibi evidentissimè

trarii *Honorius* & *Clemens* Papa. C. sane cum. de Celebr. Missarum.
Ille voluit, ut *Eucharistia in loco singulari mundo & signato semper honorificè collocata, devotè ac fideliter conservetur. Hic* ex adverso decrevit, ut si eucharistiæ reliquiæ C. 24. de consecr. dist. 2.
remanserint, *in crastinum ne reserventur, sed cum timore & tremore Clericorum diligentiâ consumantur.* Ita Decreto alibi *Innocentius III.* manifestè contrariatur.
Illud statuit; *si conjuges sint separati, interveniente divortio, non* C. interveniente. 32. quæst. 7.
aboleri confœderationem nuptialem; sic ut cum illis adulterium committant, cum quibus etiam fuerint post suum repudium copulati. Hic verò ex adverso statuit, ut; *qui* C. 7. de divort.
ab infideli relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transire possit.

Impietatem, injustitiam canonibus multis exprimi quis ignorat. Horret animus referre, quàm contumeliosi quandoque suis Decretis in Deum, in Reges & Principes fuerint Pontifices. Sic enim statuunt: *Constat, Pontificem Romanum Deum appellatum: Nec posse*

C. 7. distinct. 96. C. 3. de Transl. Episc. C. 34. de Elect. Hottom. libr. cui tit. Brutum fulmen. p. mihi 87. Stephan. Szegedinus in Spec. Rom. Pontif.

posse Deum ab hominibus judicari, manifestum est. Alibi: *Et quod Romanus Pontifex separat, non homo, sed Deus separat.* Item, quòd jus *eligendi regem in Imperatorem, ad Principes Apostolicâ sede pervenerit, quæ Romanum Imperium in personam magnifici Caroli, à Græcis transtulit ad Germanos.* Plura qui volet similia impia & prophana dogmata; apud *Hottomannum* aliosque ea collecta reperiet.

Non etiam 4. Ratione *finis*, jus *Canonicum* apud Reformatos vim *legis* obtinet. *Tum*, quia eo potissimùm nomine natum, constitutum, auctum, est jus Canonicum, illique addita auctoritas; ut Pontifici & Hierarchiæ Papali benè esset, eaque sarta tecta per universum Orbem remanens, Principes & Reges sub pseudo-Ecclesiæ jugum redigerentur. Qui finis, cùm apud nos sit exosus, in tantum etjam, ut, qui illum sectantur, boni subditi in Republicâ Reformatâ esse nequeant; ratione ejusdem jus

jus Pontificium apud *nos* exulare necessum est. *Tum*, quia (nec aliter juris Canonici scopus apud nos obtinere debet) ejus finis est, ut intrinsecè homines & humanæ vitæ casus ad conscientiæ gnomonem dirigantur, & hominibus quoad æternam salutem benè sit. Undè inquit *Justinianus* Imperator, *Canones super salute nostrarum animarum esse definitos.* Et, ut alibi *Zoesius*, jus Canonicum, *quod aliàs divinum appellatur*, *quatenus à potestate divinâ & supernaturaliter collatâ latum est*, *& quia de rebus divinis, & ad animæ bonum præcipuè spectantibus, disponit.* Et *Windeck*: *Regulæ Ecclesiæ in foro locum non habent*; *neque dirigunt externum hominem.* Cùmque in foro seculari apud nos leges alium sibi finem propositum habeant; (scilicet, Reipublicæ externam quietem & pacem, atque ut hominum actiones externæ dirigantur ad civilem beatitudinem) frustrà ad jus Canonicum in foro externo recur-

Authent. de ordin. Episcop. nov. 137. zoes. D. Just. & jur. n. 6.

Paulus Windeck. Theol. Jurisc. p. 6. propriet. 3. cap. 1.

recurreretur. Undè etiam frequentes differentiæ servantur inter forum *contentiosum*, seu Politicum, & *conscientiosum*, seu Ecclesiasticum; quòd in *illo* omnia secundùm leges Forenses dirigantur, ad Reipublicæ tranquillitatem: in *hoc* apud Reformatos omnia secundùm Decalogi præcepta, secundum Verbum Dei expendantur, ad Conscientiæ securitatem. *Ibi* ut actus dilectionis externi dirigantur, formentur: *hic* ut charitatis actus interni magis magisque perficiantur.

Quibus ita explicatis; evidens est 1. *jus canonicum*, seu Pontificium, *quà tale*, apud nostros in usu non esse.

Neque 2. jus canonicum apud nos *legis* auctoritatem mereri; quia *æquum* est. Cùm antea à me demonstrata fuerit ejusdem in plerisque iniquitas. Quapropter hisce diutiùs non immorabor.

Non etiam 3. jus canonicum *legis* vigorem apud nos habere; quia *receptum* est. Quoniam, si ulla juris

juris Canonici pars apud nos esset recepta; ea esset, quæ utilissima censetur, uti est DECRETUM. Ast certum, Decreti in foro nostro rationem nullam haberi. Præterquam quòd si reciperetur; *juris Canonici* nomen vix mereretur; cùm, quando de eo sermo est, potissimum respiciantur Canones novi, rejectis antiquioribus. Non etiam DECRETALIUM habenda erit ratio; cùm, fatentibus Pontificiis non in totum potesta-
„ti Papæ subditis, posteriores
„Pontificum sanctiones, constitu-
„tiones, sint decretis primis pejo-
„res, eorumque deformatrices.
„Et notissimum illud tritum: *malè cum rebus humanis actum esse, ex quo Decretis alæ accesserunt.* Quodque suis *Clemens* V. pœni-
„tens, circa vitæ finem, dixit:
„Clementinas multos laqueos &
„errores continere; ideoque igne
„Cremandas esse. Verum non est probabile, nos pessimam juris Canonici portionem, apud multos Papanos improbatam, pro *jure* rece-

Duar. Præf. de Sacr. Eccles. Minist.

recepisse. Cùmque sub Principibus Pontificiis, in Belgio nulla Pontificum Decreta, aut Rescripta, legis effectum sortirentur, nisi essent recepta; (sic enim sonat *instructio Curiæ Holl.* **Ende en sullen geen Bullen of Rescripten Apostolique binnen dese Landen te wercke geleyt mogen worden/ sonder al voren van ons behoorlijck** placet **geobtineert te hebben.**) Quis assereret, jus Canonicum unquam receptum fuisse? nisi probet, illud ipsum, vel potissimam ejus partem, Ordinibus Provinciarum placuisse, eorumque Decretis approbatum esse.

Merul. Prax. Civil.l.1.tit. 4.c.1.art. 19.

Sed ne videar mihi in decisione Statûs controversiæ nimium fidere, præsertim cùm disputetur de consuetudine, deque facto, *utrum jus Canonicum apud nos R E C E P T U M S I T?* & Jurisconsulto, in Academiâ de usu recepto disputanti, forrè tantum fidei, ex pravâ nonnullorum opinione, non tribueretur; ideo meam assertionem auctoritatibus virorum Præstantissimo-

ſimorum munire decrevi. Cùmque nihil magis probet, jus Canonicum apud Reformatos receptum non eſſe, quàm ſi ſic ſtatuant *Pontificii*, eoque nomine Reformatos perſtringant; eorum teſtimonia in fronte collocare viſum fuit. Si enim noſtri Adverſarii perpetuò clamitent, noſmet negare, quòd Canonibus obſtricti ſimus; turpe certè eſſet, ut contra illorum confeſſionem noſmet jugo Canonum ſubjiceremus. Sic Pontificius *Paulus Windeck* refert de Proteſtantibus Juriſconſultis in Germaniâ, Canones rejicientibus: *Ad hos de poteſtate Pontificiâ Canones reſpondent Sectariorum juriſconſulti, generatim iis ſe non teneri, & hujus immenſi imperii ſomnia in jure civili non reperiri; cujus ſolius auctoritati, & non Canonibus, ad aſſentiendum ſint obſtricti.* Idem Autor alibi: *Sectarii Canones flocci pendunt, & aſſiduò leges flagitant.* Nullum certè pro meâ ſententiâ judicium evidentius allegari poteſt

Windeck Theolog. Juriſc. loc. 7. circ. fin.

Idem. loc. 33.

Sed

Sed, ne dissentienti ansa elabendi relinquatur, hasce nostras attingam Provincias, quas fœderatas appellant. De quibus in hunc modum scribit *Zypeus*: *Ditiones Belgicæ, unà, cum obedientià nativi Principis, jugum Ecclesiæ excusserunt.* Ut vel hinc appareat, jam non ampliùs servari canones à Provinciis unitis, si unquam antehàc semet iisdem adstrinxerint. Verum quòd nec quondam eos servaverint, non obscurè ex *Zypæi* sensu colligi posset; qui ita de *Provinciis*, ut erant sub Principibus Pontificiis, loquitur. *Quin & olim* inquit, *in Tribunalibus secularibus, post consuetudines, statuta & edicta, tertio gradu locum fuisse canonibus; haud obscuris conjecturis fortè deprehendi potest.* Auctor hîc adeò dubitanter loquitur; ut satis indicet, nihil certi circa Canonum jura, *Utrum quondam obtinuerint; nec ne?* statuendum esse. Concludam igitur verbis *Alberici Gentilis*: *De omnibus juris Canonici libris, quid hic dice-*

Zyp. jur. Pont. nov. Anal. Enarr. lib. 4. p. nuti 414.

Idem p. mihi, 18.

Alber. Gentil. dispur. jur. can. libi.

dicemus? Et alibi: *undè Papæ exulat omnis auctoritas & religio? Procul dubiò nihili est; cùm Papæ auctoritatem ullam, aut in aliquo religionem inducit Papæ.*

Atque hæc quidem ad sententiæ propositæ CONFIRMATIONEM suffecerint. Æquum est, ne quippiam intactum maneat, ut, quæ DUBIA adversus nostram sententiam moveri possent, explicentur, atque removeantur.

Et quidem *primò* vehementer *obstare* videtur, quòd Canones *ab imperatoribus fuerint approbati*; adeoque robur *legum* atque *Constitutionum acceperint. Canones enim* Imperator *Justinianus sicut sanctas Scripturas accipit, & regulas sicut leges observat.* In tantum, ut etiam *leges non dedignentur sequi sacros Canones.* Quod dictum Imperatoris etiam jus Canonicum in majorem sui auctoritatem amplectitur: & pro confesso acceptantes Pontifices, sępè in suis Rescriptis inculcârunt, verbis *Justiniani* Principis sæpissimè abuten-

Novell. 131. c. 1. L. 7. Cod. summ. Trinit. Novell. 83. c. 1. C. 8. de judic. C. fin. de sec. Nupt.

C. 1/2. de Oper. nov. Nunc.

tes. Verùm *Respondeo* 1. Imò & Canones non dedignantur sequi Sacratissimas leges iisque adjuvari. Ut adhuc par legum & Canonum foret auctoritas. *Respondeo* 2. In textibus juris civilis allegatis, non tam loquitur Imperator de *jure Canonico*, quod *Pontificium* est (de quo potissimùm quæstio) quàm quidem de *Regulis* & *Canonibus quatuor Conciliorum œcumenicorum*, scilicet *Niceni*, *Constantinopolitani*, *Ephesini*, & *Chalcedonensis*. Quæ quia aliquoties laudat Imperator; frustrà ad alia vel conciliorum, vel pontificum, decreta trahitur. Ubi enim lex non ampliat, ibi nostrum non erit aliquid ampliare. Ast certum, constitutionibus *Justiniani* tantum inculcari Conciliorum quatuor observantiam. *Sancimus*, inquit Imperator, *vicem legum obtinere sanctas Ecclesiasticas regulas, quæ à sanctis quatuor conciliis expositæ sunt, aut firmatæ.* Licet igitur Romani Pontifices etiam sua quælibet

L. 7. § 4. 5. Cod. SS. Trinit. Novell. 131. c. 1. Rittersh. de diff. jur. civ. & can. in proœm. p. 5.

bet Rescripta Canones appellent; *nimis magnum tamen postulatum esset*, si eosdem cum prioribus Canonibus parem vim obtinere vellent. Sic enim isti Canones non tantùm leges essent, quia probarentur ab Imperatoribus: sed quia à Pontificibus essent statuti, qui se Principibus superiores hâc ratione demonstrarent. *Resp.* 3. Quando Imperator Canones conciliorum approbat & commendat; id certè nobis, saltem Reformatis, *cum grano salis* est accipiendum. Nimium quippe in Decretorum ecclesiasticorum confirmatione superstitiosus fuit Princeps *Justinianus*; & majorem, quàm Christianum decebat, iisdem auctoritatem tribuit. *Prædictarum*, inquit, *quatuor Synodorum dogmata, sicut Sanctas Scripturas, accipimus*. Perabsurdè. Concilia quippe & Canones recipimus, qui Reformatam profitemur religionem, in quantum *Sacræ Scripturæ*, ducis infallibilis vestigiis insistunt: non in quantum sunt

Novell. alleg. Rittersh. ad Novell. part. 1 c. 2. n. 17.

aut Concilia ecclesiæ, aut à principibus confirmati. Frustrà igitur hîc allegatur Imperatoris dictum in uno, nisi etiam in alio recipiatur: quod tamen apud nostros non obtinet. Neque qui ab hâc parte legem amplectitur, ab illâ eandem repudiare poterit.

Arg. l. 24. D. leg.

Resp. 4. Qui Canones, quæ decreta ecclesiæ Conciliorum, ab Imperatore sunt recepta, de se auctoritatem juris non habebant. Verùm non aliter, ac *consuetudo* in Imperio vim legis non obtinet, nisi ab imperatore fuerit comprobata: quo sensu illud *Constantini* accipio: *consuetudinem non usque adeò* per se *valituram, ut vincat, aut rationem, aut legem*) ita etiam *Canones Ecclesiarum* nullius in nostrâ Republicâ sunt auctoritatis, saltem ut leges non servabuntur, nisi iisdem legum auctoritatem Princeps, cujus solius est leges condere, addiderit. Et, quemadmodum Imperator *Antoninus* voluit, ut Rhodienses, qui legis condendi potestatem nullam habebant

L. 2. Cod. quæ sit long. Consuet.

L. 1. 2. §. 1. Cod. de legib.

bant, quæstiones nauticas secundum suas leges, puta ab Imperatore approbatas, judicarent: ita voluit *Justinianus*, ut Ecclesiastici secundum suos Canones, nullam de se auctoritatem legum, sed omnem à confirmatione benignâ imperatoris, habentes, causas ecclesiasticas deciderent. Si enim Canones ex sese efficaciam legum obtinuissent; frustrà confirmatio Imperatoria accessisset. Præterquam, quòd Canonum conditores, quales erant Ecclesiastici, suum habere forum debuissent, suam jurisdictionem, modicam coërcitionem; sine quâ jurisdictio esse, aut exerceri, non potest. Cùm tamen contrarium ex jure *Civili* colligatur: ubi Episcopis, inter Ecclesiasticos dignitate præeminentibus, non jurisdictio tribuitur Episcopalis, verùm tantùm *Episcopalis audientia*. Et alibi Imperator se vindicem & defensorem Canonum profiteatur, tanquam suarum legum, ut quos ipse approbaverat; adeoque, quos sancti Canones damnant, ipse

L. 2. D. jurisd. l. ult. D. Offic. ejus cui mand. Tot. tit. Cod. de Episc. Audient. Cujac. Parat. Cod. ibid. Novell. 6. L. 7. §. 4. Cod. sum. Trin.

ipse damnat: quique ab iis anathemizati sunt, eosdem anathemizare dicitur. Aliter si statuatur; sequeretur etiam, antequam ullam Canonibus auctoritatem addidisset Imperator, sufficientem illis inesse obligandi efficaciam. Quod absurdum. Tribonianus, unà cum *Theophilo* atque *Dorotheo*, consensu *Justiniani* Imperatoris *quatuor Institutionum* libros in unum collegit. Neque tamen illa collectio, quia à privatis facta, ullam habebat auctoritatem, antequam ei robur Constitutionum Imperator accommodasset. Ita etiam *Canones ecclesiastici*, & per consequentiam totum jus Canonicum, in Provinciis nostris, vel ante Reformationem, vel stante Reformatione, constitutionum robur non habuerunt, aut jam habent, antequam sint recepti. Neque aliter vim juris obtinent, nisi in quantum fuerunt ac jam sunt acceptati & comprobati.

l. 6. proœm. Instit.

Itaque, qui apud nos qui *Reformati* appellamur, Canones volunt

lunt in foro locum habuiſſe, aut jam habere, audiendi non ſunt; niſi probent, eoſdem à principibus noſtris, id eſt Ordinibus, eſſe receptos. Et quidem ita, ut in foro Politico vim *legis* obtinerent. Verum ubi apparent illa Reſcripta? ubi conſtitutiones eorum, qui hodiè apud nos Reipublicæ præſunt? Proferantur. Neque, ſi fortè olim voluerint Principes, jus Canonicum eſſe receptum, jam apud Reformatos Proceres, qui id fatentibus Pontificiis ejurârunt, eſſet receptum. Eâdem quippe conſequentiâ inferri poſſet, in Dicaſteriis earum Provinciarum *Concilium Tridentinum* locum habere; quòd id olim in hiſce etiam Provinciis, ſed ſine ſucceſſu, *Philippus* ejus nominis II. non tantum publicari, verum & ſtrictè obſervari, juſſerit: uti teſtatur Provinciarum tunc temporis Gubernatrix, *Margareta*, Duciſſa Parmæ & Placentiæ, ſuis litteris 24. *Jul.* 1565. datis. Et certè nemo adeò ſtupidus, ut auſit aſſe-

rere, Reformatos in Belgio in suis Consistoriis, Classibus & Synodis, in quibus de causis, Ecclesiæ regimen, animarum curam, hominis conscientiam, concernentibus agitur, recurrere aut debere, aut consuevisse, ad jura Canonum, vel antiqua, vel nova. Cùm tamen, si jus Canonicum apud Reformatos in usu esset, inter Ecclesiasticos in negotiis ecclesiasticis recipiendum foret: non in foro civili, ubi causæ spirituales nec ventilantur, nec deciduntur.

Johan. Faber ad tit. Instit. jur. nat. Gent. ad verb. *ex non scripto*. n. 3. Merul. Prax. civil. l. 1. tit. 5. c. 2. § 7. Instit. de Satisdat. Vult. jurispr. Rom. Prolog. Zoes. D. just. & jur. n. 6.

Explicatâ priori difficultate, superest *altera*, quæ etiam admodùm *obstare* videtur. Scilicet, quòd, cùm in procedendi modo servata consuetudo (qui *stylus curiæ* appellari solet: in jure civili *forma*, & *judiciorum usus*) ex jure Pontificio hausta sit: &, ut loquitur *Zoesius*, *Ordo judicialis modernus magis sit accommodatus præscripto Canonum, quàm legum*; videbitur saltem, hâc in parte jus Canonicum *legis* auctoritatem in Dicasteriis Reformatorum obtinere

nere. Verùm *Respondeo*, licet ordo, qui in litis progressu servatur, in plerisque ex jure Canonum, præsertim *Decretalium* libris, peteretur; (quod non ita fieri, mox declarabo) hinc tamen malè colligeretur, jus Canonicum in Dicasteriis Reformatorum *legis* vigorem retinere. Id enim demum vim legis obtinet, quod judicem in quæstionibus, controversiis, merita causæ spectantibus, decidendis sequi oportet; sic ut obligetur, secundùm jus propositum sententiam ferre. Verum quidem est: qui ordo in judiciis frequentatur, quia concinnus & Foro nostro convenire videbatur, ab hominibus eruditis excogitatus, à principibus approbatus est, additis nonnullis, quæ consuetudine Curiæ invaluerunt, vim legum obtinet. Non tamen licet in multis conveniat cum Canonibus, quia ipsos Canones respexerunt nostri Principes, approbatus est, aut receptus: sed, quia à Juris peritis collectus, æquitatem continere de-

deprehendebatur. Ast quid hâc ratione Principibus negotii cum jure Canonum? Quid si fortè quispiam libellum concinnando, quædam non indocta, vel ex *Alcorano* Turcico, vel Judæorum *Thalmude*, illi inserat: dein Christianus Theologus eundem libellum approbet, non habitâ ratione earum sententiarum, quæ ex Alcorano, aut Thalmude petitæ sunt, verum eas tantum sententias ut æquas intueatur; anne hinc inferri posset Alcoranum, aut Thalmud, à Theologo *approbatum esse*? Ita, si nonnulla judiciorum progressum spectantia eo, quo in Canonibus proponuntur, modo usu sint recepta & approbata; malè hinc colligeretur, jus Canonicum, aut aliquam ejus partem, auctoritatem *juris* in Curiis Reformatis obtinere. Verùm, quod verius est, ordo *judicialis* pro parte, origine inspectâ, ex jure *Civili* haustus est. Cùm enim jure Canonico jus Civile sit antiquius, atque Pontifex in Decretalibus condendis, quod

in iis boni eſt, ex jure Civili deſumpſerit. Sic enim de *Decretalibus* loquitur *Albericus*: *Gregorius, auctor hujus collectionis, ut aliquid in ea poneret de ſuo, ex jure civili, ultrò, non aditus à conſultoribus, pleraque ſumpſit, & inſeruit.* Quod etiam *de Decreto* aſſerit *Kitterſhuſius*; multa juris civilis loca ei eſſe inſparſa, ex *Pandectis, Codice, Novellis*, hauſta: quas leges Canonizatas vulgò dicunt. Et alibi: *Ex ſolo jure civili habuiſſe Pontifices, quod peterent exornandorum ſuorum decretorum gratiâ.* Dicendum erit potiùs ad fontes puros, quàm ad Canoniſtarum lacunas recurri; adeoque ordinem judiciorum, quoad pleraque quæ habet, juri Civili acceptum ferendum eſſe. Cùmque Canones in multis ſecuti leges proceſſum judiciarium indè hauſerint; potiùs archetypon, quàm ectypon, reſpiciendum eſſe, nemo iverit inficias. Niſi quis utrumque conjungere malit; ut ita ex utriuſque collatione, quoad *ordinem judiciorum* in multis, quæ-

Alber. de libr. jur. Can. diſp. 1. c. 1.

Windech c. fin. de conſ. can. leg.

dam convenientia deprehendatur. Quod etiam innuere visus est *Imbertus*; cùm sic scriberet: *Nam quid in jure Pontificio, vel Cæsareo, extat, modò ad judiciorum ordinationem pertineat, quod ad scripta hæc nostra non possit accommodari?*

Imbertus in Præfat. instit. Forens.

Quod verò spectat formam & *procedendi* modum in quo à jure civili recessum est, nec etiam edem meo judicio juri Canonico acceptum ferendum esse, statuerem: sed potiùs *Glossis* & *Interpretationibus Doctorum*, qui ad jus Civile commentati fuêre. Itaque illi quandoque vel consequentias nectendo, vel jus civile malè explicando, vel aliquid de suo supplendo, talem suis scriptis ordinem judiciarium, nonnihil à juris *Justinianei* formâ recedentem posteris reliquerunt. Quem cùm sequamur; minùs accuratè dicemur, quoad ordinem judicialem, jus Canonicum sequi. Cum, ut loquitur *Rittershusius*, *in multis Canonicum jus è Glossarum lacunis hau-*

Rittersh. hus diff. jur. civil. & Can. in proœm. init. & p. 3.

haustum sit.

Verum *tertiò* objicerent fortè nonnulli; in multis negotiis jura Canonum locum habere: uti in *causis BENEFICIALIBUS, MATRIMONIALIBUS, TESTAMENTARIIS*, &c. Sed, ut talibus morem geram, neque evitare videar Difficultates, memet potius in eas ingeram, & eò facilior dabitur earundem solutio.

Idem ibidem p. 12.

Quod spectat *BENEFICIALIA*; fatebor lubens, eorum decisionem è jure Canonum communiter peti: atque hactenus in illis Canones (ut loquitur *Grotius*) *vim legum obtinuisse.* Sed adjdam sensum genuinum, ut eundem expressit *Neostadius*: (ad cujus locum *Grotium* respexisse, non improbabile mihi videtur) *Canonum jure, inquit, utpote Principum nostrorum patientiâ, recepto in beneficialibus, quoties juri divino, bonisque moribus non repugnat, utimur.* Verùm hinc nihil inferri poterit, quod vel minimum

Grot. introd. jurispr. Holl. lib. 1. c. 2. Neostad. decis. sup. sen. Mechlin. 22.

meæ ſententiæ adverſetur. In uno articulo, ut ita loquar, patientiâ Principum, quidam Canones ſunt recepti: neque id indiſtinctè, verum in quantum juri divino & æquitati non repugnant. Ergon' jus Canonicum, vel quatenus eſt æquum, vel quà Canonicum, vim legis habebit? quæ hæc conſequentia? Non efficacior, quàm ſi quiſpiam progrediatur à particulâ ad totum; à minimo ad maximum. Sed efficacius reſpondeo retorquendo argumentum in Adverſarios. Quia jus Canonicum in *beneficialibus* locum haberet, in quantum non eſſet juri Divino contrarium; infero, non eſſe recipiendum jus Canonicum in illis beneficialibus, cum in iiſdem juri divino adverſetur. Certum enim, jura *Patronatus*, *Præbendas*, *Canonicatus*, *beneficia Eccleſiaſtica*, *&c.* eſſe juris Canonici inventa. Et, licet de *Patronatibus* nonnulli ambigant, propter textus juris Civilis: in iis tamen nihil invenio, quod ſeculari jus tribuat nominandi, vel (uti dicunt)

præ-

præsentandi, Episcopum, qui Ecclesiæ Pastor erat (in minoribus enim ordinibus id receptum fuisse de jure civili, non nego) ad beneficium vacans. Et certum etiam, eadem omnia Sacræ Scripturæ minus esse conformia, quæ circa ea ventilari solent. Itaque inferam, in talibus non recipiendum esse jus Canonicum, secundum restrictionem à *Neostadio* adhibitam; quòd in iis aliquid statuat, quod est juri Divino minùs congruum. Neque enim ignorat, qui in Scriptis Theologorum Reformatorum mediocriter versatus est, (saltem ignorare non debebat) omnia nomina Papalis hierarchiæ, inter cætera Jura *Patronatûs*, è Papatu ad Reformatos abusivè translata fuisse; sic ut Ecclesia ratione juris Patronatûs sæpissimè conquesta sit, ac si sub jugum secularium redacta esset. Adeò, ut verè dixerit *Ritterhusius*; *quòd pro servitutis cujusdam specie hodiè illa præsentandi facultas sit habita.*

Novell. 123.c.18. Cujac. ad Novel.57. Rev. Parens D. Gisbertus Voet. in Disp. de jur. Patr.

Ritterſhus ad Novell. part.1.c. 7.n.77.

Neg-

Neque his *obstabit*, quòd in actis *Synodi Nationalis Dordacenæ* jus *Patronatûs* videatur approbatum fuisse. *Respondeo* enim, non meis, sed honorandi Parentis verbis; cui idem quondam fuerat objectum: *quòd scilicet, à Synodo Nationali Dordracenâ, an.* 1619. *Jus Patronatus esset approbatum. Et essent Provinciæ, ubi Ecclesiæ complures nunc pacificè illo jure utuntur; adeoque bonâ conscientiâ patronos illud jus sibi vindicare & usurpare.* 1. *Ecclesiæ Reformatæ apud nos nunquam probarunt tanquam jus Divinum, aut jus antiquum ecclesiasticum, aut jus Politicum: (quia nihil tale est) sed tolerârunt tantùm tanquam defectum, & malum, quod tolli non poterat; quo ipso tamen non tranquillatur Patronorum conscientia. Est enim regula hæc notissima apud Casuistas, posse quem piè & bonâ conscientiâ aliquo in casu tolerare alterius peccatum; (pietate illâ versante immediatè circa tolerantiam; non verò circa peccatum). adhæc posse*

D.Gisbertus Voet. loc.cit.

posse quem alterius peccato (seu potiùs bono aliquo, cum quo peccatum per accidens conjunctum est) rectè uti: neminem tamen posse bona conscientia illud facere. Sic e. gr. toleratur aliquando à Magistratu idololatria, & David tolerabat Joabi cædes. Rursum, utitur quis usurario Judæo, & ab eo mutuum petit; item Dux belli cive perjuro & proditore, ut civitatem hostilem tradat, &c. Neutri tamen licitum est hoc agere. 2. De Synodo Dordracenà sic se res habet. Approbabat illa absolutè constitutiones Ecclesiasticas conscriptas in Synodo Hagæ-comitanà, anno 1586. & decernebat ab Illustr. ac præpot. DD. Ordinibus confirmationem Politicam earum petendam. Sed interpellabant DD. Delegati Illustr. Ordd. monentes res suas & tempora tunc minimè ferre, ut planè Jus illud tolleretur: præsertim cùm alicubi in Provinciis aliquot illius usus adhuc vigeret. Immò Nobiles certæ Provinciæ nullà ratione talem communem

Or-

Ordinem Ecclesiasticum probaturi essent: quippe qui in convocationem Synodi Nationalis non consenserant, nisi sub hac cautione: ne quid in præjudicium huius juris istic ageretur; cogitaret ergò Synodus potiùs de ejus reformatione & limitatione. Quid faceret Synodus? Volens nolens post omnes admonitiones & obtestationes, tandem toleravit clausulam illam capiti de Electionibus adscribi: SALVO CUIQUE JURE PATRONATUS, &c. Quia aliter non poterat, & quia certa spe jam devorabat tam necessariam confirmationem ILL. DD. ORD. TOTIUS BELGII. Quia etiam credebat nonnullas tantùm Provincias hòc incommodo alicubi laboraturas; putabat itaque præstare, ut omnes Provinciæ ordinem aliquem Electionum publica authoritate stabilitum haberent, quàm ut propter paucas ecclesias patronatas, reliquæ non patronatæ solenniter authorisato ordine & communi toti Belgio unà cum patronatis perpetuò carerent. Nec clausulam illam

lam ita nudè passa est intrudi, sed cum istis limitationibus, de quarum receptione minimè dubitabat, &c.

Ampliùs. Quod si fortè nonnulla vim *legis* apud nos obtinerent, quæ in Canonibus reperiuntur, in quantum, ratione & æquitate inspectâ, relicto juris Civilis rigore, generali consuetudine moribusque plerorumque populorum sunt assumpta; (ut, *in plerisque actibus duos sufficere testes*; *ex nudo pacto dari actionem*: & si quæ sint hujus generis alia) illa tamen non quòd ex jure Canonum fluxerint, apud nos, aut alios obtinent: ast quòd *sacræ Paginæ* sint conformia, quibus Christianus homo, tanquam actionum suarum regulâ infallibili regitur. Etiam quòd homines, judicio recto & secundum Gentium jura, circumstantias expendentes, existiment & judicent, sic suo convenire regimini & statui publico.

Atque hoc responsi ferat, quisquis in *beneficialibus* Canonum jura.

deprehendebatur. Ast quid hâc ratione Principibus negotii cum jure Canonum? Quid si fortè quispiam libellum concinnando, quædam non indocta, vel ex *Alcorano* Turcico, vel Judæorum *Thalmude*, illi inserat: dein Christianus Theologus eundem libellum approbet, non habitâ ratione earum sententiarum, quæ ex Alcorano, aut Thalmude petitæ sunt, verum eas tantum sententias ut æquas intueatur; anne hinc inferri posset Alcoranum, aut Thalmud, à Theologo *approbatum esse*? Ita, si nonnulla judiciorum progressum spectantia eo, quo in Canonibus proponuntur, modo usu sint recepta & approbata; malè hinc colligeretur, jus Canonicum, aut aliquam ejus partem, auctoritatem *juris* in Curiis Reformatis obtinere. Verùm, quod verius est, ordo *judicialis* pro parte, origine inspectâ, ex jure *Civili* haustus est. Cùm enim jure Canonico jus Civile sit antiquius, atque Pontifex in Decretalibus condendis, quod

in iis boni est, ex jure Civili desumpserit. Sic enim de *Decretalibus* loquitur *Albericus*: *Gregorius, auctor hujus collectionis, ut aliquid in ea poneret de suo, ex jure civili, ultrò, non aditus à consultoribus, pleraque sumpsit, & inseruit.* Quod etiam *de Decreto* asserit *Kittershusius*; multa juris civilis loca ei esse insparsa, ex *Pandectis, Codice, Novellis*, hausta: quas leges Canonizatas vulgò dicunt. Et alibi: *Ex solo jure civili habuisse Pontifices, quod peterent exornandorum suorum decretorum gratiâ.* Dicendum erit potiùs ad fontes puros, quàm ad Canonistarum lacunas recurri; adeoque ordinem judiciorum, quoad pleraque quæ habet, juri Civili acceptum ferendum esse. Cùmque Canones in multis secuti leges processûm judiciarium indè hauserint; potiùs archetypon, quàm ectypon, respiciendum esse, nemo iverit inficias. Nisi quis utrumque conjungere malit; ut ita ex utriusque collatione, quoad *ordinem judiciorum* in multis, quæ-

Alber. de libr. jur. Can. disp. 1. c. 1.

Windech c. fin. de conf. can. leg.

dam convenientia deprehendatur. Quod etiam innuere visus est *Imbertus*; cùm sic scriberet: *Nam quid in jure Pontificio, vel Cæsareo, extat, modò ad judiciorum ordinationem pertineat, quod ad scripta hæc nostra non possit accommodari?*

Imbertus in Præfat. instit. Forens.

Quod verò spectat formam & *procedendi* modum in quo à jure civili recessum est, nec etiam edem meo judicio juri Canonico acceptum ferendum esse, statuerem: sed potiùs *Glossis* & *Interpretationibus Doctorum*, qui ad jus Civile commentati fuêre. Itaque illi quandoque vel consequentias nectendo, vel jus civile malè explicando, vel aliquid de suo supplendo, talem suis scriptis ordinem judiciarium, nonnihil à juris *Justinianei* formâ recedentem posteris reliquerunt. Quem cùm sequamur; minùs accuratè dicemur, quoad ordinem judicialem, jus Canonicum sequi. Cum, ut loquitur *Rittershusius*, *in multis Canonicum jus è Glossarum lacunis hau-*

Rittershus diss. jur. civil. & Can. in proœm. init. & p. 23.

haustum sit.

Verum *tertiò* objicerent fortè nonnulli; in multis negotiis jura Canonum locum habere: uti in *causis BENEFICIALIBUS, MATRIMONIALIBUS, TESTAMENTARIIS*, &c. Sed, ut talibus morem geram, neque evitare videar Difficultates, memet potius in eas ingeram, & eò facilior dabitur earundem solutio.

Idem ibidem p. 12.

Quod spectat *BENEFICIALIA*; fatebor lubens, eorum decisionem è jure Canonum communiter peti: atque hactenus in illis Canones (ut loquitur *Grotius*) *vim legum obtinuisse*. Sed addam sensum genuinum, ut eundem expressit *Neo stadius*: (ad cujus locum *Grotium* respexisse, non improbabile mihi videtur) *Canonum jure, inquit, utpote Principum nostrorum patientiâ, recepto in beneficialibus, quoties juri divino, bonisque moribus non repugnat, utimur.* Verùm hinc nihil inferri poterit, quod vel minimum

Grot. introd. jurispr. Holl. lib. 1. c. 2. Neostad. decis. sup. sen. Mechlin. 22.

meæ ſententiæ adverſetur. In uno articulo, ut ita loquar, patientiâ Principum, quidam Canones ſunt recepti: neque id indiſtinctè, verum in quantum juri divino & æquitati non repugnant. Ergon' jus Canonicum, vel quatenus eſt æquum, vel quà Canonicum, vim legis habebit? quæ hæc conſequentia? Non efficacior, quàm ſi quiſpiam progrediatur à particulâ ad totum; à minimo ad maximum. Sed efficacius reſpondeo retorquendo argumentum in Adverſarios. Quia jus Canonicum in *beneficialibus* locum haberet, in quantum non eſſet juri Divino contrarium; infero, non eſſe recipiendum jus Canonicum in illis beneficialibus, cum in iiſdem juri divino adverſetur. Certum enim, jura *Patronatus, Præbendas*, *Canonicatus*, *beneficia Eccleſiaſtica*, *&c.* eſſe juris Canonici inventa. Et, licet de *Patronatibus* nonnulli ambigant, propter textus juris Civilis: in iis tamen nihil invenio, quod ſeculari jus tribuat nominandi, vel (uti dicunt)

præ-

præsentandi, Episcopum, qui Ecclesiæ Pastor erat (in minoribus enim ordinibus id receptum fuisse de jure civili, non nego) ad beneficium vacans. Et certum etiam, eadem omnia Sacræ Scripturæ minus esse conformia, quæ circa ea ventilari solent. Itaque inferam, in talibus non recipiendum esse jus Canonicum, secundum restrictionem à *Neostadio* adhibitam; quòd in iis aliquid statuat, quod est juri Divino minùs congruum. Neque enim ignorat, qui in Scriptis Theologorum Reformatorum mediocriter versatus est, (saltem ignorare non debebat) omnia nomina Papalis hierarchiæ, inter cætera Jura *Patronatûs*, è Papatu ad Reformatos abusivè translata fuisse; sic ut Ecclesia ratione juris Patronatûs sæpissimè conquesta sit, ac si sub jugum secularium redacta esset. Adeò, ut verè dixerit *Ritterhusius*; *quòd pro servitutis cujusdam specie hodiè illa præsentandi facultas sit habita.*

Novell. 123.c.18. Cujac. ad Novel.57. Rev. Parens D. Gisbertus Voet. in Disp. de jur. Patr.

Rittersf-huf ad Novell. part.1.c. 7.n.77.

Ne-

Neque his *obstabit*, quòd in actis *Synodi Nationalis Dordacenæ* jus *Patronatûs* videatur approbatum fuisse. *Respondeo* enim, non meis, sed honorandi Parentis verbis; cui idem quondam fuerat objectum: *quòd scilicet, à Synodo Nationali Dordracenâ, an.* 1619. *Jus Patronatus esset approbatum. Et essent Provinciæ, ubi Ecclesiæ complures nunc pacificè illo jure utuntur; adeoque bonâ conscientiâ patronos illud jus sibi vindicare & usurpare.* 1. *Ecclesiæ Reformatæ apud nos nunquam probarunt tanquam jus Divinum, aut jus antiquum ecclesiasticum, aut jus Politicum: (quia nihil tale est) sed tolerârunt tantùm tanquam defectum, & malum, quod tolli non poterat; quo ipso tamen non tranquillatur Patronorum conscientia. Est enim regula hæc notissima apud Casuistas, posse quem piè & bonâ conscientiâ aliquo in casu tolerare alterius peccatum; (pietate illâ versante immediatè circa tolerantiam; non verò circa peccatum). adhæc posse*

D. Gisbertus Voet. loc. cit.

posse quem alterius peccato (seu potiùs bono aliquo, cum quo peccatum per accidens conjunctum est) rectè uti: neminem tamen posse bona conscientia illud facere. Sic e. gr. toleratur aliquando à Magistratu idololatria, & David tolerabat Joabi cædes. Rursum, utitur quis usurario Judæo, & ab eo mutuum petit; item Dux belli cive perjuro & proditore, ut civitatem hostilem tradat, &c. Neutri tamen licitum est hoc agere. 2. De Synodo Dordracenâ sic se res habet. Approbabat illa absolutè constitutiones Ecclesiasticas conscriptas in Synodo Hagæ-comitanâ, anno 1586. & decernebat ab Illustr. ac præpot. DD. Ordinibus confirmationem Politicam earum petendam. Sed interpellabant DD. Delegati Illustr. Ordd. monentes res suas & tempora tunc minimè ferre, ut planè Jus illud tolleretur: præsertim cùm alicubi in Provinciis aliquot illius usus adhuc vigeret. Immò Nobiles certæ Provinciæ nullâ ratione talem communem

Or-

Ordinem Ecclesiasticum probaturi essent: quippe qui in convocationem Synodi Nationalis non consenserant, nisi sub hac cautione: ne quid in præjudicium huius juris istic ageretur; cogitaret ergo Synodus potiùs de ejus reformatione & limitatione. Quid faceret Synodus? Volens nolens post omnes admonitiones & obtestationes, tandem toleravit clausulam illam capiti de Electionibus adscribi: SALVO CUIQUE JURE PATRONATUS, &c. Quia aliter non poterat, & quia certa spe jam devorabat tam necessariam confirmationem ILL. DD. ORD. TOTIUS BELGII. Quia etiam credebat nonnullas tantùm Provincias hoc incommodo alicubi laboraturas; putabat itaque præstare, ut omnes Provinciæ ordinem aliquem Electionum publica authoritate stabilitum haberent, quàm ut propter paucas ecclesias patronatas, reliquæ non patronatæ solenniter authorisato ordine & communi toti Belgio unà cum patronatis perpetuò carerent. Nec clausulam il-

lam

Iam ita nudè passa est intrudi, sed cum istis limitationibus, de quarum receptione minimè dubitabat, &c.

Ampliùs. Quod si fortè nonnulla vim *legis* apud nos obtinerent, quæ in Canonibus reperiuntur, in quantum, ratione & æquitate inspectâ, relicto juris Civilis rigore, generali consuetudine moribusque plerorumque populorum sunt assumpta; (ut, *in plerisque actibus duos sufficere testes*; *ex nudo pacto dari actionem*: & si quæ sint hujus generis alia) illa tamen non quòd ex jure Canonum fluxerint, apud nos, aut alios obtinent: ast quòd *sacræ Paginæ* sint conformia, quibus Christianus homo, tanquam actionum suarum regulâ infallibili regitur. Etiam quòd homines, judicio recto & secundum Gentium jura, circumstantias expendentes, existiment & judicent, sic suo convenire regimini & statui publico.

Atque hoc responsi ferat, quisquis in *beneficialibus* Canonum jura.

jura locum habere velit. Jam videndum, utrum Canones in causis MATRIMONIALIBUS loco regularum infallibilium sint apud Reformatos, aut Protestantes à Papatu secedentes? Ita fortè dicent nonnulli minùs in librorum lectione, aut praxi Ecclesiarum Belgicarum versati: sic tamen, ut mera proferant verba, mera commenta. Quid quòd *Protestantes* passim in causâ matimoniali jus Canonicum explodant, ut verbo Divino è diametro adversum. Ita *Monerus*, *Acacius Enenckelius*, *Baro*, aliique reprehendunt Canones, ut minùs limatos circa causas matrimoniales. Et propterea in Germaniâ apud Protestantes in Consistoriis, si qui incidant casus matrimoniales, non secundùm sed potiùs contra jus Pontificium decidi solent: uti videre licet ex *Beustio*, aliisque casus matrimoniales explicantibus. Apud *Pontificios*, non inficior, quæ negotia matrimonia spectant, secundùm Canones explicari: verùm & ibi ea alterius

D. Anton. Matthæus lib. de jud. disp. 2. n. 45. Et disputat. de Divort. thes. ult.

terius, ac quidem apud *Reformatos*, sunt fori. *Hodie*, inquit *Zoesius*, *quia causa matrimonialis est fori ecclesiastici, desponsatio super ea, non à Principe, qui spiritualibus se non immiscet, sed à Romano Pontifice est petenda.* Verius à *Sanden*, post *Calvinum* aliosque ex sensu omnium Reformatorum; *Secundùm saniorem sententiam, inquit, causa matrimonialis Politica potiùs & Civilis est, quàm Spiritualis; ideoque hodie in foro seculari & hic coram Curia pertractatur.* Et ante eundem accuratissimè *Rittershusius*, qui hunc in modum „scribit. Ita quidem velint Ca„nonistæ Pontificii, quasi matri„monia regantur jure poli, non „fori. *C. fin. de Secund. Nupt.* Verùm id falsum esse, expressis verbis declarat *Rittershusius*. Quod „laici dicuntur nullam habere ju„risdictionem in causis matrimo„nialibus, id falsum est, & in Im„peratores contumeliosum, quo„rum rescripta plurima de matri„moniis in *lib. 5. Cod.* extant, de quo-

Zoes. D. Nupt. n. 22.
Calvin. 4. Instit. 19. in fin.
Sanden l. 1. tit. 3. def. 2.
Rittersh. de differ. jur. civil. & can. class. 2. cap. 3. in fin.

„quorū firmitate non licet sine cri-
„mine læsæ Majestatis dubitare:&
esset hoc proximum Sacrilegio cri-
„men. Ad illud autem *C. fin. de*
„*Secundis Nupt.* respondetur, esse
„ex jure Pontificio posteriore &
„sequiore, cùm jam Pontifices Ro-
„mani secularem potestatem ma-
„gnopere enervâssent & imminu-
„issent, multaque ad eam perti-
„nentia invasissent. Nihil igitur
„moramur anathematismum,
„Concilii *Tridentini* in *Can.* 12.
„qui sic habet: *Si quis dixerit,*
„*causas matrimoniales non spectare*
„*ad judices Ecclesiasticos anathema*
„*sit.* Siquidem hoc volunt illi Pa-
„tres, (ut certè volunt) ad Eccle-
„siasticos solos pertinere. Oppo-
„nimus autem ipsis consuetudi-
„nem & auctoritatem veteris Ec-
„clesiæ, quæ nunquam causas
„matrimoniales ita ad suum fo-
„rum transtulit, ut prorsùs exclu-
„deret Politicum Magistratum;
„præsertim si Christianus esset.
„Nam leges ferre, pertinet ad ma-
„gistratûs officium, ut rectissimè
„*Mar-*

„ *Martin. Chemnit.* ad illum Ca-
„ nonem notavit. Et alibi demon- Claff. 1.
ſtrat pauciſſimis verbis; matrimo- cap. 1.
nium eſſe juris civilis & privati, num. 3.
non publici, non ſacri.

Idem dicendum de TESTAMENTIS, Reformatos ſcilicet non ſequi in condendis *Teſtamentis* Canonum ſolemnitates. Id ſaltem evidenter verum de Provinciâ *Friſicâ*, in quâ *ſeptem teſtium* numerus, quæ ſolemnia erant juris Prætorii circa teſtamenti factionem, præciſè requiritur. Et licet in aliis Fœderati Belgii Provinciis illa juris Civilis abundans cautela non deſideretur: non tamen Canonicas ſolemnitates adhibent. Certum enim, Teſtamenta apud noſtrates non ſolere confici *coram Parocho*, vel *Concionatore*, *& duobus teſtibus*: quod tamen ad valorem teſtamenti de jure Canonum requirebatur. Et, licet *duo teſtes* apud nonnullos ſufficiant, non id tamen ex mente Pontificis, ſed ex jure Gentium, ex textibus ſacris, qui ad actus non-

Sanden, l. 4. tit. 1. def. 4.

C. 10. 11. de Teſtament.

nullos

nullos quandoque non amplius quam duos testes exigunt, deprompτum est. Non quòd jus Divinum prohibeat pluralitatem testium, in majorem rei securitatem: (sic enim meritò quispiam dixerit, Diplomatibus frustrà adhiberi sigilla ad faciendam fidem, cum jus Divinum tantùm exigat duos testes, & præterea nihil: quæ Glossa, ut absurda, textum corrumperet) sed quòd statuat in rei probationem & securitatem *ad minimum requiri duos testes*, plures adhiberi posse, pauciores non posse; quòd (quemadmodùm Imperator *Constantinus* ait) *unius omninò testis responsio non audiatur*. Et hoc etiam suadet Ratio: cùm per unius affirmantis dictum & alterius accusati, id quod affirmatur negantis, res æque incerta ac dubia maneat, atque anteà. Quod si jure Divino *duorum testium* numerus esset determinatus; uti nonnulli volunt, frustra eum indeterminatum relinqueret textus sacer, dum scribit: *in ore DUORUM testium aut*

L.9. Cod. Test.

Deuteron. 19. vers. 15.

TRI-

TRIUM stabit omne verbum. Et ; *ne adversus presbyterum admittatur accusatio, nisi sub DUOBUS, aut TRIBUS, testibus.* Et si *duorum testimonium idoneum est*, ut inquit Salvator; (id est, uti nonnulli volunt, plures duobus adhiberi non debent) frustrà sacra Pagina, tam in Veteri, quàm in Novo Testamento, mentionem trium testium injiceret. Sensus itaque S. Scripturæ est, ad minimum duos testes in omni negotio esse adhibendos, illosque sufficere posse, non autem semper debere; illos esse *idoneos*, secundùm dictum *Christi*, id est adversus accusatum fidem mereri. Idque ad oppositionem & exclusionem testimonii ab uno adversus unum prolati, non ad exclusionem trium, quatuor, aut plurium testium, prout circumstantiæ secundum judicium Rationis plures, vel pauciores testes requirunt. Hanc expositionem, adeoque sensum à me adhibitum, talibus S. Scripturæ

1 Tim. 5. ver. 19.

Johan. 8. vers. 17.

Deute-ron. 17. vers. 6.

2 Corinth. ult. vers. 1.

locis, ubi de testimonii dictione agitur, suadent evidenter duo S. Scripturæ loca, ex parte antea allegata: quorum unus ita sonat: *In ore DUORUM testium, vel TRIUM testium, interficietur, qui moriturus est: non autem interficietur in ore testis UNIUS.* Alterius loci hæc sunt verba: *Non stabit testis UNUS contra quemquam in quacunque iniquitate, & in quocunque peccato; in quocunque peccato, quod peccaverit. In ore DUORUM testium, aut in ore TRIUM testium, stabit verbum.* Undè alibi testes in *plurali* numero collocantur, non expresso certo numero; idque tantum ad exclusionem testis singularis, non ad exclusionem plurium. Unde, si plures ullo jure civili adhiberētur, id non esset contra jus Divinum. Ita enim textus loquitur: *Quicunque percusserit aliquem, ad verbum TESTIUM occidet homicidam: solus enim testis non testificabitur in animam, ut moriatur.*

Deuteron. 17. vers. 6.
Deuteron. 19. vers. 15.
Numer. 35. vers. 30

Aliter etiam ad textus allegatos respon-

responderi posset; illos loqui de testibus *judicialibus* alicujus *facti*, cui fortè adfuerunt: non verò de testibus ad *testamentum*, vel aliam ultimam voluntatem adhibitis. Adeoque illam regulam de *duobus*, vel *tribus testibus*, tunc demum locum habere, cum numerus testium certâ & speciali lege non est definitus. Verùm in Testamentis aliquis testium numerus est definitus, & quidem non sine gravi causâ; quod ultimis voluntatibus multas fraudes & captiones subesse soleant. Et per consequentiam hypotheses, qualis una est in causâ *Testamentaria*, quæ lege Civili decisæ sunt, non evertunt thesin â Deo Opt. Maximo in suo Verbo propositam. Neque thesis contrariatur hypothesi, sed potius per illā confirmatur. Quòd si nihilominus nonnulli rigidè juri Canonico conformiter se explicaturos sperent sacrum Codicem, ut debeāt in omnibus actibus homines esse contenti *duorum* testimonio; videant quid respondendum

Rittersh. de differ. jur. Civil. & Can. libr. 4. cap. 1.

C. omnes 11. q. 1. C. 101. de consecrat. distinct. 4. C. ult. de cognat. Spirit. in 6. C. omnis de pœnit. C. ex insinuatione de Procur.

sit ad illos casus, quibus idem illud jus Canonicum vel *unicum* testem sufficere credit, si modò sit *eximiæ auctoritatis*. Ita enim testimonium ab *Episcopo* perhibitum omnes Judices indubitanter admittere jubentur. Et in *Baptismo* & confirmatione unius testimonium sufficere volunt. Et in *Pœnitentia* Sacerdotis. Et in mandato, de ejus *revocatione* reponens. Quæ omnia quàm congrua sint prædictæ regulæ, ipsi viderint, qui tanti jus Canonicum facere consueverunt, ejusque passim æquitatem ac rationem deprædicare.

Sed, ut redeam, undè digressus fueram; sic statuo, nec in Provinciis fœderatis, nec alibi, servari *præcisè* jus Canonicum circa *Testamenti-factionem*: verùm Ordines vel magis, vel minùs, videri ad idem, aut accedere, aut ab eodem recedere; quòd fortè secuti jus Divinum, jus Gentium, in solemnitatibus adhibendis non adeò abundent, atque quidem Romani. In eâdem ferè

ferè sententiâ est *Zoesius*, qui sic de solemnibus *Testamentorum* scribit; *Prædicta*, inquit, *solemnitas servanda est in terris imperii, nisi consuetudine aut locorum statutis ab ea sit recessum: quæ in plerisque locis ad juris Canonici decisionem magis accedunt. Non tamen eandem passim solemnitatem desiderant: sed alibi majorem, alibi minorem.* Et paulò pòst: *Immò, cùm aliquibus in locis sufficiat per scripturam, solamque subsignationem testatoris, constet de ejus voluntate; videtur pæne testamentorum conficiendorum forma redacta ad simplicitatem juris gentium.* Concludam hanc meam ad objectam difficultatem responsionem verbis Celeberr. JCti *Antonii Matthæi. Nec ferendi*, inquit, *Pontifices, dum Cæsarum liberalitate non contenti; in alias quoque causas invaserunt; perindè ac si aut merè spirituales, aut mixtæ jurisdictionis essent: quales sunt causæ matrimoniorum, adulterii, usurarum, jurisjurandi, decimarum, persona-*

Zoes. de Testam. n.48.

Anton. Matth. Tractat. de jud. disp. 2. n.45.

rum miserabilium, & si quae similes.

Verùm fortè videri poterit alicui contrarium suaderi posse, adductâ *Rittershusii* auctoritate: qui in *Proœmio de differentiis juris Canonici & Civilis* varias tradit *regulas*, secundum quas jus Canonicum etiam in multis *Reformatarum* Ecclesiarum consistoriis observatur. Quibus regulis propositis, etiam *causas* & *articulos* varios enumerat, in quibus ad jus Canonicum recurritur. Sed *respondeo*, *Rittershusium* non tam inferre in articulis ibidem enumeratis jus Canonicum obtinere, quàm quidem id, comparatione initâ cum jure Civili, eidem esse præferendum. Quod sic intelligo; non quia est jus Canonicum, seu Pontificium, sed quia id etiam, quod in jure Canonico occurrit, in quibusdam juri Divino & Gentium conveniens est. Tuncque non tam sequimur jus Canonicum, quàm quidem jus Divinum & naturę; cujus quædam fortè materiæ etiam in jure Canonico pertra-

Vid. eundem libr. cit. p. 22.

tractantur. Ita, si homo secundum principia & regulas honestatis practicas vitam dirigat, si cuique suum tribuat; non dicetur vivere secundum Canones, verùm secundum regulas juris Naturæ: licet in jure Canonico etiam istarum regularum occurrat explicatio. Accedit, quòd *Rittershusius*, vir aliter magnæ apud Reformatos auctoritatis, non tam hoc de suo sensu dicat, & pro vero asserat, quàm quidem *in quibus potissimùm causis*, (sunt ipsius verba) *Jus Canonicum observandum dicant Interpretes in foro Civili; sive non tantùm in terris Ecclesiæ, verùm etiam in terris Imperii.* Idem libr cit. p. ead. Etenim, si fuisset mens *Rittershusii*, quòd, quos articulos juris Canonici *loco allegato* enumerat, eosdem ipse velit observari in Imperii terris; tunc certè vir ille celebris in eâdem præfatione sibi non constaret. Quod tamen de tanti viri eruditione & judicio accurato nemo, nisi in ejusdem scriptis minùs versatus, affirmare ausit. Cùm enim

Idem libr. cit. p. eâdem. loco citato scribat, jus Canonicum etiam *in juramentis* præferri juri Civili; (nisi ex communi sententia D D. id statuentium, adeoque ex solâ relatione, hoc scripsisset) cur ipse totum hoc juris Canonici, quod juramenti materiam spectat, pagellis anterioribus reprobásset, in eoque jus Pontificium juri Civili postposuisset? Sic enim loquitur: *Verbi causâ, si quosvis actus jure alioqui inutiles & invalidos statuimus jurejurando confirmari posse, ut Canonistas contra expressam* l. 5. non est dubium. Cod. de ll. *fecisse videre est apud Everhard. in Topicis, in loco* à vi & energ. juram. *Totum pœnè jus Civile tot vigiliis excogitatum, & bono generis humani promulgatum evertemus.* Itaque hinc manifestum est satis, *Rittershusium*, enumerando varios articulos, in quibus dicatur juri Civili præferri jus Canonicum, non tam propriam explicuisse sententiam, quàm quidem quid alii, & quidem Germani Jurisconsulti, secundum In-

Idem libr. cit. p. 6.

ter-

terpretes, vel dum ipsi Interpretum officio funguntur, hîc sentiant. Amplius. Non tam à *Rittershusio* instituitur quæstio facti, quàm *juris*. Neque enim aut auctoritatibus, aut exemplis probat, articulorum enumeratorum materiam secundum jura Canonum, in Germaniâ, Galliâ, aliisque regionibus, decidi solere: verùm refert, *Interpretes dicere, observandum esse jus Canonicum*, quoad articulos ibidem enumeratos, etiam in foro civili. Multò minus, aut probat, aut probare conatur, quòd in terris Imperii obtinere dixerat, etiam in unitis Belgarum Provinciis locum habiturum. Et, licet in plerisque Germaniæ partibus hæc Interpretum sententia recepta foret: malè tamen quispiam idem fœderato Belgio applicatum velit. Aliter nos, aliter illi, qui magis Imperio Germanico se subjiciunt, reguntur; cum alia apud Belgas, alia apud Germaniæ superioris populos sit regiminis forma, & diversus Reipublicæ status, distin-

cta dominationis arcana. Non mirum igitur foret, si in plerisque Imperii Germanici terris (potissimùm loquor de Germaniâ *superiore*) juris Canonici magna esset auctoritas; cùm apud permultos Principes Pontificia vigeat superstitio. Quæ cùm apud Belgas Reformatos exulet, etiam unâ operâ omnis Pontificis rejicitur auctoritas, atque jurisdictio.

Verùm, quod magis est, testimoniis Jurisconsultorum in *Germaniâ* præclarissimorum demonstrari poterit, tantam ibidem juris Canonici auctoritatem non esse, quantam quidem Interpretes nonnulli prætendunt. Sic enim *Besoldus*, Pontificiæ superstitioni addictus: *Homo considerari potest, vel ut subditus Romano Imperio, vel ut subjectus Ecclesiæ Romanæ: Si primo modo, utitur jure civili Romanorum; Si secundo modo, utitur jure Canonico, regulisque Ecclesiasticis accommodatur.* Itaque tantùm illi sequuntur Pontificum decreta, qui pseudo Romanæ Ecclesiæ

Besold. dissert. de libr. juris. p. mihi 39.

clesiæ sunt subjecti. Ideoque qui subditi non sunt, (quales in Germaniâ plurimi, & omnes apud Reformatos) regulas Pontificum Ecclesiasticas non sequuntur. Quò facit illud *Arumæi*, Scriptoris inter Germanos celeberrimi: *In imperio*, inquit, *Protestantium omnis Jurisdictio Ecclesiastica Pontificum sublata est.* Cui etiam responsioni, favet *Oldendorpius*, JCtus, clarissimus, qui regulam, quam *Rittershusius* circa juris Canonici auctoritatem ex Interpretum sensu depromserat, ita probat; ut tamen non sine cautelâ eandem recipiendam statuat. *Si extent*, inquit, *leges civiles*, & *Ecclesiastici Canones*, (*ut vocant*) *quæ mutuò sibi repugnant*: *tunc cùm de peccato evitando tractatur*; *etiam in foro civili Canonibus standum esse*, *probat Bart. aliis subscribentibus*, in l. privilegia. Cod. de Sacrosf. Eccles. *Tu accipe de veris Canonibus Apostolicis.* Et maximè pro meo sensu militat *Hunnius*, qui, cùm defensionem juris Canonici susce-

Arum. discur. Acad. de jur. Publie. volum. 2. discurs. 30. thes. 4.

Johann. Oldendorp. in Class. in init. de ordin. jur. n. 10.

Hunn. disput. 1. de jur. can. Author. thes. 1. & 15.

ſuſcepiſſet, nullibi tamen prodidit, id ubique & paſſim in Germaniâ obtinere. Quod ſi verum fuiſſet, procul dubio non omiſiſſet; cùm aliquas regulas pro jure receptas eſſe, multum ad defenſionem iſtarum regularum facere videatur. Tantum igitur rigidus ille Canonum hyperaſpiſtes aſſerit, jus canonicum, *in foro ſeculari inſtar Sanctionum Imperialium obſervari debere.* Et alibi: *In Scholis & Dicaſteriis retineri & obſervari poſſe.* Minus accuratus igitur ille mihi videbitur, qui allegando *Rittershuſium* contra ejuſdem intentionem, quod aliis Imperii Germanici partibus eſt applicatum velit noſtris terris accommodare. Denique conceſſis omnibus illis tanquam veriſſimis (cùm tamen vera non ſint) quæ fortè ex ſenſu *Rittershuſii* aliorumque Doctorum elici poſſent: (ſcilicet, in cauſis & articulis, loco citato apud *Rittershuſium* enumeratis, juri Canonum eſſe locum.) Non tamen hinc conſequeretur,

com.

communiter jus Pontificium in Foro legis obtinere auctoritatem; multò minùs in Provinciis unitis constitutionum robur ei esse accommodatum. Quinimò cum exceptio confirmet regulam in casibus non exceptis; hinc colligerem, jus Cæsareum ut plurimum in Foro nos sequi oportere, casibus nonnullis exceptis. Atque hanc esse communem opinionem D. D. vel indè manifestum est; *Quòd, si jure civili quæstio, de qua controvertitur, decisa non sit, uno propè ore omnes moneant, ad Canones esse recurrendū, rem apertè definientes.* Quod an procedat, & sequatur ex textibus juris à Doctoribus allegari solitis, jam non examino.

Salicet. in l 1. Cod. unde vi. n. 9.

D. Anton. Matthæus tract. de judic. disp. 11. thes. 4.

Sed fortè quis me rogaverit. Si sic de jure Canonum statuendum; quid igitur supererit, nisi ut abjecto toto Corpore Canonico, etjam omnem illi utilitatem denegemus. Verum talibus *respondeo.* Non, quibus Canonibus juris detrahitur auctoritas, iisdem ideò omnis detrahitur utilitas: licet e-

nim negem, jus Canonicum habere legis vigorem; non ideò negavero, aliquid in eo boni contineri. Habent etiam ea, quæ mala, quæ quoad potissimam sui partem improbanda, usum non contemnendum. Neque adeò pessimus reperitur liber, è cujus lectione non aliqua hauriatur utilitas. De *Virgilio* refertur, quòd quandoque ex *Ennii* stercoribus aurum legere consuevisset: ita etiam ex juris Canonici libris, sine judicio compilatis, aliquid, quod usui esse possit, hauritur. Et, quemadmodum indies Decisionum, Conciliorum, insignium Practicorum, Glossarum, allegantur auctoritates: sic etiam quandoque regulæ è Corpore Canonico citantur; quæ tamen non majorem, quàm alieni territorii Arresta, aut concilia Doctorum, habent auctoritatem: Quòd si quispiam hinc intulerit: ergo jus Canonicum sequuntur Jurisconsulti, sequuntur in judicando Judices; næ, ille in concludendo adeò erit absurdus, quàm qui propterea cen-

censeat, Rotas Romanas, aliasque Decisiones, Juris auctoritatem apud Reformatos obtinere, quod quandoque Advocati in Foro, licet minùs prudenter, allegent, ita secundùm Rotas (quæ tamen in multis Concilium sequuntur Tridentinum, nostro regimini adversum) esse decisum. Accedit, quòd non omnia illa, quæ doctrinæ & eruditionis majoris gratiâ leguntur, allegantur, sive extra negotia Forensia, sive in negotiis Forensibus, adhibeantur, juris gaudeant auctoritate. Non enim, quicquid in Foro profertur, ut legale profertur: verùm quandoque ut *doctrinale*, uti loquuntur. Neque, quod legitur, juris est: licet ejus lectio ad juris Civilis cognitionem multum conferat. Verùm adhuc Canonum lectio magnoperè prodesset, si vel hôc solo nomine prodesset, præsertim nobis Reformatis; quòd (uti loquitur *Rittershusius*) *non solùm adeò crassas continent absurditates, ut metuendum non sit, ne* Rittersh.diff. jur. Can. & civil.in procem. p. 18.
quis

quis ampliùs illis decipiatur, nisi suâ sponte cæcutire velit, patefactâ jam veritate, detectisque erroribus: verùm etiam quòd multis in locis ipsosmet Pontificios refellat, ac proprio gladio (quod dicitur proverbio) toti orbi Christiano jugulandos præbeat. Id quod præclaro specimine cùm alii probârunt luculenter, tum præsertim Authores, apud *Rittershusium* loco citato allegati.

Cùm igitur argumentis, & Authorum variorum Testimoniis abundè probatum sit, tantam juris Canonici in Dicasteriis Reformatorum habendam non esse rationem; facilè colligitur, quid sit *respondendum Johannis Pauli Windeck* rationibus: quibus suadere conatur, *Jus Civile juri Canonico cedere debere, eoque corrigi & abo-* ,, *leri. Primum* ejus argumentum ,, est; quòd Imperator semet nosque, quod ad spiritualia attinet, ,, juri Canonico subjecerit, per celebrem illam in Scholis jactatam ,, vocem: *quòd leges non dedignentur*

Windeck libr. de conf. & diff. can. & leg. cap. 11.

„ *tur sequi sacros Canones.* Ve-
„ rùm *resp. Rittershusii* verbis,
„ qui alibi sic loquitur: id esse
„ μέγα λίαν ἄπημα, pertinens ad la-
„ befactanda jura Imperii, & inci-
„ dendos Imperatorum nervos,
„ si Pontifices sua quælibet Re-
„ scripta, quos *Canones* appellant,
„ eum priori illo Canonum gene-
„ re, de quo Imperatoris *Justiniani* Alber.
„ dictum est intelligendum, ean- disp. jur.
„ dem vim obtinere voluerint. Ca- can. 1. c.
„ nonum antiquorum (qui Conci- 2. p. 19.
„ liis quatuor œcumenicis conti- 20.
„ nebantur) alia erat ratio, alia no- Ritters-
„ vorum, à Pontificibus in corpus huf. libr.
„ Canonicum relatorum: illi vete- cit. p. 56.
„ res ab Imperatoribus confirma-
„ bantur: qui etiam indicere anti- Isidor.
„ quitùs solebant Episcoporum Orig. l. 6.
„ conventus, iisque sæpe præside- cap 16.
„ re; quâ confirmatione acceden-
„ te, vim legum sortiebantur Ca-
„ nones, qui aliter nullius fuissent
„ auctoritatis. Nam, si hanc vim
„ habere debet illud effatum: *le-* Novell.
„ *ges non dedignantur sequi sacros* 83. c. 1.
„ *Canones*, quasi cedere debeant
„ leges

,, leges & constitutiones Princi-
,, pum, & prona quasi se submit-
,, tere iis, quæ quisque Pontifex
,, sanxit; quis non videt, hanc
,, compendiariam esse viam, ad
,, subvertendas omnes leges, o-
,, mniaque jura ab Imperatoribus
,, condita?

,, *Secundum* ejusdem Autoris
,, argumentum est; quòd jus Ca-
,, nonicum sit usitatum, & à mul-
,, tis seculis ex longissimâ experi-
,, entiâ observatum: cujus etiam
,, robur contra leges Imperiales in-
,, valuit, diversis in Regnis, per
,, totum orbem Christianum. Ve-
rùm *Respondeo.* Jus Civile Cano-
nico esse longè antiquius, aliquot
seculis ante jus Canonicum, quod
Pontificium appello, (excipio e-
nim Canones quatuor Concilio-
rum) conditum, passim in orbe
Christiano receptum, etiam ibi,
ubi jus Canonicum exulat, quod
ex dictis à me superiùs fuit de-
monstratum, & ampliùs in se-
quentibus demonstrabitur. Dein,
falsum est, quod dicitur, *jus Pon-
tificium*

tificium contra Imperiales ſanctiones invaluiſſe. Licet enim id in illis terris acciderit, ubi Papales vigent errores: non tamen ubique in Imperii terris, aut in Chriſtiani orbis partibus, fortè extra Imperii circulos conſtitutis. Denique, invaluerint Pontificum decreta in quibuſdam terris Imperii adverſus Principum Reſcripta; attamen non tam id juris eſſe comperietur, quàm uſurpationis. Verùm hic diſputari oportet de jure, non de facto. Neque enim æquum eſſet, ſanctiſſimum illum Patrem, qui ſe verum Chriſti Vicarium profitetur, viâ *facti* (id eſt, armatâ manu, per violentiam) Imperatoris & Principum Juriſdictioni obverſari velle, quæ jure Divino & Gentium illis in omnes, non Papæ in illos, eſt conceſſa. Et tamen nihil certius, quàm Pontifices Romanos, ſuam potentiam adverſus ſecularem poteſtatem evehentes, per fas & nefas, per technas & dolos multiplices ea, quæ erant Imperii & Principum, ad ſeſe pertraxiſſe. Atque hinc

hinc totidem Scriptorum insignium extant querelæ, *Marsilii Patavini*, *Petri Ferrariensis*, *Hotomanni*, aliorumque; quòd Imperator, Reges, Principes, indigna multa passi sint, à dignissimo (uti ipse velit) Petri successore. Undè *Ferrariensis* alibi: *Nota, quomodò, & quot modis, isti Clerici, illaqueant Laicos, & suam, jurisdictionem ampliant. Sed heu miseros Imperatores & Principes seculares! qui hæc & alia sustinetis, & vos servos Ecclesiæ facitis, & mundum per eos infinitis modis usurpari videtis: nec de remedio cogitatis; quia prudentiæ & scientiæ non attenditis.* Et alibi: *Non convenit*, inquit, *Psalterium cum Citharà: nec dictum est Ecclesiæ à Christo, nec à B. Petro, quòd possidere debeant talia*: (puta, civitates & castra) *sed, quod est Cæsaris, reddatur Cæsari; &, quod est Dei, Deo.* Hactenus ille. Et, cùm de jure Divino, naturali, Civili nullum Canonibus Pontificiis adversus leges secularium robur sit tributum;

Ferrariens. Form. Resp. rei conventi. ad verbum: *tanquam publicè excommunicatum*, n. 10. Et ad verb. *Præscriptionis*, n. 24.

butum; fruſtrà ad facta recurritur, & ad conſuetudinem. Quæ ſi ubique obtineret, contra omnia recepta eſſet jura; adeoque foret irrationabilis & iniquiſſima.

„ *Tertiò* inſtat idem Autor; æ-
„ quitatem id poſtulare, ut, ubi a-
„ gitur de animarum periculo, de
„ conſcientiâ informandâ circa
„ humanos caſus, de Eccleſiæ pa-
„ ce & regimine, jus Canonicum
„ legibus præferatur, eaſque rece-
„ dentes emendet, revocet, abro-
„ get. Quam argumentationem Auctor *tribus* complectitur diſtinctis argumentis: quæ malui ad *unum* revocare; quia unâ reſponſione omnia commodè dilui poterunt. Verbo itaque *reſpondeo.* Gratis ea dici, non probari ab Autore; atque ideo eâdem gratiâ rejici, quâ adducuntur. Hoc enim quæſitum eſt; *anne in omnibus ſpectantibus animæ tranquillitatem regamur, aut regi debeamus*, jure Canonum? Nos id antea *negavimus*, & de facto apud multos, & de jure apud omnes. Quòd ſi Canones veros intel-

intelligat Auctor, id est sacros Canones, libros canonicos *Veteris* & *Novi Testamenti*; facillimè largior, eosdem ut infallibilem, fidei morumque normam legibus secularibus parere praejudicium: cùm potiùs obediendum sit Deo, quàm hominibus. Verùm, *Pontificum* Decreta, quae injusta sunt, *sacrorum Canonum* venire nomine, aut cum iisdem paris esse auctoritatis, id verò *pernego*.

„ *Quartò*, ita argumentari pergit: Non pollent Magistratus „ Politici ullâ potestate, de Ecclesiae personis disponendi, quam „ Deus solis spiritualibus personis „ concessit. Ergo non mirum, si „ etiam laicorum legibus hâc in „ parte Canones, si repugnent, „ praevaleant. Sed *Respondeo*. Tritum hoc est postulatum, & satis grande: nunquam tamen probatum, aut probandum; *quòd personae Ecclesiasticae, quos CLERICOS appellant Pontificii, seculari potestati sint exemptae*. Contrà, quàm statuit Apostolus: *OMNIS ANI-*

ANIMA, inquit, (πᾶσα ψυχὴ) *supremis potestatibus subjecta esto.* Ad quem locum *Chrysostomus* vult, ipsos *Apostolos*, nedùm cæteros, hôc nomine, *Omnis anima*, comprehendi. Et, cùm regula sit generalis; quia, qui dicit *omnem*, neminem excipit, ne quidem præcipientem; audiendi non sunt Pontificii, nisi exceptionem, à regulâ deviantem, sacræ Paginæ testimoniis confirmaverint.

Rom. 13. vers. 1. & 7.

Vid. Dan. de potest. Eccles. c. 53.

„ Denique *objicit* Autor prænominatus; quòd jura Civilia multis in casibus sint iniqua, quæque variis in rebus peccandi occasiones & fomenta præbeant; & per consequentiam eadem Canonibus Pontificum cedere oporteret. Sed *Respondeo.* Non, quæcunque in jure Civili tradita sunt, *aut* pro perfectis, fatente *Justiniano*, *aut* pro licitis, & juri Divino conformibus, fatentibus Reformatis, sunt recipienda. Verum etiam non omnia, quæ *Pontificum* Decretis sunt statuta, Verbo Dei congruunt: immò pleraque eidem è diametro

L. 2. §. 4. Cod. Vet. jur. Enucl. Ames. casibus conscien. l. 5. c. 1. n. 5.

metro repugnant. Quod magis est, ſacræ Scripturæ auctoritatem eo ipſo evertunt, quòd parem, ſi non majorem, obligandi vim decretis humanis tribuant. Præterquam, quod ſi quæpiam juris Civilis dogmata eſſent emendanda; non per Canones Pontificum hoc fieri deberet, qui etiam ſunt fallibiles: ſed per rectam Rationem, per præcepta Divina, ſacris Scripturis contenta.

VIII. Atque hæc illa ſunt, quæ eum in finem adduxi, ut conſtaret, *juris Canonici* auctoritatem nullam eſſe debere: & apud *Reformatos* Canones, nec legis auctoritatem habere, nec juri Civili præferendos eſſe. Verùm, cùm in difficultate enodandâ, remotâ falsâ ſententiâ, ſuperſit ut demonſtretur, *quæ vera ſit?* (cùm, ſi jus Pontificium apud noſtros juris non habeat auctoritatem; aliud quoppiam jus, aut ſcriptum, aut non-ſcriptum conſtitutionis vigorem habere oporteat) videndum erit, quale *jus communiter in Foro noſtro ſit receptum?*

Læt. in introit. Phil. 2. Hiſp. Reg. art. 57. & ibi Vivien. in comm.

ptum? Et quidem pro certo id mihi assumo, in bene constitutâ Republicâ aliquid vim legis obtinere, quod in judicando sequatur Judex. Ne, si fortè decisio quæstionis Judici arbitrio committatur, uti olim, gratiæ aut odio locus sit futurus: quæ res esset periculi plena. Hinc, cùm probatum sit, jus *Canonicum* in Foro nostro legis auctoritatem non habere; designandum erit, *quale jus servandum sit*?

L 9. D. just. & jur. L. 1. §. 1. 3. 4. D. Origin. jur.

Respondeo. Cùm Belgicæ Provinciæ, sub quibus etiam *septem unitæ* continentur, pro majore parte sint consuetudinariæ; dicendum imprimis, mores seu consuetudines, ab Ordinibus approbatas, à Principibus confirmatas, statuta municipalia, Ordinum nostrorum edicta spectari: deindè *Jus Civile* tanquam jus æquissimum.

Radel. decis. cur. Prov. Ultraj. 93. n. 3. J. Lips. Monit. c. 2. lib. 2.

Per *Jus CIVILE* intelligo *jus Cæsareum*, aliter appellatum jus *Romanum*, *Justinianæum*; quòd auspiciis Imperatoris *Justiniani* per Juris Antecessores collectum est. Constitutionibus Ordi-

Tot. Proœm. Instit. Tot. tit. Cod. de Vet. jur. Enucl.

num nostrorum quandoque appellatum *jus seculare scriptum*. Et, quemadmodum κατ' ἐξοχὴν secundum excellentiam sine adjectione dicitur *jus Civile*; cùm non tantùm sit *civile Romanorum*, sed & *Atheniensium*: ita etiam absolutè vocatur *jus scriptum*; licet etjam Ordinum constitutiones, urbium statuta, sint species juris scripti. Etiam appellari solet *jus commune*; sic ut, in casibus *statutis* non expressis, recurrendum esse dicatur ad *jus commune*: intellige *Romanorum*. Idque, quia communiter est receptum: Non tamen ideo negem, quandoque per *jus commune* designari jus *Provinciale*; uti vult *Coren*. Abusivè tamen; cùm & jus Romanum vix *commune* fuerit appellatum, in jure Romano dictum *Proprium*; ad oppositionem *Gentium* juris, quod demum *jus commune* appellatum est. Hoc igitur jus *civile*, quod post annorum 500 desuetudinem revocatum est in usum ab Imperatore *Lothario* Saxone, idque circa

§. 2. Instit. jur. nat. Gent. civil. Amesf. cas. l. 5. c. 1. n. 21. Constit. Ordin. Ultraj. an. 1585. 17. Maji, super matrim. art. 22.

Coren. observat. 30 p. mihi 233. & seq. §. 1. 2. Instit. jur. nat. Gent. civil. L. 6. D. just. jur. L. 9. D. eod.

circa ann. Christi 1050. continetur- que in libb. 4. *Instit.* 50. *Pandecta- rum*, *Codicis* 12. atque *Novellis* CLXVIII.: post Ordinum de- creta & locorum statuta in Foro, in Judiciis, apud nostros *legum* obti- net auctoritatem. *Præter jus Ro- manum*, inquit *Lipsius*, *statuta & decreta*, *oppidatim*, *pagatim*, *po- pulatim habemus*. Tu corrigas, & ne dicas *præter*, sed *ante*, jus ci- vile statutis esse locum tam muni- cipiorum, quàm Provinciarum: Pòst demùm ad jus civile Roma- norum recurri solere.

Lipf. Monit. Polit. lib. 2. c. 10. Rittershus. diff. jur civ. can. in init. Forster. lib. 3. hi- stor. jur. civil. c. 5. 6.

Quòd autem in Provinciis Bel- gicis *edicta Principum*, *regionum mores* præcipuè & imprimis, spe- ctentur, testimoniis Scriptorum classicorum manifestum fiet. Præ- mittam auctoritatem Anonymi cujusdam, qui in relatione de sta- tu Germaniæ inferioris ita scribe- bat: *In omnibus Curiis, sive Ma- gistratibus, jus obtinet commune, nisi municipale, aut privilegia, aut edicta Principum, ei adversentur.* Cui succenturiatur *Zypæus*: *Mo-*

Caspar. Ens in Thesaur. Polit.

Zyp. jur. can. novi Anal. E- narr p. mihi 17. Burgund. in Proleg. ad con- suet. Flandr. Christin. ad cons. Mechl. in Epilog. n. 16. 19. 20. 30. & volum. 1. decis. 343. Zyp. lib. 1. jur. Pont. A- nal. Enar. p. 17. Zoes. D. de Te- stam. mil. in fin. & D. de pœ- nis. n. 13. & de leg. n. 40. Merula in Praxi Ci- vil. lib. 1. tit. 5. cap. 1. in fin.

res, inquit, *in Provinciis Belgicis primò jus sunt; deindè Principum edicta: ac, iis deficientibus, jus scriptum toto orbe æquissimum.* Et ille cujus auctoritatem nullus non magni fecerit, (*Burgundum* designo) eodem sensu antea scripserat: *Cæterùm*, ait ille, *de quibus causis municipalibus legibus non utimur, id custodire solemus, quod Romano jure est introductum.* Auctoritatibus si quispiam standum esse, existimet; plures adhuc superaddi poterunt. *Belgii nostri ditiones*, inquit *Christinæus* cum aliis, *consuetudinarias pro majore parte esse; sic quòd mores primo loco earundem jus sint*, *testatur Jacobus Marchant de Flandria*, *in descriptione ejusdem lib. 1. tit. de legibus. Deindè Principum edicta; ac, illis deficientibus, jus scriptum, quod toti orbi æquissimum plerique censuerunt.* Ex nostris in eâdem fuit sententiâ *Merula*. Qui, quòd nostras Provincias esse *consuetudinarias*, & pro diversitate locorum, tot diversas esse consuetudines, statu-

ſtatuta diverſa, multaque ex juris illâ varietate oriri incommoda; ex-
„iſtimabat, conſultius fore, ſi Or-
„dines duos aut tres judicii abſo-
„lutiſſimi viros delegarent, qui
„omnes harum regionum con-
„ſuetudines, ſummâ adhibitâ fi-
„de & diligentiâ in Scripta redi-
„gerent, ad concordiam & unio-
„nem referrent, ſupremi Magi-
„ſtratûs auctoritate confirman-
„das ac publicandas. Adde virum, dum viveret, eruditiſſimum *Lambertum Goris*, qui poſt loci conſuetudinem, atque parem rationem, juri Cæſareo facit locum. *Succedat*, inquit, *jus civile Romanorum, ſive Cæſareum, comite jure Canonico, ſive Pontificio.* In quâ tamen ſententiâ nimium tribuit Canonibus, meo non tantùm, ſed eorum, quos antea allegavi, judicio: licet in eo non veniat reprehendendus; quòd juri Pontificio Civile præponat, uti meritò præferendum erat. Et certè eo ipſo, quòd Autoritatibus allegatis probetur, primitus ſpectari conſtitu-

L. Goris, tract. 4. Adverſ. §. 1.

Author Batav. Arcad. p. mihi 598. in med.

tiones, mores & statuta locorum, deindè leges civiles; sequimur quammaximè jus Cæsareum: quo cautum est, *ut, quod moribus & consuetudine est introductum, custodiatur; &, si quà in re hoc deficeret, tunc quod proximum & consequens ei est; si nec id quidem appareat, tunc jus, quo urbs Roma utitur, servari oporteat.* Quo etiam nomine jure Civili monetur Præses, ut eundem morem in judicando servaret: *Præses Provinciæ probatis his, quæ in oppido* (respicit jura municipalia) *frequenter in eodem controversiarum genere servata sunt, causâ cognitâ statuet. Nam & consuetudo præcedens & ratio, quæ consuetudinem suasit, custodienda est. Lege igitur & jure aliquid dicitur fieri, quod secundùm usurpatam consuetudinem fit: cùm lex civilis jubeat consuetudinem servari.*

L. 32. D. leg. L. 8. Cod. locat. L. 1. Cod. quæ sit longa consuet. Harmenop. lib. 1. tit. 1. p. mihi 17. Johan. Faber. ad tit. Instit. jur. nat. Gent. ad verb. *Ex non scripto.* n. 28. Costal. Adverf. ad l. 32. D. leg.

Postquam autem Constitutiones, consuetudines & statuta defecerunt; jam ad *jus Romanum* recurritur, uti dictum est. Quod jus passim

passim per universum ferè orbem Christianum, ut receptum, ita quammaximè in Provinciis Belgicis; in quarum etiam Dicasteriis *legis* tenet auctoritatem. Posteriorem partem antequam probem, breviter in gratiam Juris *Justinianæi* præmittam, *quòd illud apud plerosque Christianos populos sit receptum*; ne jam dicam, quod refert *Busius*, & ex eodem *Christinæus*, *Turcas* etiam hodierno tempore uti codice *Justinianæo* Græco. Ita in *Hispaniâ* Jus Civile Romanorum (licet post Canonicum, cum Papæ subjaceant) magnam habet auctoritatem. *Nostrâ hâc ætate*, inquit *Thuldænus*, *è legibus & constitutionibus regni sui demonstrat Ludovic. à Pegeur. Cathaloniæ decis. 1. num. 7. in fine, deficientibus juribus Patriæ, ac tandem deficiente jure Canonico, apud eos judicandum esse secundùm jus civile Romanorum, & sic secundùm leges civiles.* Quod tamen ita accipit *Gregorius Tholosanus*, *non quasi Hispania superiorem agno-*

Busius ad l. 6. D. just. & jur. n. 2; Christin. loc. ante cit.

Nicolaus Thuldæn. in Præf. notat. ad Damhoud. prax. civil.

Gregor. Tholos. de Republ. l. 6. c. 13. n. 26.

scat Imperatorem, aut ejus leges: verùm eas recipiat, *quatenus ratio earum recipitur.* Clariùs tamen *Covarruvias*, JCtus Hispanus. *Cæterùm*, inquit, *quæ circa Pauli Castrensis sententiam adduximus, Jure Cæsareo, quod omnibus commune est, locum obtinent.* Amplius. Etiam in *Galliâ* jus Romanum obtinet; quamvis non ita quidem, atque apud nos. Ac, licet quondam *Honorius III.* legum Civilium & Imperatorum interpretationem in *Franciâ* suâ constitutione interdixerit, (quod tamen sano sensu accipi vult *Rebuffus*) & etiam *Molinæus* contendat, jus Romanum non esse jus commune Francorum; quia non sunt subditi Imperio Romano: verius tamen est, Gallos quondam fuisse sub Imperio, & adhuc dum jura Romanorum non ejurâsse; uti multis id confirmat *Thuldænus*. Et, quod firmiter probat hanc sententiam, id apertè fatetur Regi Galliarum subjectus, dum viveret, *Imbertus*. Qui, nisi id verum fuisset,

Covarr. var. ref. l. 3. c. 12. p. mihi 883.

Tholos. de Republ. l. 18. c. 6. n. 7.

Molinæus ad cons. Paris. tit. 1. in Princ.

Thuldæn. loc. cit. Vid. Prolegomena Cod. legum Antiquarũ. Imbert. Enchir. jur. Gall. in verb. *Gallorum*. p. mihi ult. Edit. 190. 191.

fuisset, in sui regis præjudicium nihil tale scripsisset. Ne jam adducere cogar testimonium *Baronis*, qui exsertis verbis testatur, *Jus à Justiniano compositum Galliam probare, si quando proprium non habet.* Nisi fortè *Baronis* locum commodâ interpretatione, aliundè ex ejusdem Scriptis petitâ, quispiam temperare velit. Sic enim alibi idem Autor. *Illud quidem ex historiâ defendi potest, Francos legibus Romanis non teneri: ultrò tamen eo jure, tanquam bono & æquo, utuntur, si quando proprium non habent; (nimirùm Regias leges, vel mores regionum) atque ob id jus Romanum commune appellant.*

Baro ad D. πρωτα lib. 4. tit. de min. 25. Ann.

Baro ad Instit. inic. de Patr. Potest.

Sed hanc litem jam meam non faciam; cùm tantùm in transitu designare voluerim, jus Civile ferè apud omnes Christianos esse receptum. Et ideò addidi *ferè*; cùm certò constet, apud *Anglos*, licet & illi quondam Romanos victores agnoverint, illud jus (nisi in negotiis maritimis inter exteros & Anglos)

Ames. cas. consc. lib. 5. cap. 1. n. 21.

 glos)

glos) nunquam fuisse receptum; sic ut illi *nullam rationem juris Romani habeant*. Hoc ipsum ex ser- tè ante aliquot secula confirmaverat *Henricus de Bracton*. *Cùm*, inquit, *ferè in omnibus regionibus utantur legibus & jure scripto, sola Anglia usa est in suis finibus jure non-scripto & consuetudine*. Undè colligo, non sine cautelâ accipiendum id esse, quod habet *Forsterus*: *quòd puta jure Civili, tanquam amussi quâdam, quæ æquitati & honestati publicæ accommoda est, omnes regiones Europæ nunc utantur*.

Henricus de Bracton de leg. & consuet. Angl. l. 1. c. 1.

Forster. Histor. jur. lib 3 cap. 6. n. 4.

Sed, quod maximè quæstionis à me in initio propositæ, decisionem spectat, id mihi probandum superest; puta *Jus CIVILE CÆSAREUM in ditionibus Belgicarum Provinciarum, & quidem in Provinciis, quas FOEDERATAS appellant, vim LEGIS obtinere*.

Quod ne fortè postmodum in iniquum trahatur sensum, præmittam, me nolle omnibus & singulis,

gulis, quæ corpore *Juris Civilis* continentur, auctoritatem legis in Dicasteriis nostrarum Provinciarum accommodari: sed *in genere* me jus civile admittere, iis exceptis, quæ *vel* contrariâ consuetudine, licet non absurda, sunt improbata; *vel* quondam potius ratione subtili, quàm communi usu introducta; *vel* denique divino juri, & Politiæ nostræ adversa: qualia multa in Jure Civili occurrere, non passû diffiteri. *Nam quod nostri Principes* (sunt *Gudelini* verba) *in quibus casibus propriæ leges vel consuetudines deficiunt, volunt nos Romanum jus sequi; sic accipio, ut id locum habeat in eo Jure Romano, quod generali & notoriâ consuetudine contraria abrogatum non est.* Et certè, *si qua sunt in ista civili disciplina, quæ gentium omnium moribus, & quasi publico silentio sunt explosa; si qua subtilitate magis, quàm æquitate quadam perpetua commendantur: si qua deinceps potiùs propter rationem disputandi, quàm pro commu-*

Anton. Matthæus de Auct. l. 1. c. 19. p. 244.

Gudelin. part. com. post. ad tit. Instit. & D. de Adopt.

D. Cypr. Regn. ab Oosterg. tract. de Injust. leg. Rom.

Costal. in Parerg. advers. p. 12.13.

ni utilitate inventa scriptaque sunt; ea nolim in foro Reformatorum legis auctoritatem obtinere.

Et, ne cupidus Lector ignarus sit capitum, atque articulorum nonnullorum, qui in Provinciis fœderatis improbandi mihi videntur; eos ante quæstionis decisionem in genere paucissimis enumerabo.

L. 9. D. ad l. Rhodiam de jactu.
L. 1. Cod. sacros. Trinit.

Et quidem primitus in Foro nostro omnes improbandæ leges civiles, quæ regimini Reipublicæ, nostroque statui ex adverso oppositæ: quales inter alias, jam non enumerandas sunt istæ, quæ *Imperatori* in omnes populos (quo sensu id accipiatur, explicant Doctores) Imperium tribuunt: eumque *mundi dominum* appellant.

Deindè perplurima rejicienda, quæ *Ecclesiarum* spectant curam atque regimen. Cùm enim in quibusdam *Justinianus* Imperator, ut & anteriores Principes, favissent nonnullis superstitionibus; quæcunque juris loca eas redolent, tanquam à nostrâ alienas Ecclesiâ, meritò

meritò erunt rejicienda. Cùmque nos ex canonibus Prophetarum & Apostolorum, qui nobis sunt infallibiles, quicquid decisioni casuum circa Ecclesiastica negotia incidentium inservit, abundè hauriamus; frustrà recurreremus ad illa rescripta, quæ circa causas spirituales in multis deviant.

Ita & illæ leges improbandæ, quæ *Pontificis* potestatem elevant, eique reverentiam supra Pastorum & Ecclesiæ Episcoporum conditionem tribuunt: ut, *quòd honorem reddat* Justinianus *Apostolicæ sedi*, & *sanctitati*; id est, *Johanni sanctissimo Archiepiscopo*; quem etiam ibidem appellat *caput omnium sanctarum Ecclesiarum*. *Quòd summi Pontificatûs apex sit penes Romanam Ecclesiam*. *Quòd per Petrum catholica fides Romanis sit tradita*; & quæ sunt hujus farinæ alia minùs limata.

L. 9. Cod. Summ. Trin. Novell. 9. L. 1. Cod. summ. Trinit. Tot. tit. Cod. de his, qui ad Eccles. conf. præsertim l. 3.

Improbanda insuper omnia illa, quæ spectant jura *asylorum*, quodque ad Ecclesias, tanquam

ad receptacula latronum confugiendum sit.

Authent. Episcopi. Cod. E-pisc. Cle-ric. L. 41. Cod. eod. Novell. 115. §. *Nullus Episc.*

Etiam, quæ agunt de *cælibatu Episcoporum*, eorumque qui in majoribus ordinibus sunt constituti. Et, quamvis Jurisconsulti Protestantes in Germaniâ, *Schurfius, Vigelius, Lagus, Kling*, aliique ad talia juris loca respondere fuerint conati: existumem tamen illos nihil adversus Pontificios hâc in parte proficere potuisse. Undè malim fateri, nos in talibus non alligatos esse juris Civilis auctoritati.

Novell. 123. c. 33. & seq.

Etiam ea rejicienda, quæ de *vitâ monasticâ* & *monasteriis* in jure Civili, non sine solitariæ vitæ commendatione & laude, dicuntur.

Novell. 131. c. 1. l. 5. 6. Cod. summ. Trinit.

Quod amplius est, rejiciendæ & illæ constitutiones, quibus *Conciliis* atque *traditionibus* Patrum nimia, imo par cum Sacræ Scripturæ canonibus, tribuitur auctoritas.

L. 1. Cod. Si advers. vendit. Novell. 8. tit. 3.

Insuper improbandi illi *ritus* superstitiosi, quos in *Juramentis*, tactis Euangeliis, (quod est *corporaliter*

raliter jurare) adhibere consueverunt. Etiam quos in cultu religioso observant: ut, quæ spectant *crucem*, *signum crucis*, *reliquias*, &c. Etiam quales circa *funera* & *sepulturas* fieri oportebat.

Præterea reprobanda ea omnia, quæ prodidit Imperator de *sanctorum pro nobis intercessionibus*: & quidem nominatim de intercessione virginis *Mariæ*. Quod dogma in totum antichristianum est.

Porrò, quæ de *Festis* refert diebus, in totum rejicimus, utpote in Novo Testamento adventu *Christi* in universum sublatis.

Denique non illa recipienda, ut *Magiæ indirectæ* speciem præ se ferentia, quæ circa *Incantationes* in jure Civili traduntur: aut quòd *incantatio contra ventos & nubes censeatur* esse permissa.

Neque tamen ex jam allegatis & notatis quispiam inferat, *jus Civile apud Reformatos vim legis non habere*: cùm potiùs exceptionibus præmissis, colligendum sit,

Tot. tit. Cod. Ne signum Salvator. Novell. 123. c. 33. Novell. 5. c. 1. L. decernimus 26. Cod. Episc: Cleric. Novell. 59. L. 1. Cod. Off. Præf. Præt. Afric. L. nemo deinceps. Cod. Episc. Aud. L. 2. Cod. Fer. L. Quadraginta Cod. eod. L. eorum. Cod. Malef. & Math.

regulam firmam manere in casibus non exceptis. Neque enim, qui dicit, in Provinciis Belgicis locum esse juri Romano, infert, nos quoad omnia cum eodem convenire. Verùm id cum aliquà cautelâ accipiendum esse, satis innuit, dum alibi articulos & causas nonnullas excipit. Ita, cùm *Burgundus* „dixisset, solere Provincias Belgicas, cessantibus statutis, id observare, quod jure Romano est „introductum: alibi tamen infert, *manifestum esse, quàm nobis* „*cum jure civili sit concors discordia.*

Burgund. in Proleg. ad consuet. Flandr. Idem tract. 13. n. 33. p. 259.

Sed ut redeam, undè discesseram, supererat ut manifestum facerem, *jus Cæsareum* in Ditionibus Belgarum, præsertim in *Fæderatis* Provinciis, *legis* auctoritatem obtinere. Id agam partim *rationibus*, partim Auctorum *testimoniis*; &, quod intendo, sic effectum dabo.

Prima mihi *ratio* hæc erit. Cùm illi ipsi, qui juris Civilis constitutiones carpunt, atque in multis

tis jus Justinianæum improbant, idque Canonibus esse postponendum arbitrantur, adeoque nolint esse in usu, (bene, an malè, jam non disputo) adhuc fateri cogantur, id esse communiter receptum, & passim obtinere; quis credat, illos argumentum formâsse non verum, quod tamen quàm maximum sententiæ ipsorum adferret præjudicium? Cùm, quod receptum est, justum esse censeatur, donec probetur contrarium. Fatetur hoc *Lipsius*, cui displicet jus *Romanum*, qui ita de illo scribit: *Receptæ sunt* leges Romanæ: *& quo fructu? Certè illo litium, nemo negaverit; quæ ex eo nimiùm quantum succreverunt.* Et pòst; *Ipsum Justinianæum jus vide: hic deficit, & multa ex similitudine, aut obscuris ex eo argumentis, judicantur.* Ad eundem effectum tendit, quod de *Jurisconsultis Protestantibus* scribit *Paulus Windeck*: *Ad hos,* inquit, *de Potestate Pontificia Canones respondent Jureconsulti sectariorum, generatim iis se*

DD. ad l. Barbarius D. Offic. Prætor.

Lipf. Monit. & Exempl. Polit. c. 10. lib. 2.

Johan. Paul. Windeck Theolog. Jureconf. loc. 7. circ. fin.

non

non teneri, & hujus immensi Imperii somnia in jure Civili non reperiri; cujus solius auctoritati, & non Canonibus, sint obstricti. Undè, fatentibus Adversariis, leges civiles apud nostros auctoritatem juris habere pro certo recipitur.

Argum. §. Responsa. Instit. jur. nat. Gent. Init. Instit. Offic. jud. Novell. 82. §. pen.

Altera, & quidem præcipua mihi ratio est. Cùm id ipsum dicatur vim legis obtinere, ad quod Judicem in sententiâ ferendâ collimare oportet: atque apud nos teneantur Judices, cessantibus statutis & Principum constitutionibus, *jus* sequi *Civile*: in tantum etiam, ut in Civiles leges jurare teneantur; evidens est, illud apud nos vim *legis* obtinere.

Quod dico, Auctorum *testimoniis* confirmatum ibo, qui statuunt, moneri Judices, ut in casibus, moribus, statutis, Ordinum constitutionibus non decisis, recurrant ad jus *Civile Romanorum*. Saecken voorvallende (sunt verba *Grotii*) die souden schijnen by 't gene voorsept is, niet genoegh geslist te zijn, souden geschickt moeten wer-

Grot. Introd. jur. Holland. part. 2. c. 28. p. mihi 105;

werden/niet naer aesdoms/ ofte schependoms-recht / nochte naer Lant-recht van den jare vijftien hondert tachtentich : maer de beschreven Roomsche rechten / ghelijck sulcks by de Staten duydelijck is gewilt; respicit Ordinum *Hollandiæ* constitutionem, de' *An.* 1599. paulò pòst à me notatam. Quod etiam expressit Imperator *Carolus* V. in confirmatione statutorum Urbis *Ultraj.*, hisce verbis: Ordonneren / datmen in alle saken en stucken / niet begrepen ende verklaert in dese voorschreven Ordinantie / sal procederen / ende hem reguleren / Conformeren naer dispositie van't geschreven recht. Hoc ipsum secuti Ordines ejusdem Provinciæ, qui in constitutione super *Matrimonio* voluerunt, ut in casibus non expressis id agerent, soo sy na die Goddelijcke en Keyserlijcke rechten sullen bevinden te behooren. Et pòst; Sullen daar over gestraft worden Conformelijck den Wereltlijcken beschreven rechten. Et dein;

Anton. Matth. tract. de Auction. l. 1. c. 18. p. 216. Stat. Urbis Ultraj. rubric. ult. in conclus. Auth. Bat. Arcad. p. 598. in med. Constit. Ordin. Ultraj. super Matrim. An. 1585. 17. Maji. Artic. 22. 24. 29. Art. 14. constit. Ordin. Holl. An. 1599. Merul. Prax. civ. lib. 4. c. 1. in jur. form.

dein: sullen hen reguleren / soo in peyne/ als andersins / naer beschreven rechten. Et aliâ constitutione Ordinum Provinciæ Trajectinæ. Verklarende voor nul/ ende van onweerden alle 't gene ter contrarie gestipuleert is/ ofte gedaen sal werden; al 't selve casserende ende annullerende midts desen / niet tegenstaende eenige oock beschreven ofte andere rechten / Ordinantien/ Placcaten / ofte Costuymen ter contrarie/ de selve derogerende mits desen. Ubi cùm juri Civili derogetur hâc in parte, & derogatio legis sit ejusdem vis obligatoriæ privatio: hæcque præsupponat habitum; sequitur etiam, in cæteris non derogatis juri civili esse locum. Et instructione Curiæ Provincialis ita statuunt: Ordonneren [redacted] datmen in allen anderen saecken / den stijl van procederen betreffende ende in desen niet begrepen / hen sal reguleren naer beschreven rechten. Idem etiam servatur in ditione *Vianensi*, nostræ vicinâ

Constit. Ordin. de reditibus atque pensionibus, &c. de Ann. 1598. Jan. 19.

Instruct. cur Prov. Ultraj. in fin.

viciná Provinciæ; cujus statutorum verba sic sonant: Ordonnerende, dat men in alle andere saken in desen niet begrepen, hen sal reguleren naer voorgaende onse particuliere placcaten; ende die deficierende, naer beschreven rechten. Cujus ordinationis Municipalis eò lubentiùs feci mentionem; quòd quoad maximam sui partem ex ordinatione, seu statutis, urbis nostræ Ultrajectinæ sit desumpta; quòdque in illius ditionis Camerâ insignes quotidiè Juris quæstiones obveniant sententiâ Cameræ definiendæ. Sic ut non erubuerit vir amplissimus *Christianus Rodenburch*, Curiæ Provincialis Trajectinæ Senator meritissimus, laudatam alibi à se sententiam, illius Cameræ judicato, si non munire, saltem exornare. Sic itidem *Hollandiæ* Ordines, postquàm jus novum condidissent: Eyndelick alle andere successien, daer van hier boven niet en is gedisponeert, sullen gereguleert worden na de wereldtlic-ke

Statuta civitatis & agri circumjacent. Vianens. in fin.

Christ. Rodenb. tract. de jur. conj. c.4. tit. 2. p. 274.

ke beschreven rechten.

Verùm *scrupulum* aliquem injiciunt ea, quæ tradidit *Merula* de auctoritate Constitutionum nostrorum Ordinum: Alle 't gene de hooge Overheydt, etc. gebiedende is, heeft geen minder kracht ende auctoriteyt, als de vermaerde wetten ende ordinantien, eertijdts by den Romeynen geëmaneerd, ende in geschrifte allen natien mede gedeelt. An sensus verborum istorum esse videbitur, jus Civile Romanorum parem cum Ordinum nostrorum constitutionibus auctoritatem sortiri; adeoque simul cum Edictis nostrorum Principum admitti jus Civile: non autem demùm obtinere Edictis cessantibus? Ast hæc expositio è diametro nostræ sententiæ, quam de Juris Civilis auctoritate deprompsimus, adversaretur. Hic itaque mihi videtur esse verborum istorum *sensus*. *Vel* quòd tantum auctoritatis apud nos habeant Ordinum nostrorum Edicta, quantum apud Romanos habue-

Merul. prax. civil. lib. 1. cap. 1. tit. 4. n. 6. in fin.

habuerunt jura à se lata. Id est, & illa apud nos, & hæc apud Romanos, vim & robur legum obtinuisse, *Vel*, quòd apud nos Ordinum nostrorum Edicta juri Civili Romanorum sint præponenda; adeoque hoc jus civile postponendum, utpote demùm locum habiturum edictis Ordinum cessantibus, aut deficientibus. Licet enim phrasis illa Belgica, **geen minder** / nonnunquàm designet æqualitatem: subindè tamen infert exuberantiam & præeminentiam quandam; sicut, quemadmodùm apud Latinos, *non esse altero minorem*, signat etiam, quem esse alteri præferendum: ita vocabula, **geen minder** / notant plus auctoritatis & roboris esse apud nos in Ordinum Edictis, quàm est in legibus à Romanis latis. Atque ita explicata verba *Merulæ*, nostram sententiam non evertent, sed potiùs confirmabunt.

Tertia mihi ratio etiam hæc esse videtur. Quòd *Juris Civilis* professio in Scholis sit vetustissima,

ma, ubique recepta: quod frustrà, & maximo cum Studiosorum detrimento, fieret, nisi jus Justinianæum in Foro esset receptum, ibidemque legis auctoritatem haberet. Aliter enim id absurdum sequeretur: Juris Studiosos in Scholis didicisse, quòd, cùm ad Forum se transtulissent, dediscere eos oporteret; adeoque sine ullo commodo laborem & curam in jure Cæsareo addiscendo insumpsisse: atque juris Antistites id anxiè inculcâsse, quod juris rationem apud nos non obtineret. Aliter sensit *Costalius*, qui tradidit, se ad eos conversurum orationem, qui quondam *Jus Civile in clamorem & castra sint perducturi.* Igitur non, uti nonnulli volunt, oblivioni tanquam in Foro, inutilia tradenda, quæ quondàm in Scholis addidicimus. Quos etiam notat *Costalius, qui cùm pecuniam ultra modum facere volunt, tam multis negotiis se obruunt, ut illis ad præclara se studia referendi nullum otium relinquatur. Et*

Beust. de jurejur. in Præf. Oldendorp. in class. epist. Dedic. Thuld. præf. In Damhoud. p. 2.

Costalius in Paterg. advers. p. 6. & p. 32.

Costal. in Parerg. Adv. p. 32.

quod

quod tempus eos ad Jus Civile majores efficere debuisset, hoc in eis potiùs inscitiam & tarditatem pariat. Displicet igitur *Besoldi* sententia, qui non aliâ de causâ existimat *jus Romanum* doceri, quàm quòd leges quascunque rectè interpretandi, ritèque applicandi modum doceat. Quinimò & ideò doceri jus Romanum notum est, quòd in casu *Statuti* obscuri ad jus Civile recurratur; adeoque Statuta sic explicentur ex communi sententiâ, ut quàmminimùm jus Civile lædant, eiq; adversentur. Quod certum est argumentum, jus Civile post Statuta locum habere, nec ab eo sine gravi causâ Judicem in judicando recedere oportere.

Besold. Synops. Polit. lib. 2. c. 4. §. 11.

Vide meas, quas de *Statutis* scripsi. dispp.

Quarta, & ultima, ratio, quæ pro jure *Civili* militat, hæc est. Habet jus Civile legis auctoritatem apud nos; *&*, quia ut æquum in Provinciis nostris receptum est; *&*, quia censemur fuisse (sive de facto, sive de jure, jam non examino) intra Imperii circulos. *Pri-*

orem partem confirmat *Grotius*: Soo wanneer van eenighe saken geen beschreven Land-rechten/ Handvesten / Keuren ofte gewoonten / en werden bevonden; soo zijn de rechter van outs by eede vermaent geweest daer in te volgen de beste reden / naer hare wetenheyt/ende bescheydentheyt. Doch / alsoo die Roomsche wetten / insonderheyt sulcx / als die ten tijde des Keysers Justiniaen vergadert zijn geweest / by verstandige luyden bevonden werden / wijsheyts ende billickheyts vol te zijn / soo zijn de selve eerst als voorbeelden van wijsheyt ende billijckheyt/ ende met der tijdt door gewoonte als wetten aengenomen. De Provinciâ *Frisicâ* multis id cònfirmat & probat *Sanden* in suis Observationibus. *Apud Frisios*, inquit, *perpetuum ac solemne est* (*ut* Thomas Herbajus *inquit*, libr. singul. rer. quot. c. 13. §. 6.) *ut jure Civili utantur*, *nisi qua de re quid aliter cautum*, *aut usu receptum est*. Et alibi: *In nostrâ*

Grot. introd. Jurisprud. Holl. libr. 1, c. 2.

Autor. Batav. Arcad. p. 756. 758. 875.

Sand. decis. Fris. l. 2. tit. 2. def. 1.

Idem defin. 7.

strâ Frisiâ strictissimè jus Romanum observatur, in quibus speciali consuetudine ei non est derogatum. Et alibi: *Frisia jure scripto utitur, in omnibus, de quibus nihil speciatim Ordinum placitis sancitum, vel longo usu & consuetudine aliter observatum reperitur.* Idem de *Hollandiâ*, *Ultrajectinâ* Provinciâ, aliisque affirmandum esse, *testimoniis* anteà allegatis, (quibus dicebatur, ad jus *Civile* esse recurrendum, *deficientibus statutis & moribus*) satis fuit confirmatum. Atque ita, licet Belgarum Provinciæ præcisè juri Romanorum non essent adstrictæ; tamen vim legis obtineret; (uti de regno *Galliæ* affirmat *Imbertus*) quia à longo tempore jus tale adsciverunt. Quo argumento, utpotè certissimo, passim utitur *Gentilis*: probaturus enim, leges *Codicis* è Græco in Latinum versas jus esse; hoc profert medium, quia easdem *usus suscepit, & approbavit longus.* Quod etjam medium quoad sensum allegat,

Idem def. 1. tit. 7. libr. 2.

Imbert. Enchir. jur. Gall. p. mihi 201. post. edit.

Vid. eandem rationem leg. Wisighor. lib. 2. tit. 1. 19. Capitul. Caroli Magni, libr. 6. tit. 269.

Alb. Gentilis, disp. libr. jur. civil. c. 5. in fin.

gat, illaturus *Feudorum* libros jus facere: quia *illi libri, qui pro Authenticis observati, allegati, per tanti temporis spatium, cujus initii memoria non extat in contrarium,* jus faciunt.

Idem cap. ult. libr. disp. jur. civil. p. mihi 71.

Verùm, quod plus est, etiam apud nos locum habet jus Civile; quia, si non ad Imperium spectant, saltem spectârunt nostræ Provinciæ: idque erat *alterum* membrum, quod probandum supererat. Hoc autem valere argumentum, ex eo colligitur; quòd, cùm *Imbertus* probare vellet, Regem *Franciæ* civilibus legibus non teneri, id probet hâc ratione, *quòd non subsit Imperio.* Itaque è contrario benè colligitur, eos, qui pertinent ad Imperium, aut anteà pertinuerunt, etiam legibus civilibus teneri. Quod de *Brabantinis* apertè fatetur *Thuldænus*: *Brabantos etiamnum antiquis Romanorum legibus, jure civili, communi, sive scripto uti, ac ex amussi regi debere; non ob legum æquitatem, aut quoad earum rationem solummodo:*

Arg. l. 26. §. 2. D. Pact. Dotal.

Thuldæn. Præfat. ad Damhoud. Prax. civil. not.

modò: sed, *quia* nondùm ab Imperio cenfentur feparati. Et quod fpectat Provinciam *Ultrajectinam*, eandem fuiffe Imperii participem, iifdem legibus ufam, innuere videtur *Radelantius*: qui, cùm fententiam Curiæ fundatam vellet fuper concordatis Germanicæ nationis, haut obfcurè ad Germanicam nationem Provincias noftras refert. Et, licet Belgicæ Provinciæ jam fint liberrimæ, in quantum tanquam Feuda (differfum de Trajectinâ ditione, aliifque alibi vide) dominium fuperius non agnofcunt, & femet Imperii fubjectioni exemerunt: non tamen penitùs, quo tempore propior unio Trajectina conftitueretur, divortium fecerant.

Radel. decif. cur. Ultraj. 48. n. 7.

Thuldæn. loc. cit. D. Chrift. Rodenb. Ultraj. cur. Senat. Tract. de jur. conj. in init. p. 6.

Quod ne videar in Belgarum dixiffe præjudicium; adeundus erit *Carpzovius*, qui Provincias Belgicas omnes, quas *Carolus V.* Belgarum Princeps habuit, circulo Burgundico comprehenfas, ad Imperium tunc pertinuiffe, prolixè fatis ex *Imper. Receß. ann.*

Carpzov. de leg. Reg. Germ. c. 7. fect. 10. n. 11. & feq.

1548. confirmat. Accedit, quòd Belgæ in libello quodam supplici Imperii statibus *ann.* 1570. in Comitiis Spirensibus exhibito, tum temporis sese ad Imperium spectasse fateantur. Verba exhibebo. *Ipsum denique Carolum Imperatorem non ita pridem universam illam ditionem inter sacri Imperii ordines ac limites Augustæ publicis comitiis Germaniæ Principibus assentientibus retulisse, ut essent in Imperii tutela contra omnem vim atque injuriam: eoque nomine ad omnia Imperii comitia legatos ex Provincià Belgicà missos fuisse, tributumque ad Turcæ vim repellendam imperatum præsentasse, ac etiamnum hodiè litem inter Brabantiæ Ducem ac Episcopum Magdenburgensem, uter eorum in comitiis digniori loco sedere debeat, in judicio esse. Ita ut indubiè inferioris Germaniæ Provinciæ ab Imperio alienæ existimari non possint.* Denique, ne plura huc facientia cumulem; suffecerit adduxisse locum ex *Hooftio*, Unioni Ultra-

Daniel Otto, de jure Public. Imper. Rom. c. 23.

Eman. Meteran. lib. 27. suæ hist. Vid. Autor. Batav. Arcad. p. 313. 314.

Ultrajectinæ *ann.* 1579. præmissum : Zijn dienvolgende by de Gedeputeerden van de voorschreven Provintien volkomentlijcken by den haren respective hier toe geauctoriseert / gearresteert ende gesloten / die poincten ende articulen hier naer volgende / sonder in allen gevalle (nota bene) hen by desen te willen ontrecken / van / ofte uyt / den Heyligen Roomschen Rijcke. Hooft. Histor. Belgic. l. 14. ad ann. 1579.

Cùm igitur ex allegatis evidens sit, *Belgicas Provincias* ad Imperium (non tamen ut Feudum) pertinuisse; eoque nomine leges Romanas ut Imperii leges agnovisse: neque si fortè mutatus sit Imperii status, *jus statim mutatum esse, dicendum sit*; (*cùm, si toties jus, quoties Imperium, fuisset mutatum*; *jamdudùm jus illud locum, ubi consisteret, fermè non invenisset*) consequens est, etiamnùm jus *Civile in Dicasteriis uniti Belgii*, quamdiu abrogatum & ejuratum non est, *juris* auctoritatem retinuisse. Thuldæn, Præf. ad Prax. Civil. Damhoud. D. Christ. Rodenb. Sen. Ultraj. libr. all. c. 1. n. 6. p. 6.

 Sed

IX. Sed fortè *dubia* nonnulla contra ſententiam à me ſtabilitam moveri poterunt. Et quidem *objicitur* 1. Cùm pleraque, quæ jure Civili Juſtinianæo continentur, apud nos ſint abrogata; (uti id colligitur ex iis, qui de legibus Romanorum abrogatis ſcripſerunt) fruſtrà tam anxiè pro juris Civilis auctoritate ſtabiliendâ laboramus, ac ſi id apud nos *legis* habeat vigorem.

Groenweg. de leg. abrog. Cypr. Reg. ab Oosterg. Cenſ. Belg. Leeuwen parat. jur. noviſſ.

Ad quam difficultatem *reſpondeo* 1. Non nego quædam juris civilis reſponſa, recepta non eſſe: (uti id ipſum antea notavi) verùm eo ipſo mea non evertitur ſententia, ſed potiùs confirmatur. Cùm enim exceptio confirmet regulam in caſibus non exceptis; ſequitur, (cùm in quibuſdam cauſis abrogatis de conſuetudine generali, de Edictis & Statutis Ordinū & civitatum, jus civile non obtineat) id ideò in cęteris obtinere. Fruſtrà quippe abrogatur lex, quæ lex non eſt; adeoque fruſtrà diceretur, leges civiles abrogatas eſſe apud

apud nos, nisi eædem ut leges receptæ fuissent. Privatio enim, uti dixi, præsupponit habitum; adeoque abrogationem antecedit legis rogatio, quæ est legis receptio & approbatio.

Respondeo 2. Licet pleraque secundùm nonnullos, quæ sunt juris Civilis, de moribus vicinorum nostrorum videantur esse antiquata; adeoque in Foro usum non ampliùs habere: penitiùs tamē examinanti jus *Civile Romanorum*, illudque cum jure hodierno, statutis municipalibus conferenti, contraria sententia verior esse videbitur.

Quod ne à me prolatum temerarium assertum, & sine fundamento dictum videatur, non meis, sed magnorum virorum, dictis hoc ipsum confirmabo. *Demirari non satis possum*, inquit *Antonius Mornacius*, *quid Argentræum moverit, ut rixosam vocaret Juris Romani prudentiam, usuque & Tribunalibus magnâ ex parte eje-* Mornacius ad l. 1. D. just. & jur.

ctam. Quantò rectior & verior magni illius Christophori Thuani vox, qui jus Civile non modo scriptam esse rationem solebat dicere, sed & ipsa verba emendatæ ab eo Veromanduorum consuetudini inseruit. Quæ etiam sententia fuit *Eguinarii Baronis*, in hæc verba scribentis: *Nihil*, inquit, *in Jure Civili extat, quod Franci pragmatici ad usum fori & judiciorum traducere non possint; id quod paucis ad singulos titulos demonstrabo. Nimis enim sæpè in Schola dictari audivi: Hic, vel ille, titulus non facit ad farinam apud Francos; cùm plerumque tituli vis, atque potestas ignoretur, vel qui hæc in Gymnasiis dictitant, nihil Gallici Juris præter auditum habeant.* Et qui locus accuratissimè responsionem meam confirmat, (quòd puta *Jus Civile* apud nostrates obtineat) in Scriptis viri celeberr. *Antonii Matthæi* reperitur. Qui, quòd animadverteret, etiam apud nostros, uti apud Francos, in eâ parte multos errare; eum errorem alibi

Baro Instit. de just. & jure cit. ab Anton. Matth. in init. tract. de Judic.

alibi notare voluit. *Arduum est*, inquit, *vetustis novitatem dare, novis auctoritatem. Etenim non solum ex veteri prudentiâ quædam erant foro asserenda; sed & ex novo, seu Provinciali jure, alia quidem civitate, alia vero Latio donanda. Utrumque inexpertis facile est: modestiùs judicant, qui periculum fecerunt. In universum tamen æstimanti, non tantum negotii materia facessit, quantum quidem præjudicia illa, quæ homines domo afferre solent. Indoctis enim sordet, quicquid ex iure Quiritium, tersum licet nitidumque, promitur: perindè ac si præsentis priscique ævi immensa discordia sit; nec quicquam, quod nuperum illi putant, ex antiquitate repetitum deprehendatur. Hos sanè toto cælo errare, vel sola subhastio arguit: in qua tractanda, si cum hodiernis, seu Ordinum, seu Magistratuum Edictis, conferas Romanum jus; facilè apparebit, nec obsoleta esse omnia, quæ vetustas scivit, neque omnia nova, quæ seculo placuerunt.* Ta-

Anton. Mathæus Præf. ad lect. in libr. de Auctionibus.

L.2.§.43. D. Orig. jur. libus itaque, qui ita jus civile contemnunt, ac si in foro locum non habeat respondéri posset, quod *Q. Mutius. S. Sulpitio*, causarum patrono non ignobili. *Turpe esse, Patritiis, & nobilibus, & causas orantibus, jus in quo versarentur, ignorare.*

L.2.§.4. Cod. vet. jur. Enucl. L. 51. D. Ad leg. Aquil. *Obicitur* 2. Cùm jus Romanum non omnibus modis sit perfectum, multaque contineat, quæ vel æquitati, vel juri Divino, contraria, quia *contra rationem disputandi* introducta; non videtur id usque adeò apud nos esse recipiendum. *Respondeo*, negando sequelam. Si enim ideò jus Civile Romanorum esset ejiciendum, quia forte non ab omni parte perfectum; sequeretur, nec ulla jura Municipalia, Ordinum Edicta, optimaque jura civilia pro statu imbecillitatis humanæ, esse rejicienda. Cùm enim omne jus Civile ex jure naturali per modum conclusionis, vel specialis determinationis derivetur; atque in concludendo, ut & determinando,

huma,

humana Ratio imperfectè judicet, sæpèque hallucinetur; fieri non poterit, quin omne jus civile, per ratiocinationem humanam post lapsum depravatam constitutum, obnoxium sit imperfectioni & errori, ne dicam injustitiæ. Cùmque ex imperfectis ea sint eligenda, quæ minùs imperfectioni sunt obnoxia: interque jura civilia nullum hactenùs æquius fuerit repertum jure Romano; utpotè quod maximam cum *Mosaicis* legibus habet convenientiam) sequitur evidenter, id ipsum jure merito, licet cum Divinis non comparandum legibus, quia non sine nævis, esse recipiendum.

Ames. cas. consc. lib. 5. c. 1. n. 24. 25.

Zepper. in init. leg. Mos.

Objicitur 3. Cùm leges Romanæ ad eos tantùm spectent, qui Imperio Romano subsunt: & nostri Imperio subjecti non sint; (cùm Imperatores Romani fuerint privati viri nobis) nullâ ratione nos Romanis teneri legibus, videtur esse statuendum. Verùm *respondeo*, me in anterioribus pagellis abundè explicâsse, quo sen-

L. 1. Cod. summ. Trinit. L. 1. Cod. in Princ. de vet. jur. Enucl.

su jus Romanum apud nos vim *legis* obtineat. Et suffecerit hic cum *Alberico* dixisse, saltem *comprobatione* valebit, *usuque diuturno.*

Alber. disp. jur. civ. c. ult.

Objicitur 4. Ast nostri Judices in ingressu officii non jurant in leges Romanas; ergo nec illæ apud nos in Foro locum invenient. *Respondeo* 1. Id verum est: jam non jurant in leges, sed tantùm *se jus & justitiam administraturos.* Quo fortè sensu accipiendum illud Clariss. *Anton. Matthæi*, ut procedat, *Judex hodiè nunquam jurat:* Nunquam scilicet in singulis causis. Nunquam in leges Civiles expressè. Certum enim, eos jurare in initio muneris suscepti. *Resp.* 2. Licet non expressè jurent in leges: (quod tamen moribus *Hollandiæ* obtinuisse testatur *Merula*, superiùs allegatus) jurant tamen in leges *implicitè*. Neque enim quis jurare potest, se jus esse administraturum, nisi illud conformiter legibus, moribus sit administraturus. Quid? quòd ideò implicitè in le-

D. Anton. Matthæus tract. de judic. disp. ult. n. 55.

ges

ges etiam jurent; quia in fine ordinationum jubentur in casibus non ibidem expressis sequi jus commune. *Resp.* denique 3. Licet non jurarent in leges Romanas; non hinc tamen magis sequeretur, eos non teneri sequi jus civile, quàm statuta & mores. Quòd nec in statuta, nec in mores jurent, nisi implicitè, eo modo, quo eos in jus Civile jurare, ostendi. Ut objectio in adversum mota facili negotio removeatur.

X. Atque ita satis superque demonstravi, quanti in Provinciis *Belgarum*, & quidem *fœderatis*, *Jus Civile* sit faciendum. Fortè quispiam me rogabit: *quid post Jus Civile in Belgarum ditionibus nos sequi oporteat in iudicando?* Et *Respondeo* Licet Doctores velint, si quæstio, de quâ controversia instituta, jure Civili decisa non sit, ad Canones esse recurrendum: veriùs tamen, Canonibus Pontificiis explosis, post leges Civiles, *rerum perpetuò judicatarum* aliquam rationem esse habendam. Vid. Groenw. ad l. ult. Cod. de leg.

Et,

Et quamvis res communiter judicatas Judicem pręcisè sequi non oporteat, (nisi sint perpetuò similiter judicatæ, quæ vim *legum* habent) cùm leges non sint, quibus solis standum est: atque etiam in judiciis perniciosè erretur; tamen, quia negandum non est, quin, *quod plurimis placuit, qui summam Juris scientiam nacti sunt, totque tantisque disceptationibus definiendis tam diu frequentes fuerunt & assidui, prudenter sapienterque sit constitutum; non parum momenti exempla rerum judicatarum habere,* existimandum est. *Quamvis enim Senator,* teste *Sandæo, prioribus judicatis non sit astrictus; sed ab iis dissentire ipsi liceat: religio tamen illi erit, recedere à majorum placicitis, nisi urgentem ob causam, ac meliore prolatà ratione.* Sit ergo rerum judicatarum habenda ratio, sic tamen, ne unquàm tantæ sint auctoritatis, ut evertant aut statuta, aut leges expressas.

L. 38. D. leg.

Imbert. Præfat. Instit. Forens. Minsing. observ. Epist. ded.

Sand. Præf. decis. ibidemque text. cit.

L. nemo Cod. de Sent. & Intell. judic.

An verò post res judicatas

COM-

COMMUNI standum sit OPINIONI, anceps est quæstio? Et, quanquam pro *sententiâ affirmativâ* non improbabiles militent rationes: (cùm verisimile sit, veritatem longè certius à pluribus, quàm à paucioribus, inveniri: & oculi plus videant, quàm oculus; adeoque desipientis sit arrogantiæ, quempiam suam sententiam totius Orbis testimonio, aut saltem plurimorum auctoritati, anteponere: ac etiam in jure *opinio*, quæ *plurium etiam juris auctorum* nititur auctoritate, quandoque recepta esse legatur: idque suo exemplo probaverit *Ulpianus* Jurisconsultus; ut qui circa Athletas *Sabini* & *Cassii* opinionem eo etiam secutus est nomine, *quòd generaliter ita omnes opinentur*) attamen, quia jus incertum, vel non adeò apertum, ex jure certo, (quales sunt *leges*) non attentâ *communi* Doctorum opinione, sit æstimandum: cùm Doctorum opinio quandoque sit Doctorum error, atque *unius quandoque & deterioris*, puta aucto-

Costal. Parerg. adversf. L. 17. D. jur. Patron. L. 4. D. de his, qui not. infam. Cod. Amar. in fin. Apolog. n. 51. L. 1. §. 6. Cod. vet. jur. Enucl. Novell. 18 c. 5.

auctoritate, *sententia*, *& multos & majores superet*: cùmque etiam Jureconsultus *sine lege loqui erubescat*: neque Doctorum opiniones sint leges, aut legum habeant auctoritatem (non enim quid alii sentiant, sed quid in rei obtineat *veritate*, attenditur: cùm non, quid fiat, sed fieri debeat, spectandum; non exemplis, sed regulis, standum sit) &, quòd amplius est, juris maxima observaretur varietas, si ab incertâ Doctorum auctoritate dependeret; quia, quam quis censet communem, eâ adhuc fortè alia communior deprehenditur; *Probabilior* illa mihi sententia, quæ, neglectis Doctorum opinionibus sibi invicem repugnantibus, dubias juris quæstiones *nonnisi ex certis legibus* decidendas esse, statuit.

L. 12. D. Off. Præs. L. 2. D. jur. fact. ignor. Henricus Nebelkra decis. quæst. 1. Bocer. tract. de Adult. c. 5. n. 51. & seq. Argum. §. fin. instit. qui sui, vel alieni. jur. Hottom. Antitrib. c. 14. Cubach. in fin. libri Brocardicorum jur.

Dum dico *certas leges*, etiam *rationem* legis intelligo: cùm ubi una & eadem ratio ibi sit idem jus, & quod in rationem legis impingit, etiam in ipsam impingat legem.

Quòd si tamen quispiam standum

dum esse velit *communi opinioni*: quia fortè ei subest *legis* ratio; jam non tam sequetur meo judicio multos, quàm rationem legis probabilem, quam multi amplectuntur. Ergo, licet sint plures; rationem tamen probabiliorem non efficiet major Doctorum numerus, quàm minor: verùm ratio, quam nonnulli sunt secuti, numero auctoritatem superaddet. *Catonem* puerum Pædagogo paruisse, proditum: sed non nisi in rationem inquirentem, quare id juberet? Ita æquum non est, Judicem in sententiæ dictione tanquam servum petunt antecedentem Doctorum sequi opinionem: nisi illi constet de ratione legis, quæ Interpretes moverit, cur sic statuerent? De numero *millenario* unitas præmissa dematur; quod superest, numerum non faciet: sic à Doctorum sententiis ratio auferatur: etiam omnis multitudo evanescet.

Oldendorp. in Claff. in init. de ordin. jur. circ. fin.

Unicum superest inquirendum. *An non igitur GLOSSIS auctoritas juris sit tribuenda?* Et

Vid. D. Anton. Matth. disp. 11. Tract. de judic. thes. 9. Bald. in l. precibus Cod. impub. & aliis subftit. Arum. decif. 4. lib. 2. Bocer. loc. cit. Libell. cui titulus: *modus leg. abbrev. in utroque jur.* ad l. A. Init. Inftit. off. jud.

refpondeo. Licet *Bartolus* ejusque sequaces exiftiment, *Gloffas* faltem communi præferendas esse opinioni: alii eas non modicam juris auctoritatem obtinere velint, fic ut fecundum *Baldum* Gloffis ordinariis fit inhærendum, ficut nautæ temoni; non tamen exiftimandum, Judicem fecurum effe fatis poffe, fi tantum Gloffæ tribuat, ut in judicando eandem fequatur: Non enim major Gloffæ auctoritas, quàm unius in jure verfati. Cumque ne quidem fequatur Judex multorum ductum, id eft opinionem communem, multò minus Gloffam fequetur, quam tamen meritò infra Doctorum opinionem collocavero. Cùmque præceptum Judici datum fit, *ne aliter judicet, quàm legibus, moribus & conftitutionibus proditum eft*: neque Gloffas quifpiam, aut moribus, aut legibus, annnmeraverit; etiam eafdem in judicando non fequetur, nifi in quantum fortè vel lex, vel legis ratio, iis favet. Ne igitur Gloffæ *tantæ fint auctoritatis*,

Alber. Gent. difp. jur. civil. c. 3. p. 25.

ritatis, (sic loquitur *Imbertus*) *ut dilucida Jurisconsulti verba subvertant*. Quòd si tamen Glossa *jure certo* & *rationibus fundatis* nitatur; dubium nullum est, quin ei fides & auctoritas sit accommodanda. Quia tunc non nitimur Glossæ auctoritate, quàm quidem iis, quibus Glossa inhæret.

Imbert. Enchir. jur. Gall. in verb. Evictiom. Jason. in l. 19. Cod. de Collation. Zasius consil 4. num. 14. D. D. ad l. 32 D. leg. Joh. Faber; Instit. jur. nat. Gent. civil. ad verbum; *Ex non-scripto.* circ fin. Arg. §. fin. Instit. de Satisdat.

Sed quæret quis, *quid de CONSUETUDINIBUS dicendum Regionum vicinarum?* Et *respondeo*. Quamvis, nescio quo jure, Togati in Dicasteriis Reformatorum, tantam vicinarum consuetudinum habeant rationem, ut quandoque, neglectis legibus ad fundandam intentionem iis solis utantur: & communiter Doctores post consuetudinem Metropolis ad locorum propinquorum consuetudinem recurrendum esse, velint; tamen, cum mores vicinarum Regionum, (quales sunt *Hispaniæ*, *Galliæ*, *Portugalliæque* populorum, quos ut plurimùm allegant: ubi alia regiminis forma obtinet, religionis est diversitas

sitas, cœli alia temperies, ingenium populi & natura à nostris diversa) nostræ rationis genio minùs sint accommodati: neque quispiam benè Rempublicam administraverit, nisi pro civium suorum indole quod maximè convenit, adhibuerit: nec vicinarum regionum consuetudo *juris* nomine veniat;(cum non egrediatur suum territorium) non magis, meo judicio, obligabitur Judex, ut sequatur vicini loci consuetudinem, quàm statutum. Neque enim aliter differunt, *consuetudo* & *statutum*, quàm tacitum & expressum. Cùmque non sit de officio judicis, Statuti populi propinquioris rationem habere;(neque enim unquam nostri sequuntur *Anglorum* statuta) non etiam tenebitur sequi vicinarum regionum consuetudinem. Quòd si tamen censuerit, alterius regionis consuetudinem non esse nostræ dissimilem, talemque vel legi civili, vel ejusdē rationi conformem esse; eam in judicando sequetur, non quà vicini

Smith. Respubl. Anglic. l. 1. c. 15. L. ult. D. Jurisd. Besold. delib. jur. lib. 1. Pand. n. 15.

ni

ni regni consuetudinem, sed quà lege rationeve subnixam.

Atque ita ex allegatis & probatis deductum fuit, præter Constitutiones, Statuta & Mores, præterque jus Civile Romanorum, in Dicasteriis, Provinciarum Belgii, præsertim fœderati, nihil *præcisè* vim *legis* obtinere. Sicut Judex, neglectis rebus judicatis, communi opinione, Glossis, vicinis consuetudinibus, tantum respicere debeat ad *Statuta, Moresque Provinciarum*: iisque deficientibus, (nisi casus sint *feudales*, qui primum admittunt Feudorum consuetudines) ad *jus Civile* ut æquissimum collimare.

Libr. 2. feudor. tit. 1. Clarus §. feudum quæst. 3. Cujac. Præfat. ad libros feud. Neost ad. de feud. cap. 3. num. 12.

CAPUT VI. & ultimum.

Utrum nostri JURIS DOCTORES PROPRIE & EX ÆQUO J. U. DD. *appellentur, id est tam* CANONICI *Juris, quàm* CIVILIS?

DE auctoritate juris *Civilis* & *Canonici* jam egi, quantum satis

satis est. Superest, ut cum ratione examinetur: *Utrum, qui secundùm jam receptam consuetudinem in Academiis non tantùm Pontificiorum, sed & Protestantium in Germania, sed & Reformatorum in Belgio fœderato, summos in jure honores adipiscuntur, titulo Doctorum Juris UTRIUSQUE* (id est, & juris *civilis*, seu Cæsarei, & *Canonici*, seu Pontificii) *insigniuntur, æquali & pari jure UTRIUSQUE Juris sint Doctores?* Atque eodem merito, quo iisdem titulus juris *Civilis* Doctoris tribuitur, etiam titulus Doctoris juris *Canonici* concedatur: & sine ullo discrimine, adeò propriè & verè sint Doctores *Canonici*, quàm *Cæsarei* juris? Tamque illum, quàm hunc, ratione *scientiæ* ac *peritiæ* mereantur dignitatis gradum?

In quâ quæstione decidendâ sic statuo. Juris nostri Doctores titulo quidem Doctorum *utriusque* juris decorari; sic tamen, ut non ex æquo, in ordine ad utrumque jus, Do-

Doctorum gaudeant appellatione: Verùm re ipsâ, habito respectu ad jus *Civile*; & nomine tenus, saltem non ita, in ordine ad jus *Canonicum*.

Et, ut omnis in posterum occasio disputandi nonnullis hic fortè dissentientibus auferatur pauca ad quæstionis decisionem per modum præfationis præmittam. Nam, secundùm *Cajum*, *Præfationes & libentiùs nos ad lectionem propositæ materiæ perducunt: & cùm ibi venerimus, evidentiorem præstant intellectum.* L. 1. D. Origin. jur.

Principio igitur, quisquis hæc mea legerit, sciat, me in decisione quæstionis propositæ, libenter fateri,(neque enim hoc negare quispiam poterit, nisi qui eò devenit impudentiæ, ut praxin manifestissimam & quotidianam negare audeat) hunc esse in Academiis non tantùm Pontificiorum, sed & Protestantium & Reformatorum, *morem receptum*, ut Candidati utriusque juris titulo insigniantur;

tur; adeoque talem Doctorandi modum *de facto* jam dudùm obtinuisse.

Deinde, me non in totum rejicere, aut damnare, hanc receptam consuetudinem: cùm fortè, quod receptum, non sine ratione quondam introductum esse, videri possit. Aut, si nulla subsit ratio; cogitandum sit, etiam quædam, quæ juris sunt, quandoque ratione carere: si non etiam contra rationem juris sint introducta. Neque enim assero, neminem posse ullâ ratione titulo *Doctoris* U. J. insigniri: verùm, loquendo *comparativè*, nego, ullos æquali jure & Doctoris juris *Cæsarei* & juris *Canonici* titulo apud nos gaudere, aut insigniri posse. Admittam igitur non invitus receptum morem: sic tamen, ut cum aliquo moderamine & temperamento is accipiatur. Et, quod spectat titulum Doctoris *juris Civilis*, statuo, illum nobis jure merito applicari, citra ullam distinctionem, aut restrictionem: verùm, quod attinet titulum Doctoris *ju-*

L. 20. l. 21. D. leg.

ris

ris Canonici, eundem admodùm impropriè & abusivè nobis applicari, assero. Ut, si propriè, si *accuratè*, si absolutè loqui amemus, illa consuetudo rejicienda sit ut minus conveniens. Quòd si *abusivam* esse locutionem, si illam sano sensu accipi, si adhibito glossemate, quod in eo durum videtur, mitigari volumus; ita tolerari poterit, non tamen ut laudabile quippiam commendari: cum locutiones abusivæ, & nomina per abusionem rebus imposita laudabilia non sint. Et nisi, qui Doctores nostros illis decorant titulis, quæstionis sensum eo quo dictum est modo explicari velint, & sub illâ explicatione acceptari; dicam, eosdem morem observare *non ratione, sed errore introductum, & sic consuetudine obtentum*; adeoque eo nomine non observandum.

Tertiò, Me non disputare de facto, sed de *jure*: neque inquirere, utrum retrò Academiæ in similibus hunc morem servaverint?

L. 37. D. eod. verum utrum hunc morem observando (quod tum attendendum est, cùm agitur de eo, quod juris est) amplexæ fuerint, *quod rationi & juri est conforme.* Nolunt leges Civiles, ut ad antecedens factum civitatis attendamus: verùm ut, quid fieri debeat inquiramus. L. 12. D. Off. Præf. Sic etiam nolim attendi ad id, quod fit, quod observatur: verùm ad hoc, quod fit, attendi velim, utrum scilicet, si id rectæ rationi & juri Civili conformiter examinetur, fiat satis laudabiliter?

Quibus præmissis, quæ propositæ quæstionis spectabant intellectum; supererunt nonnullæ hypotheses, quæ ad confirmationem nostræ sententiæ plurimùm conducent. Et quidem *primò* notandum, Doctoratum juris Civilis atque Canonici non esse titulos, uti nonnulli censent *inseparabiles*; neque propter unam eandemque rem utrumque simul deberi: verùm aliis atque aliis niti fundamentis, diversos respicere fines. Adeoque *de jure* non esse conjunctos:

ctos: *de facto* etiam quandoque disjunctos esse. Quid enim magis commune Canonibus cum jure Civili, quàm S. Scripturæ cum eodem; ut, qui est juris Civilis Doctor, magis debeat esse Canonum, quàm S. Scripturæ, Doctor: si fortè utriusque habeat intellectum? Quid etiam notius, quàm in Papatu & apud D D. illos titulos esse toto genere separatos, esse quem Doctorem juris *Civilis*, & esse juris *Canonici* Doctorem? Undè etiam statuunt communiter: *Doctorem Canonum præferri Doctori juris Civilis*. Et addunt rationem; *quia scientia juris Civilis respicit simpliciter bonum publicum: scientia verò juris Canonici dirigitur non solùm in communem hominum utilitatem; sed etiam in Deum, & animarum salutem.* Etiam statuunt: *Doctorem Juris Utriusque præferri Doctori habenti unum tantùm gradum.* Et, ut notat *Rittershusius*, distinctio semper fuit servata inter *Canonistas*, (quos appellabant *Decretistas*) & inter juris *Civilis*

Johan. Andr. & Felin. in c. Clerici, de judic. Jacob Beny de Priv. Jurisc. part. 3. n. 21, 22.

Rittershus. tract. diff. jur. civ. can. p. 6. in procem.

Civilis Interpretes, quos *Legiſtas* vocabant; ita ut diſtincta fuerint officia, Canones atque leges profiteri.

Secundò, etiam notandum, Juriſconſultos in *Papatu* non quidem omnes, ſed illos, qui *utriuſque* juris gradum ſuſcipiunt, *verè* & *propriè* appellandos eſſe *juris utriuſque Doctores. Tum*, quia ſecundum peculiarem aliquam Facultatem ibi jus Canonicum docetur, ac diſcitur. *Tum* etiam, quia ibi datur & confertur peculiaris gradus, à juris Civilis gradu diſcriminatus. *Tum* denique, quia illi parem utriuſque juris, & Canonici & Civilis, habent cognitionem: neque magis in hôc, quàm in illo ſunt verſati.

Tertiò, notandum eſt, quod antea fusè probatum fuit, *Jus Canonicum* in Dicaſteriis *Reformatorum legis* auctoritatem non habere. Adeoque Juriſconſultos Reformatos non obligari ad defenſionem juris Canonici, aut in totum, aut ex parte. E contrario verò

in

in *Papatu* Jurisconsultos in decisionibus alligari juri Canonico; sic ut ne latum unguem ab eo recedant: cùm in Dicasteriis Ecclesiasticis & Civilibus ibidem obtineat vim *legis*.

Atque hinc ratio petenda est diversitatis; quod, cum in Papatu sint utriusque juris Doctores, non tamen reperiantur, si non abusivè loquamur, apud Reformatos. *Ibi* enim jus Pontificium viget, legibus Civilibus anteponitur: *apud nos* non item; tantum abest, ut juri Cæsareo præferatur. *Ibi* Doctores juris Canonici in casibus decidendis, animarum curam spectantibus, sunt occupati; quod ad illos peculiari jure spectat: *apud nos* autem Doctores utriusque juris animarum nullam gerunt curam, secularibus tantùm intenti. Et, quod spectat decisionem *Conscientiæ casuum*, eam in totum relinquunt Theologis.

Ut ille non sit audiendus, qui, habitâ ratione cujusdam consuetudinis in Papatu receptæ, ean-

dem noſtris terris applicatam velit. Non aliter, ac ſi quiſpiam, non inſpectâ pedum magnitudine, ſoccum, aut cothurnum, uniformem omnibus adaptare vellet. Et, quemadmodum legum oportunitates & medelæ pro temporum moribus flecti debent: ita etiam conſuetudines, pro ratione perſonarum atque locorum, vel immutandæ, vel auferendæ ſunt.

Smith. Reſpubl. Angl l. 1, c. 15.

Sed ad *rationes* propero, quibus noſtra ſententia roboratur.

Illi quos Canonum cognitio & cura non tangit, minùs propriè Canonum Doctores appellabuntur: cùm denominatio à Canonibus ſit deſumpta; etiam *Canonici* juris Doctores in Papatu appellentur, qui ſuâ ſcientiâ hominem etiam ad *Deum* dirigunt, & *animarum ſalutem*. Verùm certum eſt, noſtros juris Doctores Canonum curam non habere, qui Eccleſiis & Eccleſiaſticis, quà talibus, præſcribebantur; non itaque propriè loquendo juris Canonici Doctores ſunt appellandi. Et, uti juris

juris Civilis Doctores appellantur; quòd leges Civiles evolvant, explicent: ita ex opposito non erunt Canonici juris Doctores; quòd Canones nec sciant, nec interpretentur. Accedit, quòd illi juris Canonici Doctores propriè nuncupandi non sint, qui jus Canonicum nec antè didicerunt, nec unquam docere possunt. Nam, uti de virginibus *Vestalibus* alibi *Seneca*; *postquam didicère, docent*: ita neminem Doctorem esse posse, nisi primitùs egerit discipulum, certi *juris* est. *Nullus* enim, ut statuit *Constantiensis Synodus*, *ad titulos graduum & honorum assumatur, nisi idoneus & approbatus moribus & scientiâ, atque bene meritus: nec ita levis & nimiùm præcipitata promotio fiat. Nam, ut notum est, & multis ridiculosum, multi Magistrorum nomen obtinent, quos magis adhuc discipulos esse, deceret. De facto* autem certum est, nostros Doctores, juris Canonici scientiam sibi non acquisivisse. Unde etiam tale desumitur Argumen-

In Pragmat. sanct. decreto de collation. §. item ut de cæter. fol. mihi 98.

tum. Cujus notitiam non profitentur, ejus abusivè dicuntur Doctores. Verùm certum est, nostros juris Doctores Canonici juris cognitionem non profiteri. Ideoque ejus Doctores non nisi abusivè dicentur. Addam & hoc argumentum: non sunt ejus Scientiæ Doctores, nisi in quâ fuerunt examinati. Verùm pro comperto est, nostros in jure Canonum non fuisse examinatos. Ergo. Quòd si circa Canones ipsorum vires exploraremus, in illos essemus injurii; ut qui sciamus, nec publicè, nec privatim, eosdem juris Canonici explicationem audivisse. Neque enim apud Reformatos Canones pro pulpito ex professo explicantur, docentur; neque privata collegia ab ullo juris Professore ad jus Canonicum instituuntur, aut habentur. Ut nullo jure Professores Candidatos examinarent in illâ arte, in quâ eosdem nunquam exercuissent. Et, quod maximè urget, cùm nullum teneantur edere specimen suæ in jure Cano,

Argum. l. 1. 2. D. just. & jur. L. nemini Cod. Advoc. divers. jud. L. 7. & 10. Cod. Prof. & Med. L. 1. Cod. Off. Magistr. offic.

Canonum eruditionis; (neque etjam possent eruditionis specimen exhibere, ratione istius juris) ineptum esset, eosdem in illo jure promoveri. Præsertim cum ejus scientiæ tantùm sint, & debeant esse Doctores, si propriè loquamur, de quâ rogati respondere poterunt. Verùm, cùm nequeant respondere de jure Canonum, quos ignorant; non propriè juris Canonici Doctores appellabuntur. Immò, cum admitti nullo jure debeant ad juris Canonici gradum; quo jure ejus sint Doctores, quove modo gradum illum adepti sint, non video. Si enim Promoti, qui se ignaros præbent Canonum, ut indigni repudiari debent; multò minus ad juris Canonici gradum admitti poterunt. Ut talibus illud *Gualvani Bononiensis*, jure merito applicari posset: *Doctores UTRIUSQUE juris videri volunt, veriùs NULLIUS.*

Argum. §. 47. D. Orig. jur.

Arg. l. sed & reprobari. D. excus. tut. L. 2. Cod. Prof. & Med.

Gualvan. Bonon. de diff. jur. civil. & can. circa fin. Abb. ad c. Cleric. de judic.

Quòd si tamen quispiam se juris Canonici Doctorem velit; quia fortè

Bertach, in repertor. in verbo: juris.

forte *gradum aßumpsit*: (*quod multi faciunt, nescientes rubricas in ordine librorum*) non tamen *verè* & *propriè* juris Canonici Doctor futurus est: ut qui privilegiis, quibus veri U. J. D.D. uti, frui, consueverunt, indignus secundùm D D. censeatur. Quo nomine elegantem tradit decisionem *Jacobus Benius*: *Quodsi quis*, inquit, *in altero studuerit, in altero promoveatur, ut sunt ii, qui doctorantur in jure Pontificio, qui tamen prorsùs Canones ignorant; per hoc non debent præferri Doctoribus juris Canonici, ex quo gradus ille invalidus est.* Cui jungatur decisio *Petri Rebuffi*, qui *inquirit*, an „qui altero tantùm studuit, & gradum sumpsit in utroque; uterque „valeat gradus, an neuter? Et *respondit*, illum, in quo studuit, tantùm valere: alterum non item.

Jacob. Ben. de Privil. Jurisc: part. 3. n. 25.

Rebuff. Tract: de Nomin. quæst. 5. n. 8. ibidemque varii citati.

Ne quis autem hoc, quod scribo, in deteriorem rapiat partem; sciat, me non omnibus nostris Doctoribus hoc applicatum velle, ac si prorsùs sint juris Canonum imperiti;

riti: (certum enim, nonnullos etiam non contemnendam privato studio Canonum acquisivisse notitiam) verùm *multis*, si non plerisq;, de quibus hoc accipi poterit, quòd juris Pontificii prorsus sint ignari. Saltem id mecum ipsi fatebuntur, tantam se non acquisivisse istius juris scientiam, quanta quidem requirebatur in eo, qui se *Doctorem* esse profitetur.

Verùm objiciet fortè quispiam, & jus *Canonicum* apud nos receptum est, & aliquam ejus notitiam profitentur D D.; ut etiam istius juris D D. sint promovendi. *Respondeo.* Licet jus Canonicum apud nos legis auctoritatem obtineret, & nostri juris Doctores æqualem, & juris Civilis & Canonici, haberent notitiam: non tamen ideò utriusque juris Doctores *propriè*, saltem non ex æquo, vocarentur. Cùm non tantùm à peritiâ *Doctoratûs* titulus desumptus sit, sed etiam ab examine prævio, ab eo, quod in Scholis docetur. Quo nomine Juris Civilis sunt

Besold. diss. de libr. jur. c. 2.
Oldend, in epist. dedic. in class.

utpote Doctores: cujus habent notitiam, quod publicè docetur, explicatur. Verum, cum non amplius in Scholis doceatur, atq; in nostrâ Republicâ cesset jus Canonicum, si unquam obtinuerit; (quod fundamentum est, cur in Papatu sint Canonici juris Doctores) etiam non amplius ille titulus, si propriè illum velint acceptum, locum est habiturus: cùm, sublatâ causâ, effectus ab illâ dimanans auferatur: Amplius. Licet jus Canonicum apud nos esset receptum, approbatum: non tamen sequeretur, ideò nostros Juris Doctores, in utroque Jure esse promovendos. Neque enim jus Canonicum, sed Civile, condunt nostræ supremæ potestates. Et, si Canones reciperent, jus nobis essent, non Canonicum, verum *Civile*; ut qui Canonibus vim legum tribuerent suâ confirmatione. Cumque, qui confirmat aliquid, id confirmando suum faciat: (neque supremæ potestates sint personæ Ecclesiasticæ, verum civiles) sequitur, eas, confirman-

Argum. init. & §. 3. Instit. Milit. Testam.

firmando Canones, suos facere; adeoque non Canones, sed civiles facere leges. Et per consequentiam nostri Doctores, *civilis* Juris Doctores essent nuncupandi.

Quid? quòd, imperante *Justiniano*, (licet Canonibus plus auctoritatis fuerit tributū, quàm æquum erat: uti id antea explicavi) Doctores nunquam Juris *utriusque* consulti fuerint appellati: verùm tantum *Juris* Doctores. Undè *Theophilum*, virum antecessorem, *juris in almâ urbe Doctorem*, & *Dorotheum legum Doctorem*, appellat Imperator; passimque Jurisperitos, *juris Antecessores*; ut qui de jure civili, non præcisè de Canonibus, respondebant. Cùmque *creandi Doctores* institutum indè sit desumptum, quòd ab Imperatore Jurisconsultis facultas sit concessa, interpretandi Jus Civile, *respondendi* de jure Civili, non præcisè de Canonibus; non video, quo jure ab origine devians nostrum promovendi Doctores institutum ad *utriusque*

In tit. de novo Cod. fac. ad Sen. Urb. Const. Et §.1. in fin. de Just. Cod. conf. ad Menn. Et §.2. de Emend. Cod. Just. §.8. Inst. jure nat. gent. civ. L.1. D. de Offic. Assessor.

que juris formulam sit translatum.

Sed denique quispiam *objiciet*: Morem hactenus receptũ in Scholis Reformatorum improbandum non esse: multò minùs explodendum: cùm, quod semel placuit, mutandum non sit, nisi id evidens suadeat utilitas. Verum *resp.* 1 Morem consuetum, quem *reformare difficile est*, sic reformandum esse, ut jure stare possit? *Resp.* 2. Probandum esset ab adversâ parte, morem illum receptum *laudabilem* esse, & rationibus veris, efficacibus, non destitui. Id si probatum fuerit, non reclamabo; quin sponte Adversariis, si qui sint, manus sim traditurus. *Resp.* 3. Non à recepto more probatur causæ æquitas: verùm à causæ æquitate, morem receptum non esse pravum, non esse reprobandum. *Resp.* 4. Non à me improbata est in totum recepta illa consuetudo: verùm improbata, in quantum malè explicata applicatur; ac si illâ designetur, nostri juris Doctores propriè loquendo, secundùm tituli explicatio-

L. 1. D. de Const. Princ. L. 37. D. de Ædil. Edict.

L. 2. Cod. quæ sit long. consf. Bernegg. qu. 107. in Tacit. German. Zyp. jur. Pontif. Anal. E- narr. p. 18.

cationem in Papatu receptam, esse juris Canonici Doctores. Sed 5. denique *Resp.* Quid nostrum judicium vinci & capi patimur à *consuetudine*? Non, quicquid consuetudine receptum, statim jus est: licet jus esse oporteat: cùm consuetudo, quæ rationabilis non est[1], erroris sit quædam vetustas. *Si quid bonum & utile fuerit*, inquit *Chrysostomus*; *etiamsi non sit consuetudo: fiat: sin damnosum & perniciosum est, etiamsi consuetudo sit; rejiciatur. Nam, si hoc admiserimus, & fur, & adulter, & quantumvis malus alius, ad consuetudinem provocabit.* Chrys. in Genes. Homil. 56.

FINIS.

L. S.

L. S.

Dum meus Tractatus Juridicus, Lector Benevole, sub prælo sudaret, fortè per D. D. *Studiosos mihi amicissimos, exhibitum fuit exemplar præfationis* D. Maresii, *ad libellum pro Trapezitis, præpositæ, non antea à me visum. Neque enim tantum otii mihi erat in Professione meâ Juridicâ occupatissimo, ut in singulos libellos Calumniatorios, qui indies prodeunt, inquirerem. Quia tamen nonnulli suadebant aliquid esse reponendum, nudam defensionem ei opponere fuit visum, quam etiam huic meo libello unâ operâ adjicere decrevi. Tu interim Lector candide, etiam candidè de me meisque conatibus judicare perge, & in hâc appendiculâ meum candorem agnosce. Cùm mihi persuadeam, me nihil hîc meo adversario objecisse, nisi quod verum, & necessitate defensionis objiciendum esse existumaverim.*

Qui-

Quibus est mens proba, nihil publici juris faciunt, nihil Adversariis objiciunt, quo eorum petulantia coërceatur, nisi quod verum esse, & ad necessariam facere defensionem, probationibus luce meridianâ clarioribus, etiam Adversariorum judicio evincunt. Verùm quibus animus est depravatus, non nisi per calumnias, scelerata mendacia, & innumeras contumelias, bonorum lateri famæ & existimationis vulnus infligere conantur. Et, quia sic volunt malevoli, horum nuda assertio, nullo subnixa fundamento, contra publica testimonia, ad instar oraculi Delphici fidem meretur. Quinimò, si quid proferant in odium proborum, vituperium pietatis, contemptum præcisitatis atque zeli, gratis oculis legitur, & non sine titillatione recipitur. Boni ex adverso, si in tales inscribant, improbitati bellum indicant, licentiæ frenum injiciant, laxitati ponant obicem, nec patiantur homines in vitiorum ruere præcipitium; culpandi venient quàm maximè, etiam modis indignissimis perstringendi. Mali, dum se prophanos, invidos, superbos, maledicorum maledicentissimos ostendunt, & de plaustro in vi-

ros

ros probos convicia jaciunt sine mensurâ, sine modo, pii, placidi, humiles, mites cluent: quasi tantùm ad sui tuitionem omnia fecisse videantur. Boni verò, qui per illos impetiti, si tantùm calumnias repellunt, mendacia detegunt, ligonem ligonem appellant, videbuntur immites, iracundi, implacabiles. Scilicet, qui ea, quæ vel per somnium cogitavit, dicit, objicit, & facit, excusandus est: qui verò non patitur placidè sibi omnia dici, objici & fieri, etiam cum gratiarum actione, reprehensione dignus judicabitur. Ita bonis accidit, quod cuidam viro injuriarum patientissimo, qui, quòd non integrum corpus dedolandum adversario objecisset, sed fortè plagas aliquâ parte corporis, puta brachio excepisset, ab iniquo percussore injuriarum fuit accusatus. Idem ludus nobiscum luditur. Si enim ad injurias objectas nihil reponatur, licet tantùm objectæ, non probatæ; licet objectæ ab hominibus, in mendaciis & perfidiis sæpissimè deprehensis, pro veris recipiuntur ab iis, qui eas veras esse vellent, & nimiùm quantùm cuperent. Sin verò vel minimùm quis eas avertat, aut declinet, ad summum, defensorem se paret; is Author est omnis rixæ, in eum

. omnis

omnis culpa redundat: quia mali propulsator. Tantùm (proh dolor) jam valent depravati nonnullorum mores; ut, si bonis maledicatur, bonum factum sit: si malis malè (quasi de malis bona dici possent) maledictum esse censeatur. Neque aliam hujus vitii adverto causam, quàm quòd viri docti, qui gnatones, aut adulatores mensarii esse nolunt; quique ad peccata hominum connivere, cum sectariis aliisque novatoribus, qui fundamenta sanæ ac sobriæ, & rationalis Philosophiæ subruunt, viam concordiæ aut neutralitatis & medietatis inire non didicerunt, omnes illos adversarios nanciscantur. Qui verò cum Dema, zeli desertore, mundi delicias ac favorem sectari nôrunt, adeoque ad hominum pravè facta silere, illis delinquentibus adblandiri, vitiis adhibere emplastrum, curamque palliativam, morum laxitati libertatem conscientiæ prætendere; illi demùm verè docti, soli sapient, soli qui inter eruditos primas agant, chorum ducant. Tantum valet opinio apud illos, qui suis opinionibus conformem nacti sunt Doctorem; qui vel ad quosvis conscientiæ casus, non secundùm conscientiam, non congruenter mysteriis Fidei sibi concreditis, sed

quò

quò fert odium, & unâ operâ trahit hominum quorundam favor, allicit dolosi spes lucri, paratus est respondere.

Et, ne longiùs abeam, horum omnium exemplum dabit celeberrimus *Samuel Maresius*; vir si quisquam Theologorum, (Pudet, quòd dedecoret illum sacrum ordinem) ad calumniandum consummatissimus. Quem natione Pickardum, si potiùs dixero de Picker/ non aberravero. Adeò enim insultat fratribus symmystis; adeò per fraudes, fallacias, deceptiones & mendacia, amicitiam offert vocabulis modestioribus: & tamen unâ eâdemque pagellâ, ne dicam unâ eâdemque periodo, spirat inimicitias; ut indicet, se pacis poculo, non nisi veneno, & amarulentiæ succo infectum liquorem propinare. Ut cordatis, (nisi, qui id videre nolunt, quòd ille eorum vitiis medelam paret) ostendat, se patrem mendaciorum imitari, calumniatorum principem, omnesque illos, qui ante eum istius artis gnarissimi, mille parasangis superare. Tot enim commenta, & adeò absurda & inaudita, de reverendo meo Parente; viro pientissimo & innocentissimo (qui etiam testes vivos suæ pietatis & innocentiæ perpetuò circumtulit, & etiam-

num

num circumferri) suis scriptis inseruit, quot unquam ab Adversariis, aut Luthero, aut Calvino, sunt objecta. Et, quod omnem superat malitiam, postquam ea omnia à me detecta sunt, & ad nauseam usque refutata, adeò præfractè illa reponit; ut ostendat, etiam in scelere se constantiam adhibere voluisse. Verùm cogitandum erit, hoc ultimum refugium esse relictum bonæ causæ desertoribus, malæque propugnatoribus; ut, si in quæstionibus alicujus momenti se victos, à veritate superatos, advertant, ejus odio fecialem ei mittant: Dein partium studio relictis rebus, ad personalia se conferant. Scilicet, qui momentis rationum Adversarios suos superare non potuerunt, onere ac numero calumniarum se superiores fore confidunt; quin imò superant. Ita enim superare, est succumbere, est à malo superari. Ita cedere adversario contumelioso, id demùm est victoriam reportare.

Hæc omnia nuperâ suâ PRÆFATIONE, tractatui, in gratiam *usuræ trapeziticæ* à se conscripto, præmissâ, abundè testatum fecit idem auctor. In quâ quid aliud agit, nisi ut illa mendacia in Rever. Parentem, in me emissa reponat, in quibus manife-

manifestè fuit deprehensus; etiam illorum omnium calculo, qui vel testibus, vel testimoniis, vel jurijurando expurgationis, fidem adscribere solent. Ut semet coram Deo & mundo sceleratissimæ calumniæ reum faciat, dum præfractè contra scientiam & conscientiam, reponit, Rev. Parentem, & meæ *Theologiæ naturalis reformatæ*, & *Primæ Philosophiæ reformatæ*, novissimè editæ, *authorem* atque *editorem* esse. Quin imò eò temeritatis est delapsus, ut id se luculenter demonstrâsse dicat: quod tamen non demonstravit, aut probabit unquam. Nisi censeat, se posse ex veris præmissis rectè concludentibus id elicere, quod falsum est. Misceat ille cœlum terræ, misceat & cumulet ille mendacia mendaciis, quotquot voluerit; nunquam tamen id effectum dabit, ut, quod publicè me dictâsse, dein scripsisse, (uti nôrunt quotquot hîc degunt, vel me publicè profitentem audiverunt) non à me dictatum, aut dictum, aut scriptum sit.

Neque ego, licet se in Rev. meum Parentem rescripturum minetur, unquam patiar, illa opera, quæ mea sunt, meque *solum authorem* habent, non genuino authori adscribi. Non minùs, quàm ille suos libe-

liberos sibi eripi patietur. Minetur ille quantumvis volet; non magis tamen morabor ejus scripta, quàm metuam larvas, aut spectra, aut lamiæ turres. Præcedat more solito, sequar ego pressim: sed aliâ methodo, alio affectu, id est, non animo calumniandi, sed veritatis protegendæ gratiâ.

Non equidem ægrè fero, mea opera Rever. Parenti meo, editionum & evulgationum omnium etiam vel minimæ lineolæ, quæ iis continentur operibus, ignaro, adscribi. Id enim mihi laudi duco, (quòd, etiam Præfatione *Primæ Philosophiæ Reformatæ* præfixâ indicavi) qui eos formare potuero conceptus, quos à Theologo profectos censet meus Adversarius. Hoc enim mihi suffecerit, quòd hîc Ultrajecti, ubi publicam professionem Metaphysicam ac Pneumatologicam per aliquot annos sum tutatus, vel centenos habeam testes meorum conatuum, qui uno ore affirmant, *Maresium* esse maledicum, malesanum, qui exteris imponere satagat; hæc mea non esse quæ libris à me emissis continentur. Ut qui omnes illos conceptus publicè à me ex tempore dictatos, idque stylo extemporaneo, etiam longè

plures & accuratiores audiverunt, etiam exceperunt. Quò magis suam apud omnes bonos hic decoxit existimationem, qui crimine ex uno de cæteris faciunt judicium, & in hoc manifesto mendacio deprehenso, in aliis ejusdem commatis fidem detrahunt. Veruntamen id potissimùm me movit, quòd *D. Maresius* hâc arreptâ occasione Parentem meum novis litibus implicet, meque eò adigere conetur, ut inposterùm mihi silentium imponam. Præsertim, cùm hoc ipsum à meo animo impetrare nequeam, ut adversùs eum, qui Rev. Parentem innumeris de novo gravat calumniis, dicteriis petit, non sim usurus justâ & moderatâ defensione. Quî enim potero, aut ferre debebo, ut impudentia degeneris cujusdam Galli, qui solitus ubiq; mel & acetum infundere, illi sit impunita, nostrumque silentium, etiam eo provocante, nobis sit præjudicio. Quasi, qui ad objecta silet crimina, pro confesso, adeoque pro condemnato sit habendus. Et licet *D. Maresius*, me sibi nolit *Adversarium*, vel quia more solito eos contemnit, à quibus se victum experitur; vel quia Rev. Parentem maluit adversarium, quòd gloriosum ducat, talis viri scriptis superari.
Insu-

,,Insuper eò impietatis devenerit, ut aperto
,, ore alicui dixerit, se in *solum Voetium*,
,, licet omnium ignarum, quæ in illum e-
,, mittuntur, calamum chartæ admotu-
,, rum; ut vel hinc liqueat, quo animo ad
,, scribendum accedat. Non tamen ideo
ab incæpto desistam; cùm ipsum reverâ,
etiam multoties, uti id abundè ostendi
in meâ *Præfatione* ad *Primam Philos.*, &
propalam & per consequentiam expertus
sim adversarium, etiam virulentum satis.
Ut nihili faciam ipsius in me dicteria, præ-
sertim vituperia, quibus meos conatus de-
pressos vellet. Neque enim illius solius
judicio stabitur; ut qui præ odio & invidiâ,
utilia multa, quæ mea exhibet *Theologia
Naturalis*, ut & *Prima Philosophia*, aut
nolit, aut nequeat agnoscere, licet alii ea
percipiant, atque collaudent. Sim illi a-
dolescens, sim adolescentulus, qui jam
per eam ætatem, & Metaphysicam, & de-
in Juridicam publicè Ultrajecti in Acade-
miâ florentissimâ, Groninganâ ordine pri-
ori, sustinui professionem, quæ plenam
faceret pubertatem. Certè, si nihil solidæ
eruditionis, de me viro exspectare voluit,
quid tandem boni sperandum de ipsius
pueris, aut puerulis, (loquar jam ad imi-
M 2 tatio-

rationem phrasiologiæ *Maresianæ*) ranaceo genere è putido illo lacu Maresiano (id enim Gallicè sonat nomen *Des Marets*) prodeuntibus, jamque & actuali ministerio fungentibus. Nisi quòd pulli istius Galli, non cybeles, sed gallinacei, eâ, quâ sunt ætate, maturi ad quævis munera publica sint habiti, quia ita voluit ipsorum parens: ego verò, quia Belga, licet eâ ætate, quâ, quia *præcisus* non sum, (sic enim loquitur de me Maresius) illorum puerorum potuissem esse parens, illi videar ad opera quæ hactenus edidi, evulganda minùs aptus.

Ast nugarum satis est. Id mihi suffecerit, quòd vel meorum conatuum adstipulatores habeam magni nominis Theologos, qui etiam gratias retulerunt, quòd haut contemnendam operam Theologiæ ac Philosophiæ studiosis hactenùs navavero, meisque libris editis in multis viam expeditam reddidero ad Theologiæ penetralia contendentibus. Ut hic meritò dixero, quòd alibi *Cicero*: *ubi rerum testimonia adsunt, non opus esse verbis.* Et, ubi orbi litterato meos conceptus examinandos propono ibi parùm curari, quid hic aut ille Zoïlus, invidiæ succo turgidus, oggani-

at,

at. Philoſophus contra motum argumentantem adverſarium, audiebat placidè & ambulando eundem refutabat. Eum ſequar morem, & ſcriptis & opere, id eſt re ipsâ indicium faciam eorum, quorum me indignum ſuum famulum participem facere voluit benignè, omnis Sapientiæ Fons & Largitor unicus. Et, licet in operibus à me editis memet poſſem efferre, nonnullorum laudibus erectus: malui tamen illas cogitationes, quę me elevarent, deprimere, nec quicquam magnificum de me ſentire. Neque enim imitabor D. Mareſium, cui ſoli μετὰ πολλῆς φιλαυτίας, licitum eſt *inaugurali oratione* Groningæ habitâ gloriari, ut & in hiſtoriâ ſuæ vitæ, de ſuâ ad Profeſſionem maturâ, ſed (proh dolor!) Eccleſiæ damno immaturâ, promotione, de ſcriptis à ſe editis, de repertis à ſe noviter, de familiâ lautâ & amplâ, de bonis patrimonialibus, de ſtudiis propriis ſumptibus factis, de favore & gratiâ Magnatum, præſertim Principum Arauſionenſium, quos ſibi habuit faventeis, & quæ non animi elati plura ſunt indicia. Belgis enim craſſis, obtuſis, bardis, hæc non convenirent; quòd gnatones agere non didicerint, aut ſciant Magnatum favores captare, licet ad poten-

tiores illis ſæpiſſimè fuerit aditus, etiam viderint multorum mores & urbes. Quid, ſi ad exemplum ejuſdem me potentioribus nonnullis acceptum fuiſſe, jactarem? Si Rever. meum Parentem Principi *Mauritio* gratiſſimum fuiſſe, deprædicarem, & ad colloquium familiare ſæpe admiſſum: nonnunquam bono Eccleſiæ, cum celſiſſimo *Frederico Henrico* ſermones miſcuiſſe: à Celſiſſimâ Principe *Æmilia*, Heuſdâ ad caſtra, Ultrajecto Buram, evocatum fuiſſe per Eccleſiæ miniſtros; quòd Parentis concionibus apprimè delectaretur. Inſuper Belgas eundem magni ſemper feciſſe; ſic ut à celeberrimis in Belgio Eccleſiis Dordracenâ, Hagæcomitanâ, Medioburgenſi, Roterodamenſi, aliiſque fuerit vel tentatus, vel in formâ vocatus. Annon nos inſanire diceret D. Mareſius? noſque elatos ac ſuperbos judicaret, licet illa omnia vera ſint? nec tamen ipſe cenſebitur vituperio dignus, etſi ubique inflatus, & propriarum laudum ſolitarius ebuccinator ſit?

Verùm propero ad PRÆFATIONEM MARESIANAM, in quâ ne quidem contentus fuit Rev. Parentem, meque duris modis tractâſſe, niſi etiam in Prædeceſſori-

ceſſoribus noſtris per fabulas ad inſtar Fabulæ Burdonum nos impeteret; adeoque neſcio quibus commentis familiam noſtram honeſtam obſcuratam vellet. Haud abſimilis Romano cuidam Imperatori, qui omnem Genealogiarum memoriam abolitam deſiderabat, ut interim ſuæ familiæ obſcura nomina tegeret. Nolim jam hîc gloriari, aut noſtram familiam in cujuſquam contemptum efferre. Mihi id laudi duco, quòd tali Parente prognatus ſim, quem ſeculum præſens, quem poſteritas virum agnoſcet, cujuſque *memoria* (utar phraſi Rabbinorum) *futura eſt in benedictionem*. Id verò meo Parenti ſufficere poterit, quòd ſuâ virtute inclaruerit, adeoque bonis non aliunde quæſitis; quòdque nullius improbi facti, aut turpitudinis ,, ſibi ſit conſcius. Hæc ſunt illa bona, ,, quæ (ex mente ſenis *Epicteti*) ſunt in no- ,, bis, quæque nos faciunt bonos. Ut fruſtrà quis ſeſe elevet in iis; quæ ipſius non ſunt, qualia ſunt genus & divitiæ, ut quæ extra illum poſita. Et mallet Rev. Parens pectoris ingeniique bonis eſſe celebris, quã ut eſſet degener filius ſui prædeceſſoris. Ut Mareſio illud *Ciceronis* modò gene- ,, re clarus fuiſſet, objicere potuiſſet: optare

se, ut à se inciperet nominis splendor, quàm ut in se desineret.

Verùm, ut ad fabulas D. Maresii aliquid reponam, id illi dictum velim, *Voetiorum* familiam prænobilem & antiquam esse, & in ditione Episcopali Monasteriensi satis celebrem, licet ibidem hôc tempore nulli ampliùs ejus nominis sint superstites. Ex illâ tamen *Henricum* vel ante sesquiseculum, in Brabantię tractum se contulisse, & in agro Heusdano sedem fixisse; adeoque Voetiorum familiam ab immemoriali tempore ibidem floruisse. Ut se falsum & in cæteris adjectis commentis impurum calumniatorem ostendat Maresius, dum *Voetii* nominis conditorem facit Rever. Parentis prædecessorem. Quinimò longâ serie enumerare poterit meus Parens suos Prædecessores, qui, bonis patrimonialibus & avitis agrisque civitatem Heusdam circumjacentibus abundantes, semet exhibuerant honestè. Quinimò ipsum Rever. Parentis patrem, etiam eo tempore, quo nullâ urgente necessitate, verùm ut tutiùs prædia sua adiret, militiæ nomen dabat, plus habuisse in bonis, quàm Maresius, aut ejus parens, quem adeò elevat, unquam habuit in patrimonio,

pro

pro comperto habemus. Non enim ille noster Avus quem ille vituperat, jugera, sed integra habuit prædia, ante Heusdanam portam sita. Non ille dominus cujusdam prædioli, empti fortè quadringentis aureis, (id enim in Galliis frequens esse, mihi retulit nobilis Gallus, & ditio Groningana illud satis docet) sed *prædiorum* potuisset appellari; si non maluisset reditibus, quàm cognomento, gaudere. Licet non negaverim, postmodùm belli necessitate eundem coactum fuisse agros suos, contracto ære alieno, hypothecæ supponere. Neque enim artes ullas Mechanicas addidicerat, aut vile ministerium alicui præbere. Sed propriis hactenus vixerat reditibus, civemque diu egerat Heusdanum. Undè etiam ejusdem patrimonium maximâ ex parte, gubernante Isselsteinio, exhaustum fuisse pomariis ejus eradicatis, & infructuosis redditis, procurante *Isselsteinio*, civibus infenso, idque sub prætextu publicæ utilitatis, perplurimi testatum fecerunt. Quinimò, civitatis muris ampliatis, ædificia, & agri, qui extra portam siti, intra muros inclusi fuerunt, nullâ hæredibus damni dati factâ reparatione. Nisi quòd, Heusdana civitas, (idque æ-

quam erat & juri conveniens) amissorum bonorum contemplatione, ad studia, minorem ejus natu filium, Rever. meum Parentem applicuerit, ejusdemque curam in se susceperit, eumque ad collegium Leidense miserit.

Hæc est illa Historia, quam non ego mihi ipse fabricavi, non sesquipedalibus verbis ad ostentationem adhibitis, proposui, sed nudâ & simplici verâque narratione. Nobis enim sufficit esse bonis, & benè natis, & bonis prognatis: neque quenquam fuisse de familiâ Voetiorum, quorum nos pudere debeat. Et ita poterit meus Parens avum & proavum, & alios ciêre, etiam honestè, etiam ex parte matris, eos, qui gratiâ Religionis propter tyrannidem Hispanicam in exilium pulsi, bonis omnibus exuti fuère: quales *Jagelingii*, qui, postquam Sylvæ-Ducis virum Reformatæ Religionis de noctu è carcere liberâssent, fugientes, alius in Cliviam, alius Bredam se contulere. Ibidemque à Guilielmo Arausf. Principe receptus maternus patris avus, Armamentario bellico fuit præfectus. Hæc omnia vera esse, protocolla Notariorum, hæc publica monimenta, hæc relationes eorum, qui decrepiti, hæc martyrologia Belgica.

gica abundè docuerunt. Ut in nostrâ solius affirmatione veritas historiæ sita non sit. Verùm, si fortè D. Maresius pari modo suos Prædecessores enumerare potuisset, si patrimonium amplum, si reditus, quibus se suosque sustentâssent, si aliquam antiquitatem, si nobilitatem; quid non protulisset, quàm non illa inflatis buccis ebuccinâsset? Indicio est illius vitæ & familiæ suæ *historia*, quàm adeò artificiosè contexuit & amplificavit, ne quid absurdi continere videretur, aut circumstantiæ non satis cohærerent; ut potiùs laudatio, seu *panegyrica oratio* esse videatur, quàm historica quæpiam narratio. Neque quisquam Professorum Groninganorum adeò prolixè aut pompaticè suæ vitæ historiam conscripsit, (licet inter illos & melioribus sint prognati) quàm ille. Neque enim eam tam conscripsit, quàm fabricavit de industriâ, more exteris & peregrinis non insueto: qui, quotquot nostras terras adeunt, se nescio quibus prognatos jactitant. Quæ enim à nobis remota, tanquam ex magni loci intervallo vix cernuntur; ut facilè quid hauriant de fabulis. Quinimò alibi nati patrios lares crepant, patria bona deprædicant; licet fortè in tu-

guriolo propè colliculum, vel propè lacum aut paludem nati: unde vel Collini nomen, vel Paludani mutuabuntur. Quod an non *des Maretz*, id est *de Palude*, dici poterit, jam non examino. Neque enim tantum mihi otii abs re meâ, ut in illa, quæ nihili facio, inquirere velim, aut cupiam. Meliùs me nôrunt, & illius nôrunt progeniem ejus contribuli & sympatriotæ, qui fortè ejus vitæ historiam refutabunt, etiam libellis in illum emissis in nonnullis factis eam notârunt. Id tamen mihi fit probabile, hominem obscuro genere natum esse; utpote qui, cùm ex muscâ faciat elephantum, & adeò honorificè loquatur de suo parente, quasi in Galliâ primas obtinuisset, & quidem Notario Regio, nondùm tamen Apostolico, quales sub rege Hispaniæ omnes nostri Notarii, nullam sui *proavi* facit mentionem, ne quidem eo nominato: Avum verò hô: elogio recenset, quòd sit honestus & opulentus. Ut eum αὐτόχθονα fuisse, vel terræ filium, meritò suspicari liceat. Cùm enim paria in jure censeantur, non esse, & non apparere, saltem hæc illi paria sint, qui adeò speciosè vel minutias in suâ vitæ historiâ delineavit; non certè ille præteriisset;
quæ

quæ vel minimùm ad nominis celebritatem conferre possent, ut jam proavos, & deinceps ordine recensuisset suos Prædecessores, nisi obscurâ quâ nocte sepulti fuissent.

Sed stulto (ut utar verbis *Salomonis*) respondi, quantùm satis est, secundum stultitiam. Ad alia propero, dictâ *Præfatione* censurâ digna. Ait Vener. meum Parentem promisisse Synodo, aut D D. Deputatis, *nec se, nec quenquam alium*, quèm fortè Maresius injuriâ affecerat, quicquam in lucem esse editurum adversus illum. Hîc iterùm cogor illi viro calumniæ & mendacii dicam scribere. Ille semet expurget, proferat acta Synodica, quibus antehac parens tale quid fuerit pollicitus? Hoc quia provocatus non præstat, mendacii reus habebitur. Dein & me in calumniâ deprehensum esse asserit; quòd dixerim, eum statuere *Essentiam in divinis gigni & gignere*; adeoque me ideò illud ipsum silentio prætérivisse. Sed bonus ille vir triumphum canit ante victoriam. Judicium ille ferre voluit de meâ *Primâ Philosophiâ Reformatâ*, parenti eam adscribendo; quam tamen non probè inspexit. Ibi enim in *cap. de Principio*, suam sententiam (quam eum, si non pro-

M 7 palam,

palam, saltem per consequentiam, tenuisse ibidem luculenter probavi) ex professo examinatam & refutatam reperiet. Imposterùm igitur priùs evolvat ea, quibus se opponit, antequam in adversarii silentio ullum speret suæ malitiæ præsidium.
„ Ex mente Jurisconsultorum, nonnisi to-
„ tâ lege inspectâ, de eâ ferendum judicium; neque mea censurâ notanda, nisi singula probè fuerint examinata.

Insuper mihi objicit, quòd in historia Illustrium *Brederodiorum*, in *nescio quo capite historico*, *ad palinodiam honestam* fuerim adactus. Id si ex relatu aliorum habeat, se levem & vanum ostendit, & hoc sibi per calumniam impositum sciat; ut vel in hôc ipso facto, nisi id retractet, pro calumniatore sit habendus. Præterquàm, quòd id mihi dedecori non verteretur, si in aliquo facto historico (quod tamen hîc non accidit) aberrâssem: cum facta etiam ipsos fallant prudentissimos. Ille potiùs culpandus erit, qui toties, non tantùm in factis, sed & in jure Theologico aberrat; ut meliori jure libros *retractationum* edere deberet, quàm confirmationum absurdissimarum sententiarum. Mihi si liceret conjecturis & relationibus aliorum fidem adhi-

adhibere, poſſem & hoc referre ex relatu eorum, qui ipſi collegiis Canonicorum interfuerunt, cùm de illius libello pro *D. D. Canonicis* ageretur, in diverſas itum fuiſſe ſententias, aliis ſtatuentibus nihil illi pro labore ſuſcepto deberi, neque ex communi ærario quicquam conferendum eſſe: illos, qui eum ad hoc opuſculum conſcribendum inſtigaſſent, id ſuo periculo feciſſe: tandem ſuffragiis potioribus concluſum fuiſſe, ut ei honorarii vice *mille aurei* mitterentur. Verebantur autem nonnulli, eum ad inſtar Franciſcanorum hoc munus fuiſſe repudiaturum, imò indies exſpectabant, & quidem avidè nonnulli, eſſetne per eundem tabularium oblatum munus remiſſurus. Parùm erant memores illi viri eximii, D. Mareſium in hiſce Provinciis ſuum patrimonium ferè conſumſiſſe; adeoque aliunde quærendum, quò id ſuppleatur.

Verùm reponet D. Mareſius, ſe non quidem pretio conductum ad ſcribendnm acceſſiſſe, ſed honorarii vice, quòd opuſculum D D. Canonicis inſcripſiſſet, aliquid oblatum fuiſſe, etiam acceptatum. Scilicet, tale meritus eſt præmium propter oblationem ejus libelli, quem vel me-

diocriter

diderit. Hoc judicant extra partes constituti; hoc judicabit posteritas. Et tamen adeò sibi placet gloriæ cupidum animal, ut hunc suum libellum comparet *meæ Theologiæ Naturali*, tanquam aliquod insigne scriptum alicujus centoni. Nescit ille, vel scire non vult, quid *cento* sit, fortè non centenario, sed millenario aureorum fulgidorum numero, non satis illuminatus. Ille suo libello nonnisi ab aliis præformatos edidit conceptus: ego illo meo peculiares conceptus, qui ejus superant captum, protuli: quosque nec ille, nec illius admiratores mihi fabricaverint, licet eos nihili faciat.

Id tamen in transitu ad ipsius libellum indicare volui, me mirari non satis posse hominis superbiam cum impudenti mendacio conjunctam: dum refert, *se à primario Provinciæ nostræ membro idoneum fuisse judicatum, qui id à contumeliis Voetii vindicaret.* Principio enim oportuit mendacem esse memorem, ne secum dissideret, si sapiens haberi voluisset. Dixerat enim in initio sui libelli, etiam in hâc ipsâ Præfatione, se nullius odio, neque in quenquam, nec etiam in Voetium scripsisse, sed tantùm se rogatum in conscien-

tiâ coram Deo ad casum conscientiæ sibi propositum respondisse. Ideoque nec Voetium apud Synodum prætexere potuisse, sibi datam fuisse à Maresio rescribendi occasionem, etsi pro Canonicis libellum edidisset. Ut hîc temerè homo, licet aliàs versipellis, semet prodat, quaque intentione, quoque fine scripserit, manifestet satis, puta, ut *à contumeliis Voetii* (sic loquitur) *vindicaret Canonicos*. Scilicet, secundùm conscientiam Maresianam casus Theologicus rectè deciditur, modò contra Voetium decidatur. Quemadmodùm non alium in finem pro *Trapezitis*, *usurariis* manifestis, se casum decidisse, eo ipso testatum facit, quòd hanc sententiam contra Trapezitas Voetio nominatim & præcipuè, quasi ejus solius, & non communis Reformatorum ea foret, adscribat.

Accedit insuper, quòd nunquam à primo Ordinum membro D. Maresius dignus judicatus fuerit ad defensionem Canonicorum, sed à nonnullis Canonicis ad eum missis, non etiam unanimi omnium consensu. Id enim factum non fuisse, maluissent inter illos viri primarii, nobilissimi, Ultrajectini, non peregrini, non obscurè nati: quod tamen de multis affirmari pos-

ri posset. Ut frustrà in hôc glorietur D. Maresius contra veritatem manifestam, quòd à *DD. Electis*, qui hîc primum ordinum membrum constituunt, fuerit electus.

Sed quia hîc mentio injecta *DD. Canonicorum*. Non possum non in transitu significare, dum hæc mea cuditur Apologia, in manus meas incidisse D. Professoris *Schoockii*, virulentam quam Præfationem *exercitationibus ejus Theologicis*, id est novæ & inauditæ inter Reformatos Casuisticæ, præmissam. De quibus quid boni, quid sinceri, sperandum sit, operis præfulgidi antipagmentum satis indicat. Homo quippe vanus & varius, in nullo sibi constans, centenis mendaciis in bonos emissis, (hoc nôrunt Ultrajectini) quorum ipsum patrem mendaciorum puderet, illam suam Præfationem exornare voluit: additá pollicitatione, se *trecenta mendacia* è Rever. mei Parentis scripto, cui titulus: *Testium nubes*, &c. excerpturum. Ut, si quis singulorum dicteriorum, quæ ibidem continentur, institueret accuratum examen, initium fortè, non tamen finem reperire posset.

Quotquot enim illum probè nôrunt, e-

um fertilem esse promissorum, ac maledictorum profusum nimiùm, certò nôrunt. More enim eorum, qui de plaustro in quosvis prætereuntes convicia jaciunt, nullum ordinem intactum relinquit. *Tum* involat in Consiliarios Curiæ Trajectinæ, ut fraudulentos: *tum* Scabinos urbis iniquitatis incusat; *tum* nobilitatem factionis suspicione gravat: *tum* Patriæ ingratitudinis notam inurit; quòd illum, id est virtutum omnium Theologicarum compendium, Theologiæ professioni non admoverit. Quinimò Theologos omnes Anglos, ne exteris parceret, falsè perstringit: eorum concionandi methodum ut pessimam explodit: eamque viam sternere ad Enthusiasmum, se probaturum promittit. Omnes insuper Concionatores Belgas, qui praxin Pietatis sectantur, eamque populo pro concionibus proponunt, notatis eorum formulis, sannis exsibilat. Et, ne tantùm hominum, sed & Dei videatur irrisor, omnem sinceram pietatem, devotionem, vitæ sanctimoniam, diei Dominici exactam observationem, ridet, & nescio quibus commentis, & judaicis superstitionibus, vel potiùs anilibus fabulis adnumerat. Imprimis parce-

re

re non debuit Rever. meo Parenti: quem ideo, ut omnis præcisitatis autorem, diabolicis calumniis ac mendaciis obruit. Omnia, quæ à me, aut ab aliis edita, etiam cujusdam autoris libellum, cui titulus: *Convictus Canonicus*, eidem, ut genuino auctori, licet omnium eorum, quæ eduntur, ignaro, adscribit. Ut ita per omnia, & in omnibus ostendat, se antiquum obtinere, & nonnisi per inauditas calumnias, & mille contumelias, etiam per Judicia vindicandas, in viros bonos emissas, innotescere voluisse. Et certè, qui ne quidem à conjuge, quam in sinu fovet, abstinere potuit, quin eam elogiis hisce exornaverit, quòd esset ipsi *vomica*, & *carcinoma*; (sunt *D. Schoockii* verba, ex epistolâ quâdam ipsius desumpta) quî sese circa alios temperabit, licet de se bene meritos. Ut meritò judicaverint viri docti, homini Theologicè perjuro, adeoque famæ pertæso, aliisque ejusdem commatis locustis, quæ indies ex puteo infernali prodeunt, nihil esse reponendum. Si quas enim materias vel Philosophicas, vel Theologicas pertractâsset, ut oportuit, eas ad Veritatis trutinam examinari potuisse. Jam, cùm præter scelerata & scurrilia commenta,

præter vanitates & sarcasmos nihil sit complexus illâ suâ Præfatione: non calamo, sed aliâ methodo illa ventilari debere. Unde, licet jamdudùm paratos habuissem varios libellos, singulis ipsius Satyris opponendos; malui eos supprimere, mihique temperare, ne inutilibus chartis & personalium quorundam abstersione, Lectorem æquum obtunderem; neve adversario insano magis insaniendi præberem occasionem.

Verùm de diverticulo in viam.

Cætera quæ cumulat D. Maresius suâ Præfatione, quo semet à perfidiâ liberet, ,, parùm eum juvant. Dixerã, eum promi- ,, sisse per *D. Martinum* (sunt verba Synodi ,, Suyt-Hollandicæ de *anno* 1656. *Jul.* 18.) ,, se non editurum illud opus, quod para- ,, tum habebat, seque imposterùm silentio ,, litaturum, nisi nova occasio rescriben- ,, di illi oblata fuisset. Quid ille ad hæc? scilicet, se non edidisse illum libellum, quem tunc temporis in Voetium paratum habebat. Ast nec hoc tantùm promiserat, verùm etiam se imposterùm nihil esse emissurum. Eo enim nomine gratiarum illam actionem à Patribus Synodicis emendicaverat, aut per fallacias impetraverat,

verat, idque illis verbis: De Christelicke Synodus verheugt haer aen d'eene syde / dat D Maresius door den geest der sachtmoedigheyt belooft heeft / en het geschrevene in te houden / ende in posterum te rusten / ten ware hy merckelick getergt wierde. Hic, licet alter Proteus esset, non semet expediret, perfidiæ crimini constrictus & implicatus. Verùm non mirum, quòd contra promissa, Synodo Suyt-Hollandicæ, ejus nomine per Rev. D. Richardum Martinum facta, tam manifestè veniat; cùm parùm curet Synodos, aut Synodicam auctoritatem, præsertim si contra se quid decernant, neque omnia ejus dicta, & facta per omnia probent. Sic enim satis acerbè perstringit Synodum *Trajectinam*, superiori anno 1656. habitam, (*p.* 2. *hujus præfat.*) quòd parùm honorificè de illo, quia benè de Rever. meo Parente fuerat locuta. Etiam in famam & auctoritatem DD. Deputatorum adeò petulanter grassatur, quasi illum Synodus, aliqua nationalis, universorum censorem constituisset. Verùm Reverendi illi Viri jam datâ ad Deputatos Groninganos epistolâ eum multiplicis calumniæ ac mendacii reum fecerunt. Et id ipsum, si adversus eos insani-

re pergat, publicis munimentis manifestum facient. Alibi tamen Synodos magni facere videtur, quinimò eas prætendit, si, licet per calumniam, præjudiciis Rev. Parentem onerare velit. Ita enim adversus Revet. Parentem Synodi *Dordracenæ* decretum pro suâ sententiâ *de objecto Prædestinationis* allegat. Quod tamen verum non esse, optimè novit meus Parens istius Synodi membrum perutile, quo tempore adhuc iste homo in obscuro jaceret.

„ Quæ verò postmodùm hîc subjun-
„ git, quòd Synodus *Suyd-Hollandica* la-
„ bòraverit circa coërcitionem *præcisita-*
„ *tum Voetianarum*, falsissimum est. Sed
„ verum est, Delphensem Classem decre-
„ visse, ut in illos laxos, qui cultus diei
„ Dominici negligentes nimium, inqui-
„ reretur. Mera itidem calumnia est, quæ
„ de metu præcisitatis, neve studiosi inci-
„ dant in sectam Trementium, quos
„ **Quaeckers** appellant, protulit. Potiùs de ipso metus est quammaximus, ne ad *Pharisaismum*, & sectam *independentium* (non illam Anglicanam, quam ille vituperat, sed sibi peculiarem) studiosos deducat, ut qui in omnibus, id

est

eſt vitâ licentioſâ, ſe independentem in Claſſibus ac Synodis demonſtret. Hoc quidem vellet perſuaſum ſtudioſis, aut eorum Parentibus, quò Academiæ noſtræ incrementum ſiſteret. Verùm ea floret, Deo benedicente noſtros conatus, etiam ringentibus & invidentibus Adverſariis. Nec licet Rever. Parenti per verſiculum ſequentem

(*Voetius, odit, alit, fallit, defendit, adoptat*
Pacem, diſsidium, Patres, abſurda, malignos.)

quicquam velit detractum, quicquam proficiet. Si enim ſtudioſus ille *honeſtus*, (cujus mentionem injicit in ſua Præfat. & à quo ſibi miſſum eum verſiculum, ait (habet enim hic ſuos emiſſarios) honeſtus eſſe voluiſſet, potuiſſet, & ei in adverſum datum verſiculum unâ operâ transmiſiſſe, qui ſic ſonat:

Voetius, odit, alit, defendit, prodit, adoptat
Diſsidium, pacem, Patres, malefacta, benignos.

Et pòſt:

Dum Patres redamant Chriſti veracis alumnos,

Qui

Qui repetunt sacros reditus, quos abstulit Achan,
Conscia mens nutrit, fallit, ferit, urget, adoptat,
Invidiam, sanos, lites, malefacta, malignos.

Ast parùm illa curanda, quibus Adversarius suam prodit maledicentiam, unâque operâ testatum facit, causam illam malam, nonnisi pasquillis, satyris, scurrilibus dictis, quibus ipsius splendet Præfatio, defensitari. Et ex illâ fœtidâ palude non nisi ranas coaxantes prodire potuisse.

Plura non adjiciam, donec (quod ipse in suâ promittit Præfatione) quoad singula meæ Præfationis ediderit examen: cùm, quæ in eum dixeram, adhuc suo loco immota consistant. Quæ verò spectant Rever. Parentis prætensas heterodoxias, quas se in lucem editurum jactat, ea parùm curamus: experietur enim passim in *dispp. Rever. Parentis*, sententias illas explicantis, quàm vanè & turpiter semet dederit, etiam ad risum multorum, postquam ei placuit heterodoxiis annumerare, quòd Parens dixisset, *Pigmæos non esse homines. Dei absolutam potentiam unius mundi*